

УКРАЇНА—ЄС

Чи можливе повторення такого феномену в Україні? Нині це питання риторичне. Натомість багатьох людей і в нашій державі, і поза її межами цікавить феномен успіху партії Віктора Януковича. Чи це (як доводить значна частина політологів) тільки розкол “помаранчевої” команди і породжене нею велике розчарування людей, що немає змін, які декларувала “помаранчева” команда під час президентських виборів? Але це тільки частина правди. Інша її частина — відвертий саботаж, про який не завжди чомусь говорять угорос. Інколи треба просто “витягувати” інформацію, щоб зрозуміти суть. Перший заступник Глави Секретаріату Президента України Іван Васюник на брифінгу 3 березня заявив, що в таких областях, як Донецька, Луганська, Дніпропетровська є заборгованості з виплатою заробітної плати, і це також впливає на підтримку населенням названих областей опозиційних сил. А чому влада це допускає? — це вже інша проблема, суть якої цікавить також і закордонних аналітиків.

Саме тому українськими виборами цікавиться і світова громадськість. Звичайно, вона менше переймається їхніми результатами. Президент Польщі Лех Качинський під час візиту до Києва 28 лютого заявив, що Польща співпрацюватиме з кожною владою, яка постане в Україні після 26 березня. Світова спільнота лише хоче, щоб в Україні відбулися чесні й демократичні вибори.

Наголос на цьому було зроблено 3 березня на спільному засіданні Україна—Трійка ЄС у Києві. Представники ЄС вважають, що величезне значення матимуть парламентські вибори в Україні, зокрема, якщо відбудуться на рівні кращих світових стандартів. “Тоді вони відкриють нові можливості для України. Ці вибори будуть вирішальними для того, щоб ми могли сказати, наскільки успішно досягнуті політичні пріоритети плану дій Україна—ЄС”, — сказала комісар Європейського Союзу з питань зовнішньої політики й політики сусідства Беніта Ферреро-Вальднер після завершення переговорів Україна—Трійка ЄС на рівні міністрів закордонних справ. Трійку ЄС на зустрічах із українськими високопосадовцями представляли міністр закордонних справ Австрії Урсла Пласник, комісар ЄС із питань зовнішніх відносин і

ЄВРОПА ЦІКАВИТЬСЯ УКРАЇНСЬКИМИ ВИБОРАМИ

Залишилося менше трьох тижнів до дуже важливої події в українському політичному й національному житті, — до парламентських виборів. Соціологи вже не перший місяць намагаються визначити фаворитів. Проте це зовсім не означає, що 26 березня не буде жодних несподівок. Адже багато людей розуміють, що це не просто вибори депутатського корпусу, а це також вибір геополітичного майбутнього України. Першим таким вибором у новітній історії був референдум 1 грудня 1991 року. Його результати майже на третину перевищили прогнози соціологів і були вдвічі більшими, ніж це прогнозували у Москві.

європейської політики сусідства Беніта Ферреро-Вальднер, міністр закордонних справ Фінляндії Єрккі Туоміойя.

Беніта Ферреро-Вальднер наголосила на важливості того, аби новий український уряд, який буде сформовано після парламентських виборів, консолідував ті зусилля, які вже були досягнуті Україною і Євросоюзом. Представники Європейського Союзу в Києві зазначили: “Якщо ми зможемо в майбутньому позитивно оцінити досягнення цих політичних цілей, тоді зможемо приступити до того, щоб прокласти дорогу до нової розширеної угоди між Україною і ЄС”.

І тому питання проведення 26 березня в Україні вільних і демократичних парламентських виборів залишається ключовою передумовою для якісного поглиблення співробітництва з ЄС.

Міністр закордонних справ України Борис Тарасюк повідомив журналістам, що на засіданні Україна—Трійка ЄС були також розглянуті питання, що стосуються внутрішньої ситуації і в Україні, і в ЄС. “Також обговорювався стан справ із виконання плану дій Україна—ЄС”, — наголосив він і додав, що обговорювалося питання спрощення візового режиму

між Україною і європейськими країнами. Візи для українців, точніше, відсутність ліберального режиму для їхнього отримання — це козирна карта в руках противників європейської інтеграції України. Однак суттєвих змін не відбулося, і переговори з питань візового режиму тривають. А опозиція в один голос заявляє: “Ось бачите, Європі Україна не потрібна”. А насправді — це наслідок нерозв’язання з Росією питання про реадмісію осіб.

А щодо питання української виборчої кампанії 2006 року — чи Європі потрібна Україна — тут не може бути двох думок. Голова українського МЗС, коментуючи засідання Україна—Трійка ЄС, підкреслив: “Ми обмінялися думками щодо конкретних регіональних проблем. І в цьому контексті ми обговорили питання взаємодії України і ЄС у сфері енергетичної безпеки”. У системі європейської енергетичної безпеки Україна посідає ключове місце. І посідатиме його ще довго. Поки Україна реально володіє газовою трубою, вона може бути спокійна, що в жодні ЄЕПІ її не втягнуть.

З учасниками засідання Україна—Трійка ЄС зустрічався також Президент України Віктор Ющенко. Представники Європейського Союзу

на зустрічі з Головою української держави обговорили питання практичної взаємодії в рамках імплементації плану дій Україна—ЄС і низку актуальних питань співпраці, зокрема в сфері спільної зовнішньої політики й політики безпеки. Президент Віктор Ющенко під час зустрічі з представниками Європейського Союзу, як передає прес-служба Президента України, обговорив перспективи європейської інтеграції і вступу України до Світової організації торгівлі, створення зони вільної торгівлі Україна—ЄС.

Український Президент неодноразово відзначав, що членство України в СОТ — один із пріоритетів держави, а перспектива членства в ЄС стане потужним стимулом для подальшого зміцнення демократичних і ринкових перетворень у країні. Перший заступник міністра закордонних справ Антон Бутейко стверджує, що підписання протоколу зі Сполученими Штатами Америки про доступ товарів України на їхній ринок буде вагомим кроком у наближенні України до вступу до цієї організації. За словами Антона Бутейка, як правило, останні протоколи підписуються кандидатами на вступ до Світової організації торгівлі з американцями.

Проте не варто забувати, що сам рух України до СОТ залежить не тільки від укладання двосторонніх протоколів із відповідними державами, а й від приведення певної частини законодавства України у відповідність із вимогами, які ставляться перед країною-кандидатом на вступ до цієї організації, і, звичайно, тут важливе слово має сказати парламент. В українському варіанті — Верховна Рада вже нового скликання.

Після останнього засідання Україна—Трійка ЄС українська сторона з новим натхненням говорить не тільки про вступ до Світової організації торгівлі. Нова мова з’явилася також у питанні членства України в ЄС. Міністр закордонних справ Борис Тарасюк на підсумковій прес-конференції заявив, що вже поточного року на засіданні уряду буде ініціювати обговорення питання подачі Україною заявки на членство в Європейському Союзі. А він не належить до осіб, котрі можуть робити подібні заяви, не маючи на це відповідного ґрунту. Чи буде український ґрунт таким твердим, як європейський, покаже 26 березня.

● Мислав ЛЕВИЦЬКИЙ

Україні розбрат і ворожнечу, щоб не було згуртованої нації.

Що ж це за комуністична партія України, якщо вона демонстративно відмовляється від української мови, демонструє неповагу до української нації, домагається російської мови в якості другої державної. Комуністи України не співають Гімну держави, не кладуть руки на серце при його виконанні.

КПУ ніколи не стала на захист українських цінностей. То хіба це українська партія? Може, комуністи виступили на захист України під час російської газової атаки?

А з якою ненавистю ставляться депутати комуністичної фракції до патріотів України! А чому? Бо комуністи проти незалежності України. Антидержавники. Вояків УПА, які воювали за самостійну Україну, комуністи називають бандитами. Всіх, хто намагався вирватись із московської кабали, комуністи називають бандитами. Це також ленінське вчення: соціалістів Центральної Ради УНР у статті “Україна” вождь пролетаріату назвав бандитами.

Позадку найжахливіші злочини і широка кривава дорога, прокладена комуністами.

КПУ нині веде шалену боротьбу за владу. Але чим вони думають дотувати свою неспроможну економіку в разі приходу до влади? Золота немає, грабувати нікого — селян зробили пролетарями, людські заощадження розікрали.

● Микола ГНАТИШ, смт. Калинівка Київської обл.

РЕГІОН

СТАРТУВАВ ПОСТІЙНИЙ МОНІТОРИНГ РОЗВИТКУ КРИМУ

У Сімферополі відбулося перше засідання робочої групи, створеної за вказівкою Президента з метою проведення повного аналізу виконання на території Автономії законодавства України, актів Глави держави й рішень РНБО із забезпечення стабільного соціально-економічного й громадсько-політичного розвитку півострова. Адже нинішня незадовільна ситуація здебільшого зумовлена тут саме невиконанням законодавства.

Основні зусилля група під головуванням секретаря РНБО Анатолія Кінаха і Глави Секретаріату Президента Олега Рибачука зосередила на земельних питаннях, на боротьбі з корупцією, залученні інвестицій і знятті міжнародної напруги. Особливу увагу учасники наради приділили питанню підготовки заходів із забезпечення стабільного економічного розвитку Автономії, який, за визначенням А. Кінаха, не відповідає багатому потенціалу регіону. О. Рибачук підкреслив, що робота комісії буде не разовою, як епізодичною, а постійною і планомірною.

Перед кримською владою поставлено цілком конкретні завдання: за 2,5 роки вдвічі збільшити прибутки населення і за 5 років подвоїти внутрішній валовий продукт. Уже в березні заплановано проведення на півострові щойно створеної при РНБО спеціальної міжвідомчої комісії з питань земельних відносин. Робоча група ініціюватиме удосконалення законодавства, зокрема й кримінального, пов’язаного з порушеннями в земельній сфері. Адже “українська держава в земельних питаннях не має наміру віддавати пріоритети жодній верстві населення ні за якою ознакою”. Незабаром дотримання цього принципу може вилитися у введення кримінальної відповідальності за самовільне захоплення і в розробку механізмів уже виділених, але неефективно використовуваних ділянок землі. Криму належить пережити одночасно жорстку перевірку на дотримання всіх законів і указів, водночас прийняти допомогу центру в питанні формування економічної стратегії розвитку краю. Кадрових перестановок у не завжди ефективному кримському уряді кияни не обіцяють, кажуть, що усе вирішать самі кримчани на виборах.

● Віктор ХОМЕНКО, Крим

ВИБОРИ

Я регулярно слухаю виступи українських депутатів. Жодна фракція не ганьбить нинішню владу України і її Президента так, як фракція будівників комунізму. Це найагресивніша фракція в парламенті. Скільки ворожості, цинізму, нахабства у виступах членів цієї фракції! Навіснійчю і закликаючись від злоби, кричать: “антинародний режим”, “фашистская чума”, “оранжевые варвары”, “оранжисты” тощо. Звинувачують владу в репресіях. 13 січня ц. р. депутат від фракції комуністів вигукнув: “Предатели русскава отечества”. Гидко слухати.

Імпершовіністи давно називають нас зрадниками, мазепинцями, петлюрівцями, бандерівцями. Не зрадники ми, не хочемо жити в московській кабалі, жадаємо свободи, прагнемо мати свою державу.

Генерал Герасімов, член фракції комуністів, 13 січня ц. р. сказав: “Компартія осталась верной идеям октября”. Тож погляньмо на шлях, пройдений після жовтневого перевороту, на “здобутки” компартії за сімдесят літ у світі “ідей октября”.

Казна російської держави була набита золотом. Більшовицькі емісари розвезли його по всіх державах світу на підризву діяльність і на світову революцію. Спустошивши державну казну, грабували церкви, монастирі, золото і срібло яких пішло на допомогу брательним компартіям. А зі світової революції вийшов пшик.

Люди пережили червоний терор, голодомори, насильницьку колективізацію, розкуркулення, колгоспне

ПАМ’ЯТАЮЧИ КРИВДУ, БЕРЕЖІМО СВОБОДУ

Наближаються вибори у Верховну Раду України. Виборці повинні не допустити у вищій законодавчий орган держави зграю антидержавників, які намагаються забрати у нас свободу.

кріпацтво, депортації і нищення цілих народів. Комуністи ввели ліміти на арешти й розстріли. Мільйони репресованих судили “трійки” — неконституційний судовий орган, виворочений комуністами. Було розстріляно сотні тисяч безвинних людей.

Владу компартія тримала в своїх руках за допомогою насильництва й “товарища маузера”. Ось такі “завоювання трудящихся”.

Компартія “уручисто обіцяла” побудувати в 1980 році комунізм, але на полицях магазинів “засвітив” вітер.

Оголосивши себе “керівною і спрямовуючою силою”, довела Країну Рад до великого спустошення і розвалу. Країна випала з науково-технічного прогресу, капіталістичні держави випередили СРСР на недосяжну відаль. А чого не вистачало для побудови комунізму? Було все.

Після розвалу СРСР комуністи розікрали банки, народні заощадження, за безцінь привласнили заводи, фабрики. Люди добре знають, до чієїх рук спливали колгоспна техніка й худоба. Це ще далеко не всі “щедрості” компартії за 70 літ.

Нещодавно відбувся з’їзд КПУ. За спинами президії — бюст вождя про-

летаріату В. Леніна, який запровадив червоний терор і вимагав його посилення. “Суд на місці й розстріл беззастережно”, — вимагав вождь у брошурі “Про продовольчий податок”. Це той самий “бойовий загін КПРС”, який керується ленінською теорією. А це кланова боротьба, економічний терор, добрехана історія української нації, дефіцити і черги. У личині КПУ діє московська компартія.

Може, компартія покаялася, визнала свої злочини проти людства? Будівники комунізму діють на знищення української держави, намагаються втягнути її у московське тенета, щоб Москва знову могла визискувати й експлуатувати українську націю. Про це вождь пролетаріату пише: “Полный сбор продовольствия на Украине, т. е. 100 % имеет для РСФСР абсолютно коренное значение”. (Ленін, том 44, стор. 230). А ще Російській Федерації не вистачає українських юнаків, щоб посилати їх у “гарячі точки”.

Уся політика КПУ спрямована на згніблення Президента України В. Ющенка, якому дісталася держава, спустошена комуністами ще з 1917 року і кучмівським режимом уже за роки незалежності. Комуністи сіють в

НОВА ІСТОРІЯ

ПРО «ТЬМУ»
ПЕРІОДУ «ТЕМНИКІВ»

На початку варто пояснити, що таке “темники”. Отже, у визначенні упорядника книжки — це “Секретні інструкції Адміністрації Президента Л. Кучми менеджерам українських ЗМІ, в яких нав’язувалися певні інтерпретації подій та містилася заборона на демонстрацію низки осіб та подій”. Із тієї інформації, яку внаслідок копіткої роботи вдалося здобути Вахтангові Кіпіані, можна зробити висновок, що авторами “темників” були чиновники президентської адміністрації (президента Леоніда Кучми. — В. П.) та “есдеки” (маються на увазі лідери партії СДПУ(о) в період, коли голова партії Віктор Медведчук очолив адміністрацію Кучми. — В. П.).

ЗВЕРНЕННЯ

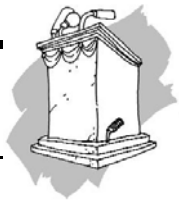
НЕПОРОЗУМІННЯ

ІДЕОЛОГІЯ ДЛЯ СМІТНИКА

Віднедавна політичні партії активізували свої зусилля для подолання інформаційного голоду співгромадян, особливо тих, які перебувають, м’яко кажучи, в “перезрілому” віці, тобто ветеранів праці, всіляких воєн і воєнних конфліктів. По-трапив і я до кола цих людей, якими так опікуються “добрі дяді”.

СЕСІЯ

СПЕРШУ ПЛЕБІСЦИТ, ПОТІМ — БЮДЖЕТ

ПАМ'ЯТЬ

“УЧИТЕЛЬ БУВ ДЛЯ НАС ІДЕАЛОМ”

— Після війни, у кінці 50—на початку 60-х років у наших сільських школах, та й у самій Устинівці було дуже бідно, злидні лізли з кожного кутка, — згадує Таміла Коваленко. — І ось заходить до нас у клас новий учитель української мови й літератури. Красивий, стрункий, у вишиванці, а мова яка в нього була — чиста, мелодійна, бездоганна. Ми всі обожнювали його, він став для школярів ідеалом. Не дарма з наших двох паралельних класів майже половина учнів обрали для себе професію педагога.

Яків Іванович дуже любив і прекрасно знав свій предмет. До того ж, не шкодував ні сил, ні часу для учнів. Вів літературний гурток, де діти випускали газету й альманах “Пролісок”. Кохався у поезії Лесі Українки, разом зі школярами ставили на сцені “Мавку”, пізніше “Назара Стодолу”, “Наталку-Полтавку”. До всього він мав ще й акторські здібності, чудовий голос, очевидно, в молодості одержав театральну підготовку. Але головне, — любов до української літератури, культури була в нього природною, органічною, тому він легко захоплював дітей, які тонко відчують найменшу фальш. І цією любов'ю він творив навколо себе Україну, відкривав її для дітей, уводив дитячі душі в український всесвіт, як у храм, і вони вже ніколи пізніше не могли й не хотіли зраджувати цієї святості. Таміла Коваленко й досі пам'ятає літній піший похід на могили Шевченка в Канів. Добиралися автостопом, ночували в школах. Таке не забувається.

Він був вимогливим і безжальним до всього, що суперечило його принципам. Таміла Коваленко, устинівська учениця, яка й зараз вважає Якова Івановича учителем по життю, пригадує, як завітали до Козулі, повернувшись із чоловікових військових відряджень по країні. Вона, викладач-історик, відразу впізнала на портретах у квартирі Якова Івановича Лесю Українку, Тараса Шевченка, Олеса Гончара, Максима Рильського, а от хто ота печальна дівчина у вишиванці й вінку — ніяк не могла пригадати. Учитель суворо зауважив:

— Свою культуру треба знати!

То була Олена Журлива, поетеса, її ім'ям названо Кіровоградську середню школу № 3, якій педагог віддав багато років. Таміла Миколаївна, повернувшись до Кіровограда, пішла працювати до цієї ж школи, частенько запрошувала його на зустрічі до своїх учнів, щоб Яків Іванович розповів про Павла Тичину. — Козуля умів зацікавити і захопити. Ці тонкі імпульси передавалися учням, які пізніше могли не пам'ятати змісту вірша, але пам'ятали відчуття схвилюваності.

Особливо вирізняло його ставлення до української мови. Усупереч тодішнім тенденціям, він відверто заявляв старшокласникам: “Якщо ви повернетеся з армії і зверта-

«САМИМ ФАКТОМ СВОЄЇ ЛЮБОВІ ДО РІДНОЇ КУЛЬТУРИ ВІН ВИХОВУВАВ ПАТРІОТІВ...»

В Україні завжди були і є люди, які високим рівнем внутрішньої культури, професіоналізму, гідності формували в собі і в оточуючих той внутрішній стрижень, що єдиний дозволяє бути особистістю — творцем, громадянином, господарем на своїй землі. Без таких людей, які власним прикладом і щоденною працею пробуджували національну, духовну сутність багатьох інших ніяка незалежність не могла стати реальністю. Я переконана: вона й досі в нас така квола тому, що їх було і є занадто мало (не тому, що їх не народжувала українська земля, а тому, що цілеспрямовано знищували всі імперії, які віками панували тут і досі не відмовилися від своїх зазіхань, хоча б ідеологічно). Але тим цінніший кожен приклад. У Кіровограді таким прикладом може служити Яків КОЗУЛЯ, Вчитель із великої літери, якого, на жаль, уже немає серед нас.

Коли дійсність абсолютно проти-лежна змісту й пафосу слів, тоді ще більше поглиблюється страшна хвороба, яка, по суті, і є основною причиною всіх наших бід — малоросійство. Воно передбачає, як писав Євген Маланюк, поразку в усьому, поразку ще до початку боротьби.

школі російською мовою. І репліку Козулі: “Навіть малайці мають свою рідну мову і поважають її”.

Яків Іванович ніколи не протестував проти влади. Але весь його внутрішній лад і цінності, вибудовані з ретельністю науковця, були викликом їй. Таміла Коваленко, яка багато спілкувалася з учителем уже після його виходу на пенсію, буквально до останнього дня його життя, розповідає, що якось він згадував про вимушені візити до КДБ. Але цього ніколи не відчували оточуючі, тим більше діти.

З одного боку дивно, з іншого — закономірно, що Яків Козуля не мав жодних відзнак і звань. Усе життя був просто учителем, просто учителем і помер. Першою пішла з життя його дружина, Лідія Василівна, колега і порадиця.

— Це була рідкісна пара. Гармонійна, красива, духовно близька, — згадує Таміла Коваленко. — Коли померла дружина, почав згасати і Яків Іванович.

Тоді настав тяжкий для нього період. Додалися й матеріальні злидні. Доводилося продавати речі, в тому числі книги. Це було дуже боляче.

— Я ніби друзів зраджую, — казав Яків Іванович.

Поховали його у вишиванці, так, як він любив одягатися за життя.

...Він був красивий до самої смерті, і фізично, й духовно. Лишив по собі добру пам'ять, вдячних учнів, гарних синів, витворив у душах багатьох вихованців частинку українського світу.

•

Світлана ОРЕЛ

На знімках: учительський колектив Кіровоградської середньої школи № 3 (Яків КОЗУЛЯ четвертий зліва у верхньому ряду); випускники Устинівської школи (Яків КОЗУЛЯ крайній справа у першому ряду, Таміла КОВАЛЕНКО — четверта зліва); Яків КОЗУЛЯ, 1967 рік.

тиметеса до мене російською, я з вами не говоритиму”.

“ЙОГО МОЖНА БУЛО ПОМІТИТИ В НАТОВПІ”

Яків Іванович Козуля займався ще й методичною роботою.

— Ще в юності я користувалася його методичними розробками, — розповідає завідувачка кафедри українознавства Кіровоградського національного технічного університету Світлана Барабаш. — Він із тих викладачів, які друкувалися, — одночасно і продуцент, і носій культури. Не терпів розхристаності, все, що робив, було позначене його

внутрішньою суттю. Його можна було помітити у будь-якому натовпі: світився внутрішньою культурою, інтелігентністю.

— Виступи Козулі на педагогічних конференціях завжди ставали подією, — згадує колишній директор середньої школи № 7 Антоніна Полякова. — Виступав тільки українською мовою, треба було чути, як вона звучала. Говорив завжди по суті, відчувалося, що він любить свій предмет, любить школу і дітей.

Учень Якова Козулі, відомий у Кіровограді митець і громадський діяч Юрій Любо-вич пригадує, як на випускному вечорі він, золотий медаліст, виголосив вдячне слово

СПОГАДИ ДИТИНСТВА

СЬОГОДНІ МАМА ВИХОДИТЬ ЗА-МІЖ

Я з дитинства бачив сні. Були вони, незважаючи на голодний повоєнний час, світлі, радісні й майже завжди кольорові. Бо мене ніхто не ображав. Мама, бабуся та дві ще не заміжні тітки всіляко пестили, а з дядьком, що був на три роки старший від мене, ми то-варишували і, за потреби, він мене захищав. Але цього разу сон був майже весь чорно-білий.

Іду я берегом річки. Ліворуч — нескінченний сірий паркан із деревини, а праворуч — кількадеметрове урвище, на самісінькому дні якого тоненька металево-сіра смужечка води. На душі тоскно. І раптом переді мною мама, яка йде у тому самому напрямку, що і я. Усе сіре, а вона в білій сукні з великими червоними трояндами. Хочу гукнути, щоб зупинилася, почекала. Але починаю прокидатися й усвідомлювати, що це — сон. Боюся своїм криком усіх перелякати. Прагну догнати її, але не можу поворухнути ногами. А мама віддаляється від мене. Біла сукня зменшу-

ється, троянди перетворюються в одну суцільну червону пляму. А потім усе зникає. Я прокидаюся. Невимовна туга стискає серце. Сьогодні мама виходить заміж.

Я — УКРАЇНЕЦЬ

Усі ми — діти, батьки яких не повернулися з фронту, плекали надію, що татко повернеться. Я мріяв — як зустріну його, чим пригощу. Обніму міцно худорлявими рученятами могутню шию, пригорнуся своєю шийкою до його неголеної колючої щочки (не було часу поголитися, — до нас поспішав). А тоді налу-щу цілу жменю соняхових зерняток, — то наші повоєнні цукерки. І дивитимуся, як він їс-тиме і неодмінно усміхатиметься.

Та всі, хто мав повернутися, повернулися. Як на шість років, я був досить дорослий, щоб усвідомити марність своїх сподівань. Тому коли мама повідомила про свій намір вийти заміж, я майже не засмутився. Може, цей чоловік, теж колишній фронтовик, у чо-мусь зможе замінити мені татуса, який загинув.

Мало не відразу я назвав його татком. До того ж, він мав певні позитиви: не пиячив, не палив і, що для російської глибинки взагалі дивина, майже не матюкався. Та й до мене

ставився начебто приязно. Але невдовзі стався випадок, який на все життя закарбу-вався у пам'яті і вплинув на мою подальшу долю та свідомість.

Прямивав я берегом річки. Окрім мене поблизу — нікого. Тільки край протилежного берега — човен із двома людьми. Тож я з високого схилу знічев'я кидав камінці у воду. Не кожен із них навіть тієї води сягав. Дістав-ся додому, і майже одразу за мною — вітчим. Лютий. Очі вирячені. Ремена солдатського скинув і кричить несамоовито, навіщо я в чо-вен камінцями кидав. Я намагався пояснити йому як усе було, та він навіть не слухав. Від-шмагав так, що довгий час потому сидницю пеком пекло. Я не плакав і не кричав, бо за-кам'янів від образи й болю. І це, мабуть, до-давало йому люті. Нарешті, мабуть, стомив-ся, бо, вигукнувши незрозумілу для мене об-разу — “хахлацький виродок”, кинув ременя й вийшов із хати. Тоді я ще не знав, що україн-ця можна образити тільки за те, що він — ук-раїнець. Я взагалі не знав, що я — українець. Вітчим перший про це повідомив. Правда, назвав не тим словом, але я спитав сусідів — татар (ми мешкали тоді на околиці міста поб-лизу татарського селища), і вони мені пояс-нили. Їх теж ображали за те, що вони — “не руськіє”. Але в них була школа, де викладали татарську мову, а ми, українці, і того не мали.

Валерій БОНДАРЕНКО,
м. Дніпропетровськ

Безнастанна молитва за світ піднебесний

Чи не кожен із нас, рано чи пізно, оглядаючись на пройдений шлях, урешті розуміє, що не такий уже він і коваль власного щастя, власної долі. Збагнувши це, доходимо висновку, що нічого випадкового у житті не буває. Там же, у світі для нас незбагненному, далекому від мирської суєти, де земне життя віддане Господу й церкві, про те саме кажуть: усе відбувається Промислом Божим...

“Так і кожна з нас прийшла сюди не сама по собі... Кожна пережила таке, чого не переживали інші. Кожній було одкровення Господне, яке вело в цю святу обитель. Отак потрапила сюди і ця грішна жінка, яка сидить перед вами, 47 року народження, Семенюк Валентина Петрівна в миру, дружина священника з Кіровоградської області...”

Нині вона — настоятелька Козельщинського Різдва Богородиці жіночого монастиря, ігуменія Варсонофія.

Її чоловік помер на колінах із молитвою на устах. А незадовго перед тим запитував, чи пам’ятає вона апостольське правило? За ним дружині священника по його кончині один шлях — у монастир. А вона й сама ще не знала, чи виживе, маючи тяжку недугу, як і її чоловік. Він навіть замовив тоді дві труни та два хрести. Після операції поїхала в столичний Флорівський монастир, де прозорливиця схимонахиня Рахіль її запитала, чи пам’ятає про свою обітницю — і чому досі ще не в обителі? Вона і священники монастиря благословили її подальший шлях. Слабка після недуги (ходила, тримаючись за стіну), вона поїхала в Козельщину лише на один день — спершу тільки подивитися, що там і як. А переступила поріг обителі — заплакала: їй здалося, що все тут знайоме, що це — її рідні стіни... “Господи, невже так буває?” — подумала. Уся в сльозах зайшла в келію до благочинної Серафими, а та її втішила, заспокоїла і... не відпустила, а в першу ж ніч поклала спати на ліжку ігумені Іраїди, по кончині якої в монастирі якраз перед тим відбули сорок днів. Утім, вона майже не спала — молилася, і така була благодать на душі...

Ігуменею монастиря невдовзі стала матінка Серафима. Її ж наступниця (прозорливиця Серафима про те знала, поклавши її на ліжко покійниці?) була економкою, три роки несла послух біля чудотворної ікони. Перший постриг архімандрит Филип (нині єпископ Полтавський і Кременчуцький) здійснив у лікарні, в хірургії (вона ще не раз мусила лікуватися, важка хвороба відступала повільно). А згодом Владика благословив її іменем Варсонофія — на честь єпископа Тверського, чудотворця.

— Вона вимолила мене, — каже ігуменія про матінку Серафиму, — вона велика молитвенниця. До неї йдуть і йдуть звідусіль, — аби зцілитися, отримати поради в житейських справах. А я стою за її спиною — вона завжди попереду, вона моя духовна матір...

Матінка Серафима в монастирі з 8 років, а нині їй 87. На службу Божу її вже возять у візочку, відвідувачів до неї не пускають, бо кажуть: вона всіх бачить наскрізь, і бере на себе чужі недуги, а те вже не по силі, дуже важко їй після того.

Нині в монастирі поруч із літніми черницями несуть свій послух і зовсім юні насельниці — діти, покликані Богом.

— Я відповідаю за духовний стан кожної з них, — каже ігуменія.

Цілодобово в святій обителі читають Псалтир. Цілодобово, безнастанно — через кожні дві години сестри змінюють одну одну. Моляться вони не тільки за себе — моляться за весь світ, за кожну душу перед Господом. Раді зустрічають мирян, паломників із далеких і близьких земель. Утілюють напутнє слово до сестер відкритої 1886 року общини єпископа Іларіона: “Прийміть із любов’ю і приютіть старого, який ледве йде, послужіть немічному, утіште скорботного, скажіть кожному сердечне слово, приголубте і заспокойте, врозумте і наставте, і повернуться вони у свій край, благословляючи вас... і прославлять Отця небесного...”

Насельниці монастиря знають сповнену надзвичайно гірких сторінок історію обителі, яку не раз закривали й руйнували, пам’ятають і вшановують імена відданих їй попередниць, яким випала трагічна доля. Черницям не властиво гордіня, але ми, миряни, можемо собі дозволити сказати, що Промислом Божим саме їм дароване щастя

стати насельницями в незвичайній обителі, бо саме тут зберігається чудодійна ікона, з якої усе й починалося...

Диво сталося 125 років тому

“Дівчина тримала в руках ікону, дивилася на неї, і в її уяві пролетіло все висстраждане за останній час: тяжке каліцтво, горе батьків, безсилля медицини. Поруч у кімнаті були її друзі — здорові, веселі, щасливі. І їй самій так захотілося бути такою здоровою і щасливою, як вони. Із цими думками Марія почала палко молитися і просити від усієї душі Богоматір або забрати її до себе, або захистити її, допомогти, повернути здоров’я. Раптом дівчина відчувала страшний біль у хребті, закричала й на якусь мить втратила свідомість. Опам’ятавшись, зрозуміла, що з нею діється щось незвичне, що вона відчуває щось живе в ногах і руках... Дівчина твердила, що вона зцілилася, і ворушила ногами. Софія Михайлівна не могла повірити, відразу навіть подумала, що донька від горя збожеволіла...”, — так описують диво зцілення Марії

Капніст (і переповідають історію монастиря) у своїй книзі “Перлина Козельщини” кандидат історичних наук Віра Жук і вчитель історії Григорій Сердюк. Вони ж прослідують і кілька версій щодо того, як стала сімейною реліквією графів Капністів ікона Божої Матері італійського письма XVIII століття. Цікаво й те, що мати Марії була дочкою видатного вченого-математика Михайла Остроградського, а її батько — нащадок поета, видатного громадського діяча Василя Капніста.

“Тринадцять місяців гризло мене горе, тринадцять місяців я повинен був привчати себе до думки, що смерть — кращий і немінучий вихід для нещасної страдниці, яку я так люблю”, — згадував про пережите батько, граф Володимир Капніст.

Ці сповнені розпачу його слова посвідчують, що 6 березня (за новим стилем) 1881 року справді сталося чудодійне зцілення. У Москві, куди з іконою відразу по тому поїхали Капністи, тисячі віруючих ішли помолитися перед образом — його виставили в одній із московських церков. А в Козельщині, повернувшись у свій маєток, збудували для ікони, аби до неї змогли доступитися всі паломники, спочатку капличку, а згодом було закладено церкву, засновано жіночу релігійну общину, яка 1891 року була реорганізована в Козельщинський Різдвяно-Богородицький жіночий монастир. На початку серпня 1906 року було освячено — після тривалого будівництва — Різдвяно-Богородицький собор, один із найдивовижніших на той час храмів в Україні і в усій Російській імперії. За цими короткими рядками — надзвичайно багата подіями історія, але повернімося до чудотворної ікони Богоматері, до святині, про яку Преосвященний Іларіон 1886 року сказав: “Чудо здійснилося для всього християнського світу; цілебоносна ікона стає власністю всіх православних християн”... Марія Капніст сама, на своїх руках, на чолі хресного хо-

ду, несла в церкву, підіймаючись із нелегкою ношею на гору, цей святий образ...

Звідтоді відомо про тисячі випадків зцілення перед іконою Козельщинської Богоматері, до якої й сьогодні люди йдуть і йдуть звідусіль. А потім знову повертаються сюди, аби розповісти про диво власного зцілення. Або надсилають листи. Цікаво, що зцілює не лише ця старовинна ікона, а й численні списки з неї — були випадки, коли навіть паперові літографії чи пластикові іконки і мироточи́ли, й кровоточи́ли. Дуже часто хтось із паломників біля ікони падає й кричить не своїм голосом (справді не своїм!), а хтось плаче благодатними сльозами. Ще хтось вигукує: “Вона жива! Вона жива!”

— Біси не терплять сили благодаті, сили Святого Духа — вони кричать із людини, — каже матінка Варсонофія.

На свято, 6 березня, буває, збирається тут 4—5 тисяч християн. Свято починається з урочистої вечірньої служби напередодні. У свято правиться зазвичай дві літургії — в соборі й у церкві. Посповідатися і причаститися в такий день, у такому місці — для мирян

ЗАСТУПНИЦЯ І ПОХВАЛА ЗЕМЛІ ПОЛТАВСЬКОЇ

6 БЕРЕЗНЯ — СВЯТО ЧУДОТВОРНОЇ КОЗЕЛЬЩИНСЬКОЇ ІКОНИ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ

мені матінка Серафима.

— Якщо він помолиться, то буде так... Одного разу, коли читав “Святий Боже, святий кріпкий...” — він опустил на нас небо, ми всі це відчули... То — сила його молитви, — розповідає сьогодні матінка Варсонофія. — Буває така благодать — аж відчуття часу зникає. А від хреста віє свіжістю...

Отець Петро як благочинний Козельщинського благочиння опікується і господарством монастиря. Службу Божу тут правлять три священники, у великі свята запрошують ще й отців із сусідніх районів. Монастир існує на пожертви благодійників, і сьогодні тут ще далеко не все впорядковано після довгих років свідомого руйнування обителі. Потрібні гроші на ремонт, зокрема на відбудову іконостасу в соборі, який був колись виготовлений майстром Менціоном із білого, з ледь помітними голубими прожилками мармуру, а колони і вставки на фризах та панелях — із бразильського онікса. Його живопис був справжнім мистецьким дивом, та й сам собор, як зазначав Олесь Гончар, за архітектурою нагадує собор святого Петра в Римі.

Козельщинська ікона Божої Матері, яку багато десятиліть переховували в різних містах, повернулася в рідну обитель наприкінці лютого 1993 року. Її зустрічали тисячі віруючих з усієї України, гості з Росії та Білорусі, того дня відбувся святковий хресний хід на честь повернення святині. Розчулений отець Петро прийняв святий образ із рук ігумені Феофанії (з Гомельського монастиря) та Іраїди.

І вже в перший день повернення ікони сталося перше диво зцілення.

Отець Петро зізнався, що останнім часом йому часто сниться Афганістан. Ще в 1988 році, коли мою розповідь про молодого священника, обпаленого війною в Афгані, надрукувала газета “Сельская жизнь”, він одержував листи з усіх куточків Союзу — бувало, по двадцять на день. Переважно то були листи та пожертви від матерів, котрі просили поради, як їм молитися за синів, які служать в армії.

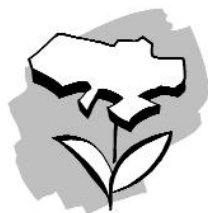
Ось так ця свята обитель Промислом Божим поєднує долі людські, несе безнастанну молитву за світ піднебесний. І кожен може прийти і зцілитися тут своєю душою.

Матінка Варсонофія ж Промислом Божим вважає дуже давній випадок у своєму житті. Тоді в сільській церкві на горищі вона знайшла настільки занедбану ікону, що неможливо було зрозуміти, чий то образ. А коли очистила її — побачила Козельщинську Богоматір.

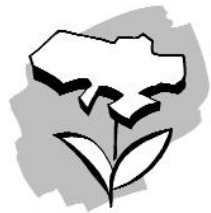
Справді, нічого випадкового у житті не буває, скажемо ми, миряни.

•

Лілія ВІЦЕНЯ
“Зоря Полтавщини”

* Друкується зі скороченнями.

ОХАЮВАННЯ ЧИ «ЗБАГАЧЕННЯ» МАТЮКОМ?

СЛІДАМИ НАШИХ ВИСТУПІВ

Два чинники, що збіглися в часі, спонукали торкнутися, хоча теж не вперше, цієї не раз уже обговорюваної на сторінках багатьох видань теми і поділитися деякими власними думками з приводу нинішніх мовних проблем. Це — злободенне й цікаве (упевнений, не тільки для мене) інтерв'ю “Володимир Яворівський: вихід на марафонські дистанції”, надруковане “СП” у числі 49 за 2005 рік, і випадково почутий в одній із тодішніх передач Українського радіо політрекламний “ролик”, що на всю губу, як на Волині кажуть, вихваляв донедавна взагалі ще неіснуючу партію “Третя сила” і був зрежисований як інтерв'ю із самим, очевидно, її лідером.

Проте лукавство, що випирало з велемовного “ролика”, спонукає назвати цю “силу” дещо інакше. Утім, річ не в назві, а в короткій тезі “ролика”, яка переконувала: не слід вважати окупацією тривалий період перебування “навіки здруженої” України під Росією (що дехто невдячно робить), оскільки протягом цього періоду наші культура й мова під верховенствующим впливом російських мови й культури неабияк ними збагатилися. І як аргумент на підтвердження тези, — розлогі міркування про начебто виключно збагачуючий вплив на мову та культуру українців мови й культури сусідів-поляків. Із відвертим натяком на те, що частина України перебувала під Польщею, проте окупацією цей період ніхто у нас не вважає.

В останньому — явна необхідність. Або зумисне намагання ввести люд в оману, позаяк у Західній Україні, що була під Польщею до 1939 року, понині той час звуть окупаційним. Не забуваючи, однак, уточнювати, що в ХХ столітті польська окупація була тут незрівнянно легшою від замаскованої під визволення окупації комуно-більшовицькою Росією; що завдяки їй ці терени оминув голодомор 1932–1933 років, і збереглися у них сили для того, аби масово протистояти моральному й фізичному нищенню червоними в роках наступних. Не випадково ж кілька літ тому Михайло Свергун із Дніпропетровщини мені написав: “На Волинь, під Ковель, я прийшов з автоматом. 1944 року там був поранений і десть там єсть і моя крапля крові. Я гордий тим, що визволяв цей край від німців. Але мені соромно, що привів за собою совєтів, котрі із західняками почали робити те, що з нами робили від 1917 року. Мені гірко, що я, воюючи з гітлерівщиною, на своїх плечах ніс нації і народам на заході неволю імперської Росії, більшовизму. Не мав би воювати за чуже, але й не було де подітися...”

Річ, однак, у “збагачуванні”, що його, як не крути, слід називати русифікацією, — подобається це комусь чи ні. Та в засобах, якими особливо зухвало здійснюється це тотальне “збагачування” упродовж років української державної незалежності. Попри все, сьогодні аж надто важко не погодитися, що одним із найпотужніших засобів повсякчасного зросійщення нашого суспільства й насаджувannya у нашу

свідомість думки про неминучу, якщо не нагальну, потребу вже осторидлої своєю нав'язливістю офіційної двомовності зостається наше телебачення. Оскільки і на його каналах не вщухають дискусії з приводу мовних проблем (а правдивіше — постійно роздмухуваної “старшим братом” укупі з місцевими козачками непомірної претензійності російськомовної нацменшини), то не дивно, що на їхньому тлі так звана мова Верки Сердючки є інструментом зросійщення, можливо, навіть найефективнішим. Насамперед тому, що, улажливо проникаючи в усі шпарини діяльності й побуту українців, тихцем підштовхує до висновку про буцімто взаємозамінність обох мов, які — “з однієї колиски”. Отже, насаджує у повсякденний ужиток пряме й абсолютно невинуватне калькування в українську мову низки російських слів, як і трактування деяких співзвучних із російськими українських на російський лад.

З огляду на це не доводиться вже й дивуватися, що в одній із програм на “Інтері” влітку 2005 року українсько-російський суржик було прирівняно до діалектних українських говірок, тобто названо мовою народу. Хоча мова українського народу не тільки істотно відрізняється від Сердюччиної, а дуже часто і в значенні слів протилежна тому, про що намагаються сказати нам із “ящика” поборники “двуязычія”. Утім, замість коментувати притрушену вже пилот інтерв'юську телепередачу про “народну мову”, наведу лише два приклади того крайнього анекдотизму, до якого нерідко призводить використання такої мови. Хоча саме бездумність користувачів такою мовою і була в одному з цих випад-

Волинського обкому партії. Мабуть, рідко яка нарада в його кабінетах не супроводжувалася різкими нападами “від імені трудящих” на тодішню обласну газету “Радянська Волинь” (від грудня 2001 року — “Волинь”, із січня 2005 — “Волинь-Нова”), що раптом перестала бути слухняним “органом”. Аж нарешті прозвучало конкретно: “Своє невдоволення тим, що газета охає нашу дійсність, висловили на зустрічах з інформаційно-пропагандистськими групами колгоспники сіл Мирне і Підбереззя Горохівського району”. Як власний кореспондент газети в цьому районі, я одержав термінове завдання редактора детально з'ясувати, що говорили на тих зустрічах колгоспники. Виявилось, критичні їхні зауваги з приводу “охаювання” газетою “нашої дійсності” просто сфабриковані. Про це й розповів читачам “Радянської Волині” (30.01.90) у статті “Апаратна липа”.

Через якийсь день-другий після виходу газети у світ від тодішнього першого секретаря Горохівського РК КПУ Аркадія Верещака довідався, що чекають на мене серйозні неприємності. І що відповідні документи, за якими “організовків” мені не оминати, уже запущені в дію. “За що?” — запитав у Верещака. “Ну, як “за що?” — не заборилася відповідь. — За охаювання! Так там написано”. Ось тут і використав я те, що “випало” зі статті при остаточному її редагуванні. “За охаювання, — сказав, —

який начебто є “народною мовою”, набуло в очах відомих “собирателей земель” особливого значення. Адже суржикомосців — це вже зрозуміло із заяв декотрих політиків — завжди є змога поставити до ряду тих, хто начебто говорить “зіпсованою” західним, точніше — польським впливом (звернімо увагу на згадані вище міркування популяризатора “Третьої сили”) російською. А коли так, то й кількість російськомовних, вказуючи на яких ці політики роблять свої висновки щодо України, ураз непомірно зростає. І в цьому контексті аж ніяк не можна забувати слова нинішнього президента Росії Володимира Путіна про Україну під час зустрічі з тодішнім її Президентом Леонідом Кучмою у грудні 2004 року в московському аеропорту Внуково-2. “Это полнотью русскоязычная страна, причём и на западе, и на востоке”, — сказав він. Залишається тільки продовжити думку фразою, що в певних російських колах повторюється постійно: “Какая ещё Украина? Никакой Украины нет и быть не может!” Нас же козачки-догідники сучасних русификаторів України й далі переконують: “Головне, щоб люди розуміли один одного. Та й мови, проникаючи одна в одну, лише збагачуються...”

До якого “порозуміння” призводить кальковане впровадження в українську мову російських слів і бездумне послугування суржиком, говорить “українська” фраза, що 2005 року від весни до осені

ший речі. Не слышно и великоросского “тыканья”.

Як бачимо, висока мовна культура наших предків, допоки сама не захворів тою ж великоросською зарозумілістю, викликали тоді у з малих літ звиклого до “славної” російської матюшні Горького справжнє зачудування. Як і поважливе їхнє ставлення до співбесідника. Надто ж до людей старшого віку. Тепер же, мабуть, жодного села в Україні не знайдеш, де не почуєш матюка, пройшовши лише однією якоюсь вулицею. Матюкаються молоді і старі, чоловіки і жінки, хлопці й дівчата. Матюкаються, незалежно від рівня освіти й соціального становища. Матюкаються ще не всуціль, але вже від сходу й до заходу України включно. Цікаво, що й матюкаються переважно не зі зла, не спересердя, а просто так, “для зв'язки”. Тому й здається іноді, що, аби хтось вилучив із мови таких людей непристойності, ці люди уміють зацікавити б, позаяк інших слів, загублених у процесі “збагачування”, не мають ані на язиках, ані в головах. Тоді як лише письмово зареєстрованих російських нецензурних слів, що ними послуговуються, є аж 40 тисяч! Дедалі більше вломлюється нецензурщина в українську культуру з російських бойовиків, що їх бачимо на екранах своїх “ящиків”, щодалі частіше затирається під приводом реалізму і в українську літературу.

Тим часом до 1939 року, коли захід України був “визволений” від поляків, а “визволителі”, котрі доти “збагачували” тільки схід, тепер узялися “збагачувати” вже й західняків, у волинських, наприклад, селах до чогось подібного, за свідченнями людей старшого покоління, не опускався жоден, хто хоч трохи переймався добрим своїм іменем. А “великоросское”, за походженням, тикання нині не вивірюється і з кабінетів найнайвищого нашого чиновництва. Кому корисне таке взаємозбагачення й “закалювання”, доречно було б, про “народну мову говорячи”, поміркувати й на “Інтері”, і на інших каналах Українського телебачення. А принагідно, позаяк із дечим асоціюються, пригадати слова з пісні Володимира Висоцького: “Большое наше распропространенье особенно заметно вдалеке. В общественном парижском туалете есть надписи на русском языке”. Чи не з огляду на таку поважну обставину й намагаються деякі наші політики будь-що зробити “язык распространения” другою в Україні державною мовою?

Із огляду на це й запам'яталося мені згадане вище інтерв'ю головного редактора “Слова Просвіти” пані Любові Голоти з Володимиром Яворівським.

Зокрема в тій частині, де йдеться про слова, якими на президентських слуханнях у грудні минулого року Президент України Віктор Ющенко чітко сформулював своє ставлення до проблем, пов'язаних з українською мовою та літературою, і які на офіційний президентський сайт в Інтернеті чомусь не потрапили. Мабуть, не потрапили через випадковий недогляд когось із президентського оточення. Але чомусь здається, що саме там, де подібні недогляди мають місце, і вбиваються в наше життя гострим клином усілякі треті сили.

● **Петро БОЯРЧУК**, журналіст, письменник, м. Горохів Волинської обл.

“Все делается... основательно, вдумчиво. Ядреной и крутой ругани Великороссов, от которой дух в груди спирает и глаза на лоб лезут, не слышно, — ее заменяет легкий юмор, щедро украшающий речи. Не слышно и великоросского “тыканья”.

Максим Горький про Україну й українців в оповіданні “Ярмарка в Голтве”

мені тільки подякувати треба. І “Радянську Волинь” відзначити”. “Як то?” — здивувався мій співбесідник. “А ви подивіться, що означає це слово в українській мові, та й будете знати”. Приблизно через годину мені зателефонував тодішній відповідальний секретар Горохівської районної газети Олег Дідик і запитав про тлумачний словник української мови за редакцією Грінченка, який, зізнався, “просять принести в райком”. Здається, серед усіх тодішніх словників тільки Грінченків і пояснював, що в українській мові слово **охаювати**

час від часу звучала в рекламі на тому ж “Інтері”, переконуючи: “Закалювання, це, безумовно, корисно для вашого організму”. Адже в українській мові слово “закалюватися” означає не загартовуватися, як у російській, а, вибачте, забруднюватися лайном. Утім, останнє в обох мовах має і спільну назву. От її варто було б “інтерв'єм” пригадати, беручись до подібної реклами. Тим паче, що такими “перлами”, як і суржиковими неоконкретностями іншого штибу, своїх глядачів — що російських, що українських — тішать вони досить часто.

Та й щодо взаємозбагачування — не все так гладко і вдало. Ось тут не можна не згадати російського, або, як за совєцьких часів прийнято було казати, великого пролетарського письменника Максима Горького. Так, того самого Горького, котрий рішуче відмовився видати обов'язковий за СРСР до вивчення в навчальних закладах роман “Мать” (не думаю, що українці від того збідніли. — П. Б.) у перекладі українською, вважаючи за звичкою великороса нашу мову лише “наречієм”. У молодості Горький, себто Алексей Пешков, чимало часу бродявив. Бомжував, теперішнім сленгом говорячи, і на території України, яка багато чим його вразила. Отож у названому оповіданні нарисі “Ярмарка в Голтве” (село на Полтавщині. — П. Б.) і написав про Україну й українців: “Все делается... основательно, вдумчиво. Ядреной и крутой ругани Великороссов, от которой дух в груди спирает и глаза на лоб лезут, не слышно, — ее заменяет легкий юмор, щедро украшаю-

До 1939 року, коли захід України був “визволений” від поляків, а радянські “визволителі”, котрі доти “збагачували” тільки схід, тепер узялися “збагачувати” вже й західняків, у волинських, наприклад, селах до матюків, за свідченнями людей старшого покоління, не опускався жоден, хто хоч трохи переймався добрим своїм іменем.

ків рятівною особисто для мене.

У 1989 р. керівна в СРСР московська компартійна верхівка, безпорадно намагаючись зупинити розвал “нерушимого” Союзу, гримнула в низи фразою: “Некоторые перерожденцы под видом перестройки и прикрытием гласности всячески охаивают нашу партию и нашу действительность, с чем мы не можем мириться ни в коем случае”. Партноменклатурники нижчого рівня одразу ж заповзялися до відповідних дій. Російське слово “охаивают” калькою перекинулося в директивну мову ЦК КПУ, де головним ідеологом тоді був нині вже “не такий” Леонід Кравчук, зрештою — і в мову

означає не очорнювати, співзвучно російській, а **прикрашати, прибирати, наводити лад** (охайна хата, охайна жінка), отож є синонімом до слова **причепурювати**.

На цьому партноменклатурні оргвисновки щодо мене тоді закінчилися. Невдовзі дійшла свого завершення й епоха тої запов'язливої боротьби з “охаюванням” та “охаювачами”. Але, як бачимо, знетворююча русифікація України, котра щодалі наполегливіше стала випручуватися з “братніх” обіймів, розгорнулася від початку дев'яностих років минулого століття з новою шаленою силою. Призвичаювання українців до українсько-російського суржика,

УКРАЇНА
ЧИ МАЛОРОСІЯ?

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР

Мова — властивість живого й апофеоз життя, а загрозу життю становить не лише ядерна зброя й наслана чума. Винародовлення не конче має бути кривавою війною проти країни, масовим голодомором населення або репресіями колонізатора-окупанта проти еліти. Досить отруїти свідомість, нагидити людям у душах, відібрати цінності духу, традиції і цноти. Життю не треба клітки й наружи, щоб не сіялися й тихо згаснути. Вистачить галасливої реклами речей інтимної гігієни, щоб народжуваність різко впала. Леки назавжди покидають гніздо й недосиджені яйця, до яких доторкнувся сторонній. Хто з українських поетів не писав, що мова — душа народу? Але з душі можна зробити плювальницю. Досить відрізати кожному в темці язик і пришити чужий, щоб народу не стало.

Серед знамень нашої доби — російськомовні оголошення в газетах про численні курси англійської мови, двомовні телефонні автовідповідачі, що не говорять українською, англійські вивіски на міністерствах, повідомлення абонентам мобільних телефонів від “Київстар” (Kyivstar — не “Зоря Київ” чи “Київська зіронька”) “*Na Vashem schete ... grn. Usluga deystvitelna do...*” (“На Вашому рахунку ... грн. Послуга дійсна до ...”), засилля гібридів на візір назви журналу *KieveCity* (який подає себе як “настільний для киян”, ніяк “не для туристів”; мовляв, що ці українці роблять у Києві й звідки вони тут взялися?), невірних *kiev* і *kharkov* у всесвітній електронній Павутині, охрещений *инетом*.

Показові в національному тезаурусі поняття наклейки на пляшках горілки з тутешнього збіжжя й різке — надто на тлі асортименту хліба — зростання кількості назв сортів оковиті. Поліції універсамів, тобто вже *супермаркетів*, де безперестанку лунають чужі пісні й реклама, заставлені довгими рядами *брендів із лейбелами*. Ось лише деякі: *Posolska, Extra, Starorusska, Pshenichna (Ukrainian Vodka), Hetman Vodka (distilled and bottled in Ukraine), Hetman Petro Sahaidachny, Soyuz-Victan Classical Pure Vodka, Soyuz-Victan Luxe Premium Vodka, Gorilka (Genuine Ukrainian Vodka), Medoff Classic Vodka, Medoff Original Vodka, Medoff Gold Vodka, Medoff Royal Vodka, Medoff Silver Honey-Smoothed Vodka, Medoff Vodka Wild Honey, Status Original Premium Vodka (product of Ukraine), Kiev (Export Vodka), Lady Demidivska (Real ? Ukrainian Vodka), Status Classic, Sputnik (Russian Vodka), Stoleto Vodka, Stoleto Vodka Ultra Premium (made in Ukraine), Nemiroff (product of Ukraine), Nemirovskaya Vodka (Osobaya), Nemiroff Light (бренд № 1), Premium De Luxe Ukrainian Vodka Nemiroff, Premium Currant Nemiroff De Luxe Ukrainian Vodka, Nemiroff Lex Vodka, Etalon Black Ice, Artemida Офіцерська, Artemida Pfersch Schnaps (инанс персиковий), Admiral Vodka Celebrating 300 years of the Russian Royal Navy (тобто до 300-ліття російського “королівського” флоту — *product of Ukraine*), Олімп Катерина Велика (це та з людодів, катів України, за висловом Т. Шевченка, що “доконала вдову сиротину”), Vodka Stolnaya Штофь (Київ), Vodka Stolnaya Luxe Штофь, Диканька Elite Superpremium (Dikanka Original Ukrainian Gorilka), Helsinki Vodka Зимняя столица (і дрібно — *горілка Зимова столиця*), Helsinki Vodka Ледовый дворец, Shustoff Водка люкс, Водка Шустов (Одеса, ліцензія № 72 — хтось же її видавав!), 5 капель Light (Донецьк), 5 капель Ключа, Гран при (product of Ukraine), Мировая чекушка (стакан особой водки — м. Золотоноша), Сокровище Руси, Водка особая хлебная, М рная Business Class Cranberry Vodka, М рная Business Class Platinum Vodka, М рная Business Class White Gold Vodka, М рная водка Древній Києв, М рная Zubrivka, М рная водка на молоке (сделано в Киеве — також на *желтках, на сухарях, на молоке с медом, добрая, Застолье* тощо)... Усе це — на зло чинному Закону про мови, за яким (статті 35 і 36) тексти реклами й маркування товарів повинні виконуватися українською мовою, а українські назви в торговельних знаках “іншими мовами не перекладаються”.*

Чим поліція пляшок — не ключ і не клич до знань, не посібник, що відкриває шлях до першотворів Байрона й Лонгфелло? Певні ж новітні шинкарі, що не сплутають українські “дегустатори” *currant* і *cranberry* — *смородину*, нагороджену на йогуртах зайвим означенням *чорна*, і *журавлину*, що її тіснить у суржику *клюква*!.. Не баряться тут і поміч під омофором Міносвіти. Тим часом медалісти київських шкіл, де англійську мову вивчають із 1 по 12 клас, *не знають на яку ступити і знічуться, розгублюються і спантеличуються, то-*

УКРУСЛИШ — МОВА МАЙБУТНЬОГО ВЗАЄМОДІЯ МОВ І ПЕРЕКЛАД

ропіють і тетеріють, ніяковіють і конфузяться, вомплять і бараніють, почувши щось на кшталт “*Порский проноза такой шарварок здійняв, що нетяга відсахнувся й заляк, мов сохатий*”.

Цікаво, що в рекламних газетах, як-от “Експрес-об’ява” та “Aviso”, на одного репетитора з української мови знайдеться до півсотні охочих навчати своїх земляків мови англійської. Володіння англійською мовою в багатьох українських фірмах та установах стало неодмінною умовою прийняття на роботу, в усякому разі бажаною ознакою кваліфікації, тоді як вимога досконалого, професійного знання мови свого громадянства зазвичай не висувається, з чого аж ніяк не випливає, що вона апріорна: під приводом пошани до особистості свободи нею просто нехтують. Також набути громадянства, не опанувавши української мови, в Україні де-юре не можна, а фактично право виборчого голосу надається будькому, хто глухий до споконвічного голосу землі й ним нехтує. Тим самим топчуть Конституцію, яка зобов’язує державу дбати про єдність нації. Годі й припускати, що таким способом Україну розколюють, знеособлюють і паралізують нібито знехотя чи здуру — поза широко-масштабними програмами, під які затверджено концепції і фінансування.

Семіосферу столиці добре ілюструють вивіски кільканадцяти десятків магазинів, кафе і яток у підземеллі Майдану Незалежності. Власне, це зухвала афіша незалежності від України. Латинка тут переважає, кирилиця здебільшого транскрибує чужі слова, українських же назв — суцільний дрібок. Такою бачать усю Україну в майбутньому. Але чому такий ідеал нав’язується Тарасовій землі — ніби ненароком і майже всуціль анонімно?..

Цікаво глянути на взаємопроникнення мов очима редактора й перекладача. Мабуть, ніхто не буде заперечувати, що редактор покликаний стояти на сторожі чистоти мови, а потреба перекладу свідчить про наявність відмінної, окремої мови. Мовний мішанець також тяжіє до послідовності й усталеності, а віддалення його словника від кожної з донорських норм буває більшим, ніж лексична відстань між деякими спорідненими мовами. Тим-то правління суржику цілком сходить за переклад, принаймні — за допереклад того, що гідне назви недоперекладу. Самі терміни *варваризація* та *інтерференція* можна вважати прикладами того, що вони позначають. С. Караванський, котрий уклавав чималий реєстр “модерних замор’ян”, радить перекладати їх лексикою питомою і старшою: *гарнізон — залогою, генерація — поколінням, індекс — покажчиком, колізію — зіткненням, фактор — чинником, шофера — водієм* тощо. Безперечно, таке перевираження має системний характер і його можна застосувати до обсяжного корпусу текстів. Щоправда, навряд чи вдасться *дискотеку* замінити *балом* або *танцями*, а заодно й *нафту* — *ропою*, склосавад — *гуютою*, спиртово-горілчаній — *гуральнею*. Спроби трапляються, здебільшого — задля колориту. Наприклад, *кафе-бар* іменують на вивісках *корчмою* або *шинком*. Але *вертеп* — явище

цілком сучасне, а не старовинне, як подає його академічний “Словник української мови”, по суті, — боязкою ідеологемою, спрямованою проти народної традиції. Таким чином, заклик “*До джерел!*” вимагає уточнень і застережень. Зокрема доведеться розібратися, що віднести до історизмів, що — до архаїзмів, а що — до призабутої питомої лексики, котрою цілком можна перекласти й тим самим відвернути навалу чужих слів. Зусилля перекладацьке має відповідати потужності самої *навали*, яка вже дозволяє тлумачити саму себе не *вторгненням* і *нашестями*, а *інвазією* і *агресією*. Та навіть *інвазію* — *агресією*, тобто з англійської мови англійською (а в глибшому корінні ще й з латини латиною) в межах української. Також *брифінг* — *прес-конференція*, *блокбастер* — *бестселером*, *гамбургер* і *чізбургер* — *сандвічем* тощо.

Латинізм *процент* редактори останнім часом зятують перекладають *відсотком*, тоді як ще недавно це були рівноцінні синоніми. У мовній свідомості багатьох українців визріває ставлення до *процента* як до лексеми небажаної, що їй належить бути в пасивному слов-

нику або у словнику для характеристичних okazій, а радикальні пуристи взагалі не вважають *процент* словом української мови. У футбольній говірці намітилася традиція замінювати деякі англіцизми словами своїми й прозорішими, як-от *голкіпер* — *воротарем*. Однак таку схильність громади очищувати свою мову від запозичень переважає в добу глобалізації потужна тенденція творення міжнародного словника — часто-густо, а надто в термінології, коштом відречення від питомої рідної лексики на користь позичок із чужої. *Кисень* потісняють *оксигеном*, *вуглець* — *карбоном* тощо. “Війна синонімів” варта пильнішої уваги, бо утверджує чи відкидає потребу самого перекладу, серед важливих функцій якого — захист і плекання мови, збереження розмаїття самобутніх способів бачення світу.

Тут варто відволіктися в діакронію і згадати численні переклади з давньої мови сучасною — відсвічені епоси, літописи, ділові угоди, поезію середніх віків. Із великою натяжкою таке осучаснення (хтось скаже — *модернізацію*) можна назвати внутрішньомовним перекладом, бо мова минулого живе в теперішній не лише у вигляді стійких парадигм, а також як окрема цілісна підсистема. Ця “мова в мові” надається для стилізації в історичних повістях і романах, проте непридатна для опису реалій сьогодення. Нею ніяк не відтвориш чогось на зразок “*скинь мені есемеську на мобільку*” або “*Клава з мамою здохли*” (вийшли з ладу клавіатура й материнська плата комп’ютера). І що істотно — мова давнини очуднена й недохідлива, тобто вже “мова поза мовою”, через що й постає потреба перекладу як такого.

Власне, з огляду на те, що віддалення мов у часі, як і розходження мови-предка на споріднені мови та поріднення далеких мов у гібриді, — процес тривалий і незворотний, проблема переходить з окремішності мов на їхні назви та ступінь схожості їхньої будови. Це чудово ілюструють сучасні переклади романськими мовами з латини (проте годі шукати перекладів із румунської на “молдавську”). Також — переклади з мов-джерел мовами-мішанками. Деякими з мов-піджинів послуговуються мільйони людей, а для сотень тисяч вони вже рідні, отже, креольські. Щоб бути іншою і окремою, мові доволі ознак системної цілості. Перекладають також із мов майже цілком зрозумілих, як-от із білоруської українською. За ужитковою лексикою обидві нині ближчі одна до одної, аніж до самої себе доби Франціска Скорини, Л. Зизанія, Памво Беринди і Мінетія Смотрицького. Крапки над “і” розставляє етимологія, нагадуючи, що всі розвинені новітні мови несуть у собі історію зносин між народами, складаються майже всуціль із різночасових запозичень і поставили шляхом стадіального олітературення суржику. Суржик ніколи не зникав із мови. Мову завжди підживлювали й калічили з подачі суцідів, бо жодне плем’я не могло обійтися лише своїм розумом і словом. В українській мові, півторатисячолітній вік якої ведуть від великих переселень і поділу слов’янства, є сло-

ва в кілька разів старші від неї самої, що сягають кам’яної доби. Мова безперервна і всюдисуща, тим-то її відгалуження й етапи розвитку, етномови й діалекти — завжди умовні в назвах.

Переклад із суржику літературною українською мовою — це будні видавничого редактора ХХ століття. На рубежі тисячоліть запанувала мішанка, тобто недопереклад зовсім іншого гатунку. В курсі з редагування перекладу автор цієї розвідки пропонує студентам зразки укріпшу перекладати двічі, українською та англійською мовами, — окремі речення, як-от “*На рецепції офісу депресивна тінейджерка перманентно полишає месиджі, адресовані ексклюзивно босу*”, а також чималі тексти.

Чи подякують нам нашіадки за таку говірку-новомову, сиріч ньюспік, що претендує на вселенський статус? Сьогодні метастизи модної хвороби літає послаблюють тіло нашої мови, сила якої все ще обнадіює завдяки імунітету норми, виплеканої цвітом письменства й науки. Пристрасть до запозичень обертається не так поповненням ресурсів, як витіс-

ненням питомою. Варваризація і суржикізація знижують рівень мислення і порозуміння, спричиняють самовідсторонення і самозабуття. Всі кари за саможерство передбачити важко. Та, очевидно, нам доведеться самих себе перекладати — ще й зі значними втратами змісту. Примітно, що італійці не перекладають Данте, іспанці — Сервантеса, англійці — Шекспіра, тоді як українці тлумачать значно ближчому у часі видатних співвітчизників. Це означає, що замість природної зміни й повноцінного розвитку мови маємо повзучу й руйнівну її заміну. Зникнення ж найменшої мови збіднює все людство.

Ми перекладаємо для себе не тільки поезію Д. Наливайка, М. Смотрицького та інших українців — сучасників Шекспіра, а й голос Г. Сковороди. Ось чим рідколлегія Гарвардської бібліотеки давнього українського письменства на чолі з О. Прицаком обгрунтовує потребу в перекладній серії, розпочатій творами Г. Сковороди: “Староукраїнська мова досить віддалена від сучасної живої літературної мови, її вивчення в Україні занедбано (разом із нашою історією — *В. Р.*), тому для донесення величезного масиву давніх текстів до широкого читача, на поставлення безцінних духовних надбань минулих віків на службу розбудови національної культури в умовах становлення й зміцнення незалежної України розпочато переклад корпусу давніх творів на сучасну літературну мову... ГБДУП ставить своїм завданням... повернути до активного функціонування напівзабуті нині незліченні духовні скарби, що засвідчують високий рівень мистецтва слова українських середніх віків, утверджують державну, історичну та культурну традицію українського народу”.

Сьогодні “Енеїда” І. Котляревського подається українцям із чималим словничком, де використано тлумачник, укладений самим автором для читача російського. Колоритний опис троянців — “*осмалених, як гири, ланців*” — пересічному читачеві вже незрозумілий, хтось би й переклав його як “*засмагли, мов скінхеди, бомжі*”. Щоб осягти лексикон Т. Шевченка, школяр мусить дедалі частіше покладатися на допомогу вчителя, а вчитель — на коментарі вченого. Чи скоро за поводири Кобзареві знадобиться перекладач? Мова 10-томної “Історії України-Руси” М. Грушевського в 13 книгах (1898—1936) здається нам химерною, далекою і важкою для сприйняття — її так і кортить оновити, поставивши твір у ряд таких перекладів, як “*Повість минулих літ*”, літописи Самовидця, Г. Граб’янки і С. Величка. У неакадемічних виданнях, як-от журнал “Київ”, історика обережно, але вже потроху переписують, у репринті — супроводжують довідником, де зібрано застарілі й рідковживані слова, діалектизми й рідковживані терміни. Словник Б. Грінченка, оприлюднений у 1907—1909 роках, показує, які колосальні лексичні й духовні масиви українства вивітрилися з ужитку за доволі короткий період, як швидко поглинув їх морок непам’яті.

Зате словники іншомовних слів товщають. Словничок З. Пиптенка, що вийшов друком 1918 року, налічував усього-на-всього

2365 одиниць. У словнику С. Морозова і Л. Шкарапути, що увінчав століття, близько 10 тисяч лексем і терміносполук, а в томі на 1018 сторінок за редакцією Л. Пустовіт того самого 2000 року — близько 23 тисяч. Впадає в око, що в першому з однолітків росіянізмами цілком знехтувано. Нема й позначки для них, як не було й раніше у виданні 1974 року за редакцією О. Мельничука, де пояснено близько 24 тисяч слів і термінів. Ще одна дивина — реєстр таких тлумачників у нас і в Росії майже той самий. Піввіку тому ми навіть було “українізували” один такий російський, переклавши його цілком. Причому в Росії пересичені українізмами аж ніяк не словники іншомовних слів, а В. Даль і С. Ожегов. Нарешті, чи не найбільш знаменне те, що попит на лексикони з ознакою чужості є у нас та в Росії, але не на Заході, де в пошані довідники етимологічні.

Сьогодні цілком набереться словник самих лише англіцизмів в українській мові обсягом до 25 тисяч статей, як і окремий грубий том росіянізмів. А тимчасом ужитковий, або як кажуть, *активний* лексичний запас пересічного українця в декілька разів менший від інкорпорованого словника доби стрімкої глобалізації. Останній становить значну частку сучасного лексичного реєстру, коли виходити із заявлених рекордів: тлумачник за редакцією В. Бусла містить десь 170 тисяч слів і словосполучень, а електронний — понад 200 тисяч.

Поза сумнівом, пора нам видати окремий словник забутої і призабутої народної мови, зокрема для створення протидії англіцизмам та росіянізмам. А також репресований лексикон — сигнал до такої реабілітації подали упорядники збірника “Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгводици”. Проте всяк розуміє, що тиражування словників — лише прелюдія до стратегії відродження мови. Адже мова виникає з потреби. І навпаки, мова взагалі щезає, коли не утримує монополії на жодну царину. За наших обставин, щоб утримати цілість мови в її розмаїтті, зокрема історичному, місцевому, функційно-стилістичному, галузевому, доведеться зважитися на обмежене застосування інших мов або свідому відмову від них у деяких сферах. Цього якраз рішуче вимагає наша Конституція, яка надає мові громадянства виняткових прав і зобов’язує державу єднати нею націю. Не забуваймо: це імперативи прямої дії.

Тим часом замість того, щоб виконувати їх, новий гарант агітує народ у поліглоті. Нібито цим можна зарадити найбільшому лихові нашого суспільства — бракові порозуміння. Геть усі ж бо ми, країни, з найвищим чиновництвом включно володіємо українською мовою краще від І. Франка, А. Кримського і М. Лукаша разом узятих! Життя доводить, що двомовність, надто суржик, але також і диглосія, за якої мови розбігаються по царинах застосування, — вторований шлях до напівмовності. Тримовна особа чи громада зазвичай знає лише третину того зі своєї мови, що вона могла б і що їй належало б знати. У такому разі кожна мова спрощується і мілішає, надто на свої історичні підсистеми, які відпадають самі собою, коли не докладати зусиль (зокрема в історичній романістиці та кіно), щоб утримати їх ужитковими в межах сучасної цілості. І якщо справді мова — душа народу, то триязыкий Змій Горинич психічно потерпає більше, ніж Лебідь, Рак і Щука.

Із ласки чільників освіти, які в Україні не знаходять Європи і чийм справжнім гімном є “Ще не вмер Есесерс”, наші дитсадки і школи калічать дітям рідну мову змалку. Ще О. Потебня застерігав: “Знання двох мов у ранньому віці — це не володіння двома системами зображення й повідомлення одного й того самого кола думок. Навпаки, воно роздвоює це коло й наперед утруднює досягнення цілісності світогляду, заважає науковому абстрагуванню”. Неначе про сучасні звичаї “нових українців” писав видатний філолог: вони “опановують іноземні мови, щоб відрізнитися від простолюду і спілкуватися з іноземцями, але не для того, щоб іноземці їх поважали, а тільки для того, щоб балакати по-іноземному. У мові вони бачать тільки звуки, а не думку, а тому, ради чистоти вимови, починають навчання ледве не з пелюшок і, як у часи “Недоростка” Д. Фонвізіна, доручають дітей усіляким Брехманам. Так з дітей, які мають непогані здібності, робляться напівдіоти, живі пам’ятники безглуздя і душевного холопства батьків”.

АКТУАЛЬНО

Розвиток українськомовного Інтернету збігся в часі з суспільними намаганнями відновити по-волюнтаристському знехтувані за радянської доби норми наукового загальноукраїнського правопису 1927 року. Це з одного боку. З іншого — з багаторічними зволіканнями створення на основі цих норм єдиного правописного кодексу для вжитку в Україні й поза її межами. До чого це призвело — відомо. Як зазначає академік Василь Німчук, сучасна ситуація в орфографічній практиці така, що деякі офіційні видання, більшість друкованих органів, книгодрук, освіта використовують чинний “Український правопис” у редакції 1960 року зі змінами 1990 і 1993 років, інша частина громадянства й далі користується правописом 1960 року, помилково вважаючи правопис 1927 року “діаспорним”, а окремі видання, вносячи в чинний правопис певні норми 1927 року, користуються т. зв. “саморобним”, “гібридним” правописом.

Такі суперечності негативно позначаються на уніфікації мовних норм і розвитку мови, на загальній правописній культурі, призводять до різнобою у написанні та слововживанні, що спостерігаємо зараз і в сфері засобів масової інформації, і в офіційно-діловій, і навіть у науково-термінологічній. Освічені користувачі Інтернету це саме зазначають і що до правописної ситуації в українській зоні Мережі, бо вона відчуває на собі тиск тих самих чинників, що й у реальному просторі. Пристосування правописної системи до власних технологічних потреб, що виявляється насамперед в економії мовних засобів і зусиль, а також тенденція суржикізації правописних норм — головні проблеми українського правопису в мові Мережєвих засобів інформації. Зараз Інтернет-видання — головне джерело оперативної інформації для решти стандартних ЗМІ: радіо, преси, телебачення, тому можна вважати, що в епоху глобалізації саме вони перебирають на себе повноваження ініціаторів мовної моди. Особливу увагу в цьому сенсі привертають онлайніві ЗМІ, які функціонують у режимі реального часу.

Учені-лінгвісти розглядають новітні Інтернет-технології і з точки зору кращих можливостей вивчення мови, підвищення мовної культури, і водночас з огляду на появу нових загроз, які несе Інтернет мовній культурі (особливо молоді та школярів). Наші північні сусіди, росіяни, на яких ми звикли оглядатися в будь-якій справі, могли б надати нам добрий приклад того, як по-державному ставитися до мовних проблем Інтернету: у них є чимало спеціалізованих сайтів, фінансованих державою, які сукупно намагаються охопити максимум проблем російської мови в Мережі й насамперед проблему грамотності текстів, стилістики й культури мови. Як приклад можна назвати відомий і популярний портал “Грамота. Ру”. В Україні, на жаль, таким порталом похвалитися не можемо. Хоча потреба сайту, що об’єднував би якомога більше різнопланових українських словників, давав консультації зі стилістики, культури мови, більш ніж нагальна в умовах двомовності — і для журналістів, і для фахівців різних сфер, загалом користувачів, кількість яких постійно зростає. Хоча спроба функціонування такого сайту була — “Освітньо-інформаційний Інтернет-проект Нова мова”, що отримав 2002 року грант на конкурсі, ініційованому Бюро з питань освіти й культури держдепартаменту США (ECA) і Радою міжнародних наукових досліджень і обмінів (IREX). Однак через три роки після закінчення коштів гранту тодішній український уряд відмовився фінансувати проект.

Помилки, росіянізми, суржик дуже швидко множаться в текстах новинних сайтів Інтернету, де одним із найпоширеніших способів здобуття інформації є компіляція. Через це відчутною стає загроза руйнування фонетично-граматичної структури мови, розмивання її питомих рис, зокрема це стосується частого **вживання “і” на місці “ї” в іншомовних іменах і прізвищах після голосних та йотованих: Алоїсович замість Алоїзович, Люїс замість Люїс; після губних та -р на місці апострофа часто маємо написання м’якого знака, як у російській мові: Лаверье замість Лавер’є; у прислівниках із префіксом -по і суфіксом -ськи, -цьки — і замість и: по-товариські, по-людські**. Щоразу частіше ігнорують наші журналісти одну з відмітних рис української мови — *чергування приголосних: у Санкт-Петербургу замість у Санкт-Петербурзі, в Страсбургу замість у*

РЕАЛЬНИЙ ПРАВОПИС І ВІРТУАЛЬНІ ЗМІ

Фото Івано Пилипенка

Страсбурзі. Чи **закінчення -а в множині іменників 2-ї відміни, які вживаються з кількісними числівниками: три депутата** тощо.

Поряд із цим в інформаційних Інтернет-виданнях можна зафіксувати й іншу крайність: є чимало прикладів написання слів згідно зі ще не прийнятим новим Проектом правопису, що, за визнанням більшості українських учених, найбільш близький до відображення внутрішньої структури української мови. Загалом у Мережі серед чистих рейтингових онлайнівих видань немає таких, які позиціюють себе як послідовники норм нового правописного проекту, як це є серед ЗМІ інших форм (зокрема телеканалів, друкованих видань тощо). І це зрозуміло, бо більшість впливових Інтернет-ЗМІ переважно не є способом заробляння грошей, а засобами піару бізнесових і політичних груп, тому не мають чіткої мовної політики на сайтах. Такі видання переважно російськомовні або двомовні з базовою російською сторінкою. Російськомовність журналістів, споживачів і власників і відповідно недостатне во-

...Мова, як би поверхово, по-споживацьки до неї не ставилися, залишається дуже складним, до кінця не пізнаним духовним організмом, спрямованим на самовідтворення і самовідродження.

лодіння літературною українською мовою, орієнтація на російськомовну публіку і вибір спільної для двох мов лексики, а не питома української, яка має бути зрозумілою для читача, не можуть мотивувати, а навпаки — мали б суперечити цим тенденціям. Тому можна припускати, що поява правописних варіантів, пропонованих новим Проектом, приклади чого далеко не оказіональні, може бути як результатом самовідтворюваності живого мовного організму, механізм якого перебуває у сфері досліджень етно- та психолінгвістики. Результати спостережень свідчать, що з пропонованих Проектом правил, які входять у тексти інформаційних повідомлень, найпоширенішими є відмінювання слів іншомовного походження середнього роду на кшталт *авто, метро, кіно*; написання прислівника *безвісти* за зразком “прийменник + іменник жіночого роду 3-ї відміни в родовому відмінку із закінченням -и”: *без вісти*. (В Жовтому морі зіткнулися два кораблі, зникли *без вісти* 14 людей (<http://ua.for-ua.com.ukraine/2005/03/09>); написання окремих слів *лавреат, аудиторія* через в.

(Хербст: Дата *інавгурації* Ющенка може співпасти з датою *інавгурації* Буша (<http://ua.for-ua.com/ukraine/2005/01/12/>)); написання слів на кшталт *Голандія, Генадій, Ніца* без подвоєння, що можна пояснити впливом і живого мовлення, в якому не чується подвоєння, і низькою мовною компетенцією, коли автор керується правилом: “на противагу російській”; написання слів із *пів* окремо, що є, за припущеннями, наслідком не так мовної некомпетенції, як того, що в режимі реального часу, коли людина працює на “автоматі”, немає часу замислюватися над правилами написання, що передбачають **4** норми написання слів із *пів*. Вочевидь, “зручніше” писати всі слова із *пів* окремо.

Розглядаючи специфіку створення інформаційного тексту в Інтернеті, російська вчена Трофімова зазначає, що темп мови в умовах інтерактивної мережевої комунікації наближений до усної, а створення письма на клавіатурі передбачає спосіб мислення, “відмінний від того, який задіяний при писанні рукою — атрофуються автоматизовані навички зорового сприйняття правильного образу слова (тобто, “рука запам’ятовує”), і ми бачимо не відтворюване слово, як під час написання, а розкладене на окремі букви (клавіші), до яких прикуті очі й увага автора тексту”. Можна припускати, що під час написання інформаційного тексту в режимі реального часу домінують автоматизовані мовні навички та інтуїтивні мовні настанови, які це відбувається при усному мовленні, що дає підстави розглядати специфічні мовні явища й тенденції в онлайн-ЗМІ як такі, що ґрунтуються, зокрема, на природній мові, на підсвідомому “управлінні рукою” в написанні тексту. Отже, очевидно, існують такі внутрішні мовні самовідтворювальні механізми, які на рівні підсвідомості генетичного мовця відновлюють тривалий час ігноровані мовною практикою з позамовних причин (соціальних, політичних тощо) мовні явища, що є органічними в системі й структурі мови. Цей процес уявляється завдяки новітнім технологіям, коли виникли умови творення тексту на клавіатурі в режимі реального часу, коли в людини активізуються насамперед автоматизовані навички мови, а генетично відтворювані та підсвідомі мовні настанови стають провідними. Може, саме так з’являються “з-під клавішів” російськомовних українських Інтернет-журналістів “без вісти”, “кіна”, “пів гектара”?

Звичайно, це тільки припущення, і вони потребують багатьох не лише філологічних, а й міждисциплінарних досліджень. Беззаперечно, що мова, як би поверхово, по-споживацьки до неї не ставилися, залишається дуже складним, до кінця не пізнаним духовним організмом, спрямованим на самовідтворення і самовідродження.

●

Леся ЧОРНОПИСЬКА

ЛЮДИ НЕЗВИЧАЙНИХ ПРОФЕСІЙ

Незабаром на Полтавщині постане храм, збудований без жодного цвяха

Знаменитий музей-заповідник Кіжі в Росії

Закінчення. Початок на с. 11

кожна дощечка прикрита одразу двома стрілками.

Саме так, внакладку, наслідуючи роботу гонтарів, стали покривати дахи і черепицею, і шифером. А зараз у моді вагонка, той же гонт, тільки дошки довгі і збоку паз вирізаний. Іван говорить, що в кожному регіоні робота гонтарів має свої особливості. Наприклад, поряд, у сусідній із їхньою Львівській області, гонт — не стрілки, а довгі, тоненькі дощечки. Вони товщі з одного боку і тонші з іншого, тому коли їх кладуть одна на одну, виходить такий самий ефект.

Навіть сьогодні, маючи необмежений вибір сучасних будматеріалів, мешканці Закарпаття, Галичини, Буковини, Покуття намагаються зберегти традиційний предківський стиль. Для того, щоб покрівля нагадувала гонт, покрівельне залізо розкрояють на дрібні лусочки. Це створює світлотіньовий ефект, що нагадує гонтове покриття. Намагання зберегти традиції, власне обличчя краю можна помітити і в горизонтальному рядовому фарбуванні покриття кольоровими цементними або теразитовими штукатурками зовнішніх поверхонь стін і багато в чому іншому.

Останнім часом, розповідає Іван Маркош, заможні українці все більше цікавляться справжнім гонтовим покриттям. “Входить у моду” будувати “під старовину”. Дерев’яне гонтове покриття з’являється на ресторанах, нічних клубах, дорогих готелях. Але професійних гонтарів немає.

“Професія майже зникла. На весь наш Міжгірський район тільки двоє вміють це робити”, — говорить гонтар Іван Маркович. Навіть він називає себе будівельником, а не гонтарем. Вважає, що не має права присвоювати собі таку професію, йому до справжнього гонтарського мистецтва ще треба рости й рости, вчитися й вчитися. Між тим, тонкощі професії, її ази Іван знає не гірше, ніж його предки-гонтари.

Купол церкви, яку буде Іван і товаришами в Черевках, потрібно обшити п’ятьма тисячами дощечок. Кожну з них, перш ніж закріплювати, необ-

хідно ретельно виміряти, до міліметра. Купол надзвичайно складної форми. Він не зовсім круглий, зробити ідеально круглим його важко. Подібно до цибулини, купол звужується вгору, потім знову розширюється. Якщо хоча б одна дощечка буде поставлена неточно, подальша робота під криво й косо.

Гонтові дощечки — тільки смерекові, як і вся церква. Але не кожна смерека годиться на гонт. Вибираючи дерево, майстер ходить лісом, на стук вибираючи придатне дерево.

Покриття з тонких дерев’яних дощечок буде надійно вкривати житло від негоди щонайменше п’ятдесят років. Гонт не боїться

вітру — завдяки тому, що площа дощечок невелика. Маркович розповідає, що в них у селі дерев’яна церква, котрій 250 років; старі люди говорять, за свій вік вона перекривалася гонтом тричі. До того ж, дерев’яна покрівля, як висловився п. Іван, “дихає”, чого не скажеш

Такий вигляд буде мати церква у Черевках

ди завжди називають дерево ЖИВИМ. “Аякже, все, що природне, все живе, — говорить Іван Маркош. — Житло, покрите гонтом, “дихає”, воно, на відміну від штучних матеріалів, пропускає повітря. В такому помешканні легше дихати!”

СТРІЛЬНИКИ

За десять стріл кримські хани давали нашим ковалям цілий віз солі.

Пізніше цей вид зброї втратив силу і значення. Та ковалі цінувалися. Потрібно було виготовляти досконалішу зброю. Воювали вже не щодня, як раніше, а час від часу. Можливо, людство подорослішало.

У Москві пройшла міжнародна виставка “Клинок-2005”. З усього світу зібралися найкращі ковалі, які виготовляють зброю. Спеціальний диплом і звання лауреата отримав коваль із села Трудолюб Миргородського району Петро Федоряка.

Але виготовлення, наприклад, мечів із дамаської сталі, який не соромно виставити в будь-якому музеї чи на елітній художній виставці, це для Петра Федоряки все ж таки лише захоплення, розвага. Основне, чим займається він щодня, — художня ковка. Петро Федоряка — художник по металу. Роботи вистачає. Міста швидко розбудовуються. Як із води, у великих і малих містах з’являються супермаркети й просто магазини, ресторани й кафе, елітні котеджні містечка “нових” українців. Тому вміння коваля сьогодні дуже потрібне.

Роботи Петра Федоряки прикрашають увесь Миргород. Миргород називає Федоряку тільки так: Петро-майстер. Ба, навіть на

виробах коваля я побачив клеймо: “Петро-майстер”.

Мабуть, то і є справжнє визнання. Своєрідна негласна грамота про те, що МАЙСТЕР — СПРАВЖНИЙ.

А нещодавно Петро-майстер несподівано для себе отримав незвичайне замовлення: викувати хрест для церкви в Черевках. Зрозуміло, таку справу можна довірити далеко не кожному ковалеві. На хрест люди молитимуться сто, двісті, триста років! Майстер повинен бути хорошим сім’янином, не пити, не палити, бути порядним у всьому.

Перед тим, як писати ікону або ж узятися до роботи над виготовленням хреста, людина повинна примиритися з недоброзичливцями, пробачити образи. Висповідатися у власних гріхах. Суворо дотримуватися посту. Зрозуміло, це повинен бути талановитий майстер, адже йдеться про високохудожню роботу. Це повинен бути коваль-художник.

“Слава Богу, в нас на Миргородщині є така людина! Коваль із Трудолюб — людина порядна і в житті, і в сім’ї, і душа в нього добра, — говорить отець Андрій. — Тому й звернувся до нього”. Петро був надзвичайно зворушений пропозицією: “Усе життя мріяв про це. От якби, думаю, церквадесь будувалася, щоб зробити щось для неї з металу! А тут — хрест викувати!”

Спостерігати, як працює коваль, — справжня насолода. Залізо так розтікається, що стає схоже на вогняний меч. Я згадав американські бойовики, де голлівудські “шварцнегери” і “чакноріси” розмахують пластиковими мечами. За допомогою нескладної комп’ютерної графіки їх видають за вогняні. Дуже ефектно. Але це тільки красивий оптичний обман для дорослих, що не вийшли з дитячого віку. А ось у руках коваля меч — справжній, і справді вогняний. Меч виготовляється так, як його виготовляли в середні вікидесь під Парижем для воєвничих воїнів-галлів.

● **Анатолій НЕДАВНІЙ**
Фото автора

Для жерстяників Михайла Вовка та Михайла Павленка на будівництві дерев’яної церкви теж знайдеться робота. Але тільки після гонтарів

про сучасні покрівельні матеріали. Гонтарі сміються: “Той, хто покрив дах металочерепицею, живе не в домі, а в цинковій труні”.

Я не раз помічав: майстри, які довго працюють із деревом, говорять про нього з особливою любов’ю і ніжністю в душі, звертаються як до живого. Теслі, столари, різьбярі — всі ці лю-

Роботи Петра Федоряки прикрашають Миргород

Троїцький собор у Новомосковську на Катеринославщині (Дніпропетровщині). Фото 1886 року. За два роки до того, як собор розібрали і побудували заново. Фактично це останнє фото унікального шедевра народної монументальної архітектури. Ця велична споруда збудована без жодного цвяха! Сучасник Г. Надхін так описує враження від храму: “Достоїнство його — в неперевершеній вишуканості загальних обрисів... Треба поглянути на церкву вдень, коли їдеш харківською дорогою з Конрада, звідки вперше відкривається самарська долина. Здалеку це щось вражає. Треба подивитися на неї ясного літнього вечора з берега Самари, коли неможливо розгледіти, з якого матеріалу вона збудована: тоді постане на горі в рожевому відблиску зорі, що згасає, величний монументальний силует її, котрий посперечається красою малюнка з багатьма шедеврами”.

ТЕСЛІ

До цього часу в народній дерев'яній архітектурі, в храмах, що якимось дивом уціліли подекуди на Лівобережній Україні, вражають чітко визначені пропорції, гармонія в найдрібніших деталях. Церкви Лівобережної України — безфасадні. Тобто, з будь-якого боку зовнішній вигляд будівлі рівноцінний, завершений. Основна вимога до майстра — “будувати церкву в справжню пропорцію”. Вражає те, що майстри не мали ніяких проектів. Розпочинаючи будівництво, майстер мав в уяві загальний архітектурний образ пам'ятки. У процесі роботи в попередній задум вносилися певні зміни, доповнення, залежно від географії, різних матеріально-технічних та архітектурно-мистецьких вимог. Сьогодні цим займаються величезні архітектурно-проектні інститути, управління капітального будівництва, Держбуди. Над одним проектом працюють сотні людей! І — не завжди вдало.

Майстер завершував будівлю, витримавши її в пропорціях. Творіння народних умільців чарують гармонійною стрункістю цілого, вражають багатством ритмічних сполучень і компонентів. Серед цих храмів було багато збудованих без жодного цвяха. Але хто про це знає?

Росіяни пишались храмом, збудованим без жодного цвяха на острові Кіжі. Володіли цією майстерністю й українські зодчі, однак особливо не афішували свого вміння. Візьмімо один із таких храмів у Новомосковську на Дніпропетровщині. Чому саме його? Хоча б тому, що саме цей — Троїцький — собор став прототипом собору в однойменному романі Олеса Гончара. Письменник Іван Цюпа згадував слова самого Олеса Гончара: “Я мав на увазі конкрет-

ний собор. Той, який стоїть покинутим у моїй рідній Козельщині, і той, який руйнується в Новомосковську...”

Троїцький собор, за різними даними, заклали 1773—1775 року завдяки зусиллям кошового Запорозької Січі Калнишевського. Храм збудовано тільки з дерева — з соснових і дубових брусів. Дубові підвалини, різьблений дубовий іконостас. Від початку і до кінця основним інструментом будівничим слугували сокира та пила.

Сьогодні знаємо навіть прізвище майстра, який керував роботами теслярів. У січні 1779 року так званий “Атестат” було видано майстру Якимі Погрібнякові. За сто років по тому храм потребував значного ремонту. Спочатку церкву хотіли взагалі зруйнувати і збудувати на її місці нову, муровану. І головна причина була не в тому,

ЛЮДИ НЕЗВИЧАЙНИХ ПРОФЕСІЙ

Незабаром на Полтавщині постане храм, збудований без жодного цвяха

що церква потребувала ремонту. У той час Синод оголосив справжню війну дерев'яній монументальній народній архітектурі.

Духовна й цивільна влада на Лівобережжі насаджувала класичний стиль, писав Таранушенко, який усе життя присвятив вивченню української дерев'яної монументальної архітектури. Категорично заборонялося навіть звертатися з проханням про дозвіл будувати нову дерев'яну церкву у традиційному народному стилі. Місцева влада в адміністративному порядку примушувала будувати церкви тільки за проектами урядових архітекторів у стилі класицизму. Незважаючи на це, на Лівобережжі мало не до кінця 40-х років XIX ст. уперто продовжували будувати дерев'яні церкви. Правда, робилося це в глухих закутках.

НАКАЗ ГЕНЕРАЛ-ПОЛКОВНИКА ГОШКА

Одного разу Анатолій Олександрович Гошко, генерал-полковник українського козацтва, у черговий раз відвідав рідні Черевки на Полтавщині. Привід був гірким — померла мама. Тут Анатолій Гошко познайомився з отцем Андрієм, священником із Миргорода. Як це часто буває, мова зайшла про те, що село Черевки на очах помирає, про те, що місцева молоді збирається не в Будинку культури, не біля церкви, якої в селі немає, а там, де продають самогон, і в місцевому пивному барі. Якби в селі була церква, хоч якусь частину тих хлопців, можливо, можна було б урятувати.

Поговорили, скрушно зітхаючи, і роз'їхалися — кожний у своїх справах. А через рік отець Андрій знову почув голос Анатолія Гошка, котрий телефонував із Києва і пропонував негайно зустрітися. Анатолій Гошко вирішив віддати усе, що в нього було, на будівництво церкви у рідному селі. Мабуть, міцно засіла в душі цієї людини давня розмова.

Особливо вразило отця Андрія те, що Гошко хотів будувати

дерев'яну церкву! Коли підраховували витрати на будівництво, виявилось, що церква з дерева обійдеться втричі дорожче, ніж з інших будівельних матеріалів, наприклад із цегли. Чому саме дерев'яну? Генерала Гошка вразила краса дерев'яних храмів у Західних областях. Нічого, сказав, навіть чути не хочу, церква буде тільки дерев'яною! І обов'язково зі смереки. В одному закарпатському селі отець Андрій і Анатолій Гошко набачили зруб майбутньої церкви. Поторгувалися і повезли храм на Полтавщину, в село Черевки Миргородського району.

Дерев'яна церква у селі Сарі Гадяцького району Полтавської області

ПРИЇХАЛА ПОТЯГОМ ЦЕРКВА...

Весь храм помістився в одному товарному вагоні. На Полтавщині її збирають майстри із Закарпаття. На Лівобережжі таких фахівців давно немає.

Смерекові колоди ідеально підігнані одна до одної, не те що лист паперу не пройде, голки не встромити. Для того, щоб колоди надовше зберегти, захистити від снігу, дощів, жучків, які полюбують псувати дерево, зруб покривають пінотексом, спеціальним лаком для деревини. Закарпатські теслі говорять, що після такої обробки дерево не піддається зов-

економно, їхній кмітливості часто можна позаздрити. Наприклад, гонт, тонкі дерев'яні дощечки, котрі йдуть на покрівлю (на Полтавщині їх іще називають драккою, а на Закарпатті драницею), покривають використаним технічним маслом. Тим маслом, котре механізатори завжди зливали як непотріб. Це відпрацьоване масло, як виявилось, безцінне. Після просочування ним дерево не піддається ні черв'якам, ні атмосферним впливам.

ГОНТАРІ

Гонтарі — перші покрівельники. Це одна з найстародавніших будівельних професій. Гонтом укривали дахи, коли ні покрівельного заліза, ні черепиці, ні шиферу ще не було. Про те, що професія гонтаря була розповсюдженою, свідчить і українське прізвище Гонтар, яке так часто зустрічається.

Для того, щоб обшити купол церкви, що будеється в Черевках, необхідно особливим чином прикріпити п'ять тисяч спеціально нарізаних, заточених у вигляді стрілки дощечок розміром із долоню, розповідає гонтар із Закарпаття Іван Маркош.

Просто “пришпандьорити” дощечку цвяхом не можна — вона розколеться. Як говорять гонтарі, її “наживляють”. Прикріплюють так, щоб вона “дихала”. Від дощу, снігу, сонця дерево буде змінювати форму, навіть розмір. Ось тоді й стане у пригоді зазор між гонтовими дощечками в частку міліметра. Зробити це обов'язково потрібно так, щоб будинку ніякий дощ не був страшним. Для цього гонт кладуть “внакладку”: дощечку на дощечку. Іван говорить, що при цьому виходить подвійний захист, бо

Працює коваль Петро Федоряка. Чим у руках у коваля не вогняний меч?

нішнім впливам щонайбільше п'ятдесят років.

У мешканців Західної України великий досвід будівництва дерев'яних споруд. Як це не парадоксально, західноукраїнські землі, будучи довгий час відірваними від материнської України, перебуваючи у складі то Австро-Угорщини, то Польщі, не зазнали таких непоправних втрат у монументальній архітектурі, яких зазнала Україна Лівобережна. Протягом багатьох віків, та ще й до сьогодні, основним будівельним матеріалом на тому ж Закарпатті слугувало дерево. Будівельники навчилися працювати

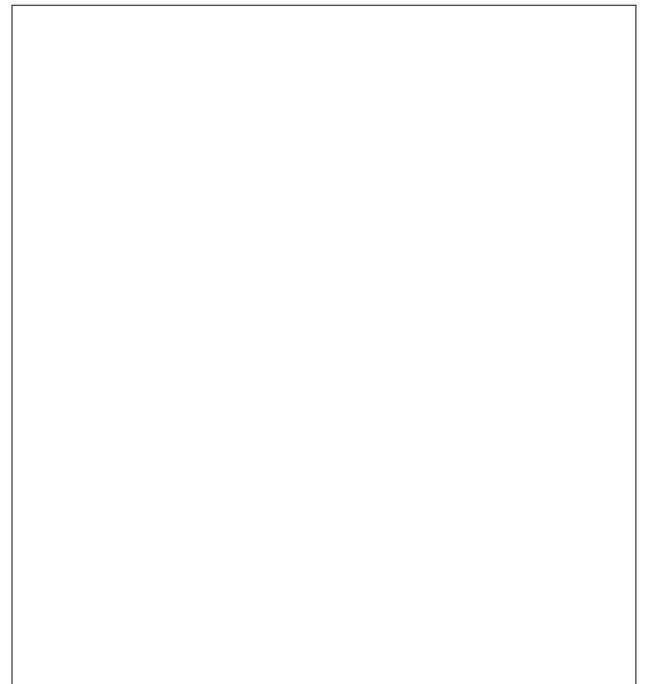
Теслі. На передньому плані сидить Іван Бобониг, стоять (зліва направо) Микола Гужва, отець Андрій, Володимир Макар

Закінчення на с. 12

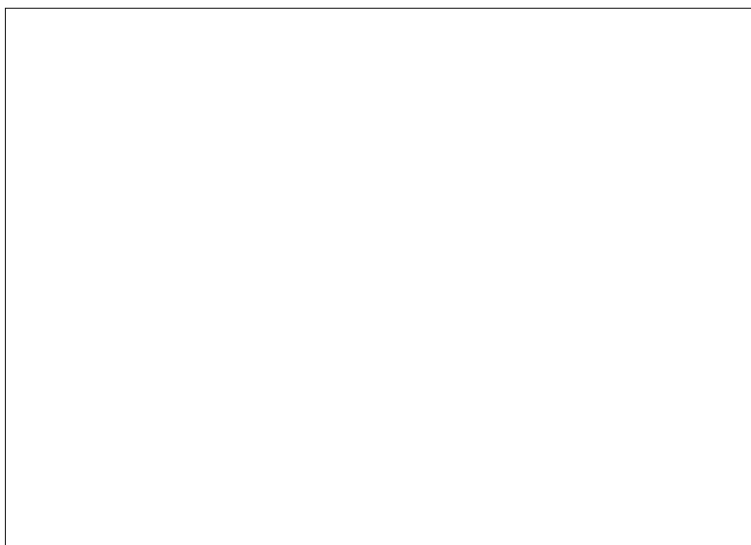
НА ЗДОБУТТЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРЕМІЇ
імені Т. ШЕВЧЕНКА

АНАТОЛІЙ ПОГРІБНИЙ: «ЦЕ ТЕ, ДЛЯ ЧОГО Я

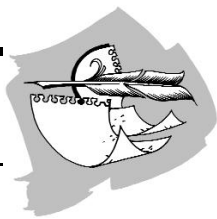

*Я хочу, щоб ми від-
чули пульсування Укра-
їни.*
Анатолій Погрібний

НА ЗДОБУТТЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРЕМІЇ
імені Т. ШЕВЧЕНКА

ГРИГОРІЙ ГУСЕЙНОВ: «У МЕНЕ ДУЖЕ БАГАТО БОРГІВ ПЕРЕД СТЕ-

КОНТУРИ ПЕКІНСЬКОГО “МАНГЕТЕНА”

Найперше, що вражає у столичному місті, — простір, неймовірна широта вулиць і майданів, багаторівневих магістральних розв’язок. А серед цього простору — поодинокі стародавніх будівель із характерними вигинами дахів, іншими рисами національної архітектури, п’яти- та дев’ятиповерхівки 50—70 рр. — немовби титани, стрімко виростають угору скелясті велетні-будинки. Пірамідальні, еліптичні, а частіше напівсферичні — вони окреслюють чіткі, подібні до нью-йоркських, контури пекінського “Мангетена” — політичного і фінансового символу сучасного ділового Китаю.

Оголошена свого часу політика чотирьох модернізацій успішно реалізується. Я не бачив багато політичних лозунгів. Натомість — усеохоплююча мережа першокласних готелів, торгових центрів, супермаркетів, банків, на фронтонах яких виблискують логотипи всесвітньо відомих фірм і корпорацій.

Пересічні китайці живуть позитивним майбутнім. Їхня філософія, вигартована століттями невпинних і послідовних кроків до духовної свободи й економічної незалежності, сконцентрована у лаконічному приписові: працьовитість і терпіння. П’ятитонний бронзовий “Сплячий Будда” у знаменитому храмі з однойменною назвою якнайкраще символізує характерні риси ментальності народу — спокій, духовну заглибленість і зацікавлену інтелектуальну гру. Цей природний спокій і надзвичайну доброзичливість я бачив на вулицях міста, спостерігаючи, як обережно і з якою турботою віз на рамі велосипеда свою дружину сивоголовий дідусь, із яким радісним настроєм молода мама розписувала на асфальті веселкові ієрогліфи і як потім вона терпляче, лагідно пояснювала своєму малюкові їхнє істинне значення...

Хоча густота населення в Пекіні, особливо в центрі, дуже висока, легкових автомобілів на вулицях тут помітно менше, ніж у Києві. Натомість можна бачити потоки велосипедистів на спеціально відведених доріжках з обох боків вулиць. Додайте до цього доступні за цінами міське метро, послуги таксі, а також розвинуту мережу комфортабельного громадського транспорту — все це кардинально знімає проблему пікового автомобільного навантаження.

А ще китайці вміють приймати гостей, запропонувати цікаву екскурсійну програму. Вміють не тільки торгувати, а й гостинно пригощати. А що вже казати про мистецтво китайської кухні — сотні різноманітних, найдивовижніших страв з особливою естетикою оформлення, національним орнаментом.

Варто окремо сказати про готельний комплекс — Палац Дружби, де розмістилися учасники Конгресу. Уявіть собі: на стогектарній площі низка п’ятизіркових готелів із ресторанами, холами, актовими залами й вітальнями для проведення ділових і святкових зустрічей, кімнатами для відпочинку. Усе це створювало відповідний комфорт, сприятливі умови для проведення пленарних і секційних засідань, “круглих столів”.

ІЗ ВИСОТИ ВЕЛИКОГО МУРУ

Знаменитий китайський філософ Конфуцій колись сказав: “Чоловік, який не побував на Великому Китайському мурі, — не чоловік”. Може, ця метафора звучить надто категорично і, можливо, є інші, не менш вражаючі “чудеса світу”. Але коли насправді стоїш на одній із башт цього велетенського муру з добротно вимощеною дорогою і бачиш, як ця стіна піднімається за обрії гірського хребта — від південного до північного горизонтів, а далі — від сходу до заходу — то шаленієш від захвату, ніби потрапляєш у “четвертий вимір” — твоє ество охоплює стан вічного буття... Тут відчуваєш духовну велич інтелекту, велич творіння рук людських.

Не менше захоплення викликають такі стародавні пам’ятки, як Храм неба — єдиний китайський храм округлої форми, Імператорський Палац, камінне диво так званого “забороненого міста”... Щодо сучасної архітектури міста, то тут доречний епітет “найбільший” — найбільший у світі залізничний вокзал, найбільший в Азії музичний фонтан, найбільша в світі площа Тяньаньмень... І ще десятки унікальних парків у центрі Пекіна.

Окрім усього, мене цікавило ставлення китайців до своїх святих. Безумовно, вражає шанобливе, майже побожне ставлення китайців до своєї давнини, пам’яток культури. Усі вони добре відреставровані, впорядковані. Усюди дбайливо доглянуті дерева, фонтани, “сади каменів”. Впадає також у вічі й висока

Український прапор на Китайському мурі

ТРИ ВИМІРИ КИ-

Не так часто випадає українському науковцю відвідувати країни Далекого Сходу. Мені пощастило: цього літа я побував у Китаї, у місті Пекін, де брав участь у XXII Міжнародному конгресі історії науки. Окрім наукових дискусій, зустрічей зі своїми колегами, прагнув побачити обличчя країни, відчути порухи, ритми нації. Нації, яка останнім часом дивує світ своєю економічною і торговельною експансією, вражаючими технологічними змінами, культурними і спортивними досягненнями. Переді мною справді відкрився дивовижний, загадковий світ китайської цивілізації — такої стародавньої і такої сучасної.

екологічна свідомість китайців. Я не помітив на вулицях жодного папірця. Тут не сміять, не розкидають целофанових пакетів.

Усе це приваблює туристів, науковців та бізнесменів з інших країн. Лише торік країну відвідало майже 11 мільйонів закордонних гостей.

Для нас, учасників наукового форуму, це була не тільки унікальна можливість поглиблення фахових знань, не тільки розширення уявлень про китайську науку, а й насамперед живий дотик до практичних надбань стародавньої і новітньої китайської цивілізації, вік якої сягає понад п’ять тисяч років. Узагалі прагнення до знань, винаходів — національна риса китайського народу. Компас і сейсмограф, порох і реактивний рух, шовк і папір — цей список китайських “цеглин” у будову сучасної цивілізації можна продовжувати.

Ми відвідали Національний музей історії науки і техніки. Він справді унікальний. Уявіть собі: під куполом величезної грандіозної будівлі — дива техніки і технології (від стародавніх ремесел і винаходів — до сучасних електронних і кібернетичних пристроїв). Одна з найдавніших технологій — виготовлення “рисового паперу”. На наших очах із рисового розчину, як і тисячу років тому, піднімали мереживну основу з “рисовою” плівкою, вистеляли у паперові аркуші, а потім сушили. А на підтвердження якості відбивали на них зразки стародавньої гравюри. Бажаючи подарувати аркуші з відбитками. Саме тут, у музеї науки і техніки в рамках Конгресу була розгорнута виставка, присвячена генію фізики XX століття, авторів теорії відносності Альбертові Ейнштейну.

Яскраве враження справляє і стародавня обсерваторія в центрі Пекіна — унікальна пам’ятка архітектури китайського середньовіччя. Старовинні компаси, астролябії, небесні мапи, оригінальні натурфілософські праці стародавніх учених — усе це збереглося до наших днів і викликає подив і шану. Тут справді усвідомлюєш непересічне значення китайської культури для всього світу.

Узяти хоча б китайську ієрогліфічну писемність — феноменальне явище серед усіх відомих науці видів письма, оскільки має унікальну позачасову якість. Знання граматики дозволяє сучасним китайцям прочитати текст будь-яким зручним способом незалежно від того, коли він був написаний — кілька сот чи кілька тисяч років тому.

Чимало цікавого і дивовижного можна було побачити на виставці китайського шовку, де нам демонстрували стародавні й новітні технології виготовлення натурального шовку. До речі, понад дві тисячі років тому був короткий період існування так званої “шовкової книги”, коли замість бамбукових дощечок із нанесеними на них ієрогліфічними знаками

стали використовувати тексти, зафіксовані на шовкових згортках. І лише у II столітті до нашої ери у Китаї був винайдений папір, який і досі не втратив значення важливого носія передачі і збереження інформації. У Китаї і донині писемні знаряддя — папір, туш, пензель, плитку для розтирання туші — називають “чотирма дорогістюностями”.

Не менш вражаючим є музей китайських перлів, виставка і фабрика китайської порцеляни, де нам демонстрували різні способи обробки та виготовлення різноманітних прикрас, скульптурних виробів із цих матеріалів.

Нам, історикам науки, важливо було не тільки зрозуміти, як на цій стародавній землі народжувалися знання, як вони розвивалися, знаходили засто-

А історія цих стосунків надзвичайно цікава. Існує навіть версія, що траскторія “шовкового шляху” з Китаю та Індії до Західної Європи у II столітті до нашої ери ймовірно пролягала через Сарматію (нинішня територія України).

Історія ж новітніх українсько-китайських стосунків сягає понад сторічної давності, коли наші співвітчизники в пошуках кращої долі переселялися на Далекий Схід. Там вони започаткували свої етнічні поселення у так званому Зеленому Клині, чимало з них мігрувало на китайську територію. Їхня кількість значно зросла з початком будівництва залізниці в Маньчжурії (1897 р.), де було зайнято тисячі українців. Вони жили переважно в Харбіні, а також у Мукдені, Ляо-Янгу, в Шанхаї, створювали там свої культурні осередки, видавали пресу. Першою газетою був тижневик “Засів”.

У 1907 році було засновано великий український клуб у Харбіні. Під час революції і визвольних змагань 1917—1919 рр. на півночі Китаю виникла низка громадсько-політичних об’єднань українців. Восени 1918 року в Харбіні почало діяти консульство Української народної республіки, відкрилася українська гімназія, православна церква, був збудований Український національний дім. Політичним центром і координатором життя українців стала так звана Українська Далекосхідна Рада.

Після громадянської війни тисячі політичних емігрантів українського походження прибули до Китаю. У 20—40-і роки минулого сторіччя вони розгорнули активну громадську і культурно-просвітницьку діяльність, підтримуючи тісні контакти із Західною Україною і Зеленим Клином. Тут були започатковані осередки товариств “Січ”, “Просвіта”. Окрім Маньчжурії вони поширювали свою діяльність і в інші міста Китаю, де мешкали українці. Організація українських видань, бібліотек, театральних вистав, співочих гуртів — усе це сприяло збереженню національної свідомості, культурної ідентичності українців. Досить сказати, що тут виходили часописи “Листи з Далекого Сходу”, “На Далекому Сході”, “Маньчжурський вісник”, працювали українські радіостанції у Харбіні й Шанхаї.

У 50—80-х рр. минулого сторіччя особливого розвитку набуло економічне й технічне співробітництво між Радянською Україною і Китайською Народною Республікою. Тисячі китайських учених і спеціалістів навчалися і стажувалися у наших інститутах і підприємствах. Це сприяло індустріалізації Китаю, піднесенню його інтелектуального потенціалу.

Започатковані ще за радянських часів науково-технічні, економічні й освітньо-культурні стосунки між Україною і Китаєм знайшли своє природне продовження і свій подальший розвиток і на сучасному етапі. Лише торговельний оборот між нашими країнами сягає 2,5 мільярда американських доларів на рік. У перелік товарообміну не тільки метал, мінеральна сировина, а й вироби машинобудування, текстильної промисловості. Дієві зв’язки український промисловий бізнес підтримує з такими фінансовими і промисловими центрами, як Пекін, Шанхай, Чунцінь та ін. Особливо великий обсяг промислового експорту реалізують підприємства “Мотор-Січ”, Запорізький трансформаторний завод. Успішно розвивається міжрегіональне співробітництво: існує 36 пар партнерів на рівні області—провінція і місто—місто.

В останні десятиріччя значно посилюлося науково-технічне співробітництво між нашими країнами. Так, українські вчені сприяли створенню технопарків, зокрема у Харбіні. Один із таких технопарків було створено чотири роки тому за участю спеціалістів Інституту електрозварювання імені Є. О. Патона Національної Академії наук України.

Очевидні результати співпраці у сфері освіти, насамперед на рівні співробітництва між ВНЗ. Нині в Україні навчається десять тисяч студентів і десятки аспірантів із Китаю. Водночас 26 українських студентів проходять фахову підготовку в китайських університетах. Чотири роки тому в Пекінському університеті іноземних мов була створена кафедра української мови. Сьогодні 32 китайські студенти тут спеціалізуються в різних напрямках україністики.

А це вселяє оптимізм і надію, що “шовковий шлях” українців, інтелектуальні й культурні комунікації між нашими народами мають добру перспективу.

● **Олександр КОНОВЕЦЬ**, доктор історичних наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Біля книжкового супермаркету

сування. Не лише усвідомити, що таке китайська цивілізація, що вона дала світові, яку роль відіграла у новітній історії, врешті, в якому напрямку рухається, а й те, як здійснювався діалог між цивілізаціями, який існує взаємозв’язок між науковими знаннями, освітою і культурою різних регіонів світу.

Ось чому поряд із традиційними проблемами історико-наукових досліджень на засіданнях Конгресу обговорювалися актуальні питання розвитку інтеркультурних комунікацій: як поширювалися знання у просторі між Росією, Японією, країнами ісламського світу і Китаєм, яким був вплив стародавньої науки Китаю на розвиток світової цивілізації, насамперед у культурному діалозі з Грецією, Індією, Латинською Америкою, яким чином здійснювався зв’язок між китайською наукою і західноєвропейською? Особлива увага була акцентована й на тому, як сучасні глобалізаційні процеси впливають на діалог цивілізацій, інтелектуальний і духовний взаємообмін.

“ШОВКОВИЙ ШЛЯХ” УКРАЇНЦІВ

Така вже наша людська влада — у яких би куточках світу ми не побували, завжди шукаємо присутність своїх співвітчизників, представників своєї нації. Цілком природним був і мій інтерес до українців у Китаї, до традиційних стосунків між нашими народами.

ВІД ТОВАРИСТВА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ – ДО УКРАЇНСЬКОЇ

ПРЕС-КОНФЕРЕНЦІЯ

Олександр Пономарів, Юрій Гнаткевич, Павло Мовчан,
Анатолій Мокренко й Анатолій Погрібний

•

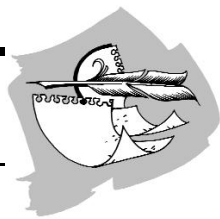
ЮВІЛЕЙ

У Будинку літераторів із нагоди 50-річчя відбувся ювілейний творчий вечір відомого українського письменника, науковця-фольклориста, журналіста і видавця Миколи ДМИТРЕНКА. Ювіляра прийшли привітати колеги-письменники, художники, видавці, земляки-подоляни.

Микола Дмитренко
презентує свої нові книги

•

Іван ДРАЧ

МАЙСТЕР ТРУН ЕДВІН ХУУН

Марісу Чаклайсу

Едвін поклав мене на верстат:
— Не ворухись, я тебе зміряю!
Я лежав на тирсі і стружках
В дивних запахах гострої живиці.
Едвін любив Маріса Чаклайса.
Чаклайс привів свого гостя
З далекого чортизнакого Києва.
Едвін захотів зробити приємне
Далекому гостю з Києва
Тому і поклав мене на верстат:
— Не ворухись, я тебе зміряю!
Жовтою метровою дециметровою
Він мене обміряв старанно
І нарешті прорік задоволено:
— Номер труни в тебе дев'ятнадцятий!..
Летіли за вікном мотоциклісти
Долаючи гору весною.
— Це мої напівфабрикати.
Скільки весною їх б'ється.
Заробітків стачає весною і восени,
Коли дороги слизькі і підступні...
Згодом пили ми чарку
На трунах новеньких сидячи...
За здоров'я напівфабрикатів...
Давно я про це забув
Аж сьогодні згадав у Ризі
Про Маріса Чаклайса і Едвіна Хууна,
Видно, про мене не забуває
Номер труни дев'ятнадцятий...

22.10.2005
Рига

ПУЧКА МІЗИНЦЯ

На маленькому глобусі світу
Малесенька пятачок України —
Як маленька пучка мізинця
Де Росія лежить як долоня
А Казахстан як великий палець
Та цією маленькою пучкою
Не лише глобус вимірюю
Вимірюю все на світі
Просто іншої міри не маю
Це ви собі міряйте
Хто чим може і чим хоче
Хто цілим глобусом
Хто долонею цілою
Хто пальцем великим
А хто середульшим
Хто вказівним
А хто безіменним
А я не мізинцем міряю
А пучкою того мізинця
Так він мене болить

18.10.2005
Конча Озерна

ЛИТОВСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ

Добре сидимо
Дзукійський самогон п'ємо
Немов литовську ідентичність
Так Юстінасе Марцінкавічюсе
Так Міколасе Карчяускасе
Ані шотландське віскі
Ані шведський Абсолют
Ані французьке Курвуазьє
Не пересилить той самогон
У пору глобального спирту
Захлинав нас один Союз
То чи ж порятує нас інший
Голод пережили ми
Чи ж впораємось з достатком
Чи ж Інтернет ковтне нашу душу
І виверне гомункулуса
В європейському спирті
Чому ж це я не догадався
Не стандартну горілку привезти

ТИ ВЖЕ САМ —
НАЧЕ ШРАМ

З немирівським перцем
Треба ж було самогон
З теліженських буряків

13.11.2005
Вільнюс-Конча Озерна

З ЮСТИНАСА МАРЦІНКЯВІЧЮСА

Осінь: коли творіння вбирає усього
творця,
Коли розпадаються форми, коли
облітають серця,
Коли ти вже сам — наче шрам — і все в
холода болить,
Коли уже знаєш, лише не знаєш коли...

МАТІОЛА

Моя ти дивна матіоло
Коли вечірне гнеться коло
З темнот бузкових вирина
Твоя пахуча таїна

Ти хворостинна і дитинна
Непоказна і старовинна
І граціозна і смутна
Вся — зоряна самотина

Моя ти матіоло дивна
Коли б'є сила супротивна
І валить з ніг мене вина
На ноги зводиш ти одна

Своїм пахучим таємничим
І нерозгаданим обличчям
Як все чаклує й поглина
Нічна всевладна таїна

Ні соняхів ані троянди
Лише зірок жаскі гірлянди
Й над всім твоє незраднє соло
Нічна принцесо — матіоло

14.11.2005
Конча Озерна

СКЛЕРОЗ

Їхав у Литву — забув піжаму.
Їхав із Литви — забув про ліки.
Склеротичну таку вашу маму
Не забуду мабуть вовіки.

Ти, забудькуватий склеротику,
Склеротичний ти мій забудьку,
Не слугтай з аеронавтикою еротіку,
З Іреною Карпою Ірен Роздобудько.

Дивлюся в люстерко — знайомий хтось
суне.
Ніяк не впізнаю — знайома проява.
Ніяк не гадаю цієї парсуни —
Скоро в газеті буде об'ява...

ВИШИВАНКА

В. Р. Мойсику

Я по світу іду в вишиванці
А за мною вовки-сіроманці
Доганяють слідом навмання.
Я від них відбиваюсь щодня.

З малолітка іду в вишиванці.
Народився — відразу у шанці
Я попав, бо відразу в бою
Обстаю за Україну свою.

Мій професор колись в вишиванці
Був скалічений. Був в лихоманці.
Йому вишили фінками груди.
Вічна заплоч. Вічні паскуди.

Все життя я іду в вишиванці.
В ній ходили українські повстанці
І в Норильську вмирали як стій...
В вишиванці ходити зумій!..

17.11.2005

ОДЕСЬКА ЧЕРЕШНЯ

Із Одеси преславної
Привезли чуму
Упав козак серед степу
Лишенько йому

Т. Шевченко

Перекипіла черешне моя,
Чому ти до мене не докипіла?
Кому це вроди отруйний маяк
Палахтить зі сліпучого тіла?
Кому ти вродиш дітей, не моя,

Кому ти вкипиш золотими ночами
Чому це твоє нестерпне ім'я
Мені закипіло як туга одчайна.
Чому все, чому і чому,
Занехавши заповідь божу,
Тебе, як чумак ту одеську чуму
З душі виторгнути не можу!?

* * *

Гортаю свої папери
Перебираю своє життя
Де сери, пери і хери
Доводили мене до пуття
В три ціпи мене молотили
В три погібелі гнули
Світові і рідні мудаки
Орденоносні акули
Але я якось виживав
Бо рідну траву жував
І воду криничну пив
І долі тому не пропиав

ТУМАН В ЮРМАЛІ

Неймовірний туман
Узбережжя морське закутав.
Пляжем налякано бігає
Голісінський чоловік
І волає в туманне море:
— Маріє, ну де ти, Маріє,
Марієчко, одзовись...
Нічого не чути.
Нічого не видно...
Неймовірний білий туман...
Пляжем біжу я далі:
Знову голісінський чоловік
Волає в туманне море:
— Єво, ну де ти, Єво,
Куди попливла ти, Євіто,
Ну Єво, виходь, бо приб'ю...

На початок світа попав я.
Видно це святий Йосип
Шукає свою Марію,
Видно Адам навіжений
Праматір людей шукає
В цьому туманному морі,
На цьому туманному пляжі.
Коли вони не докличуться,
Чи почнеться цей світ?!

22.10.2005
Рига

СИВИМИ ВРУНАМИ

Твоя брівка тонколука
Все мене стріляє з лука
Моє диво тонкостебле
Твоє слово хитре й тепле
Твоя мова тонкорунна
Та на сиві мої вруна
Наче канна тонкостана
Богорівна Богоданна
Білопінна славна панна
Не вполює цього пана
Тонкорунна довгостебла
Баскетбольні грають стегна
Волейбольні граїні перса
Щойно випорснули з мерса
А чи сил на неї стане
На це диво тонкостанне
То ж в поезії чи в прозі
Закарбуй собі на носі
А то ж ти як Буратіно
Будеш з носом неодмінно
Ніжна брівка тонколука
Все мене стріляє з лука
Чи ж мене для тебе стане
Моє диво тонкостане?!
Твоя зваба тонкорунна
Та на сиві мої вруна?!

25.11.2005

СИВИМ ДИМОМ

І. Галярнику

Між зеленою хвоею
Між брунатними соснами
Поміж клечанням жовтим
Поміж вишні рожевої
Між багрянцем і золотом
Клубочється сивий дим
Домінанта старої симфонії
Це я вам димлю
Валую сизими хвилями
Дихаю пружно і бурхаю
Вибухаю часто вогнем

І знов затухаю димом
Збираюсь стараюсь напружуюсь
Стараюсь гріти вогнем
Та вмію вже тільки сивим
Розкотистим сизим димом
Який додає до палітри
Останню прогірклу барву
І вибирається в небеса

24.10.2005
Конча Озерна

СИВИМ КОНЕМ

Це я сивим конем
Їду від хати до хати
Від міста до міста
Від села до села
Це я сивим конем
Від дерева і до дерева
Від листка до листка
Від очей до очей
Їду випрошуюсь
Сивим конем
Простіть коли що не так
В тобі не набувся
В тобі не нажився
Тобі лихословив
Тебе обезславив
Тобі життя збавив
Простіть коли що не так
Чвалаю сивим конем
Від хати до хати
Від листка до листка
Хто ж то там їздить
Сивим конем сторопілим
Себе сам питаю
Душа твоя їздить
Сивим конем
Дожилася душа
До сивого коника

25.10.2005
Конча Озерна

ШКОЛА

Лідії Кравченко

Подивилась вона на сестру
І сказала вона сестрі:
— У тебе двоє близнючок,
І у мене хлопчина.
Давай зробимо школу —
Українську школу у Ризі.
Буде в нас своя Україна.
Стала одна прибиральницею,
А друга сестра директрисою,
А мама їхня стала бабусею
Для всіх школярів.
Прибиральниця часом
Важливіша директриси,
А директриса з ганчіркою
Витирає носа міністрам...
Як вони поневірялись,
Знав лише Господь Бог,
Але вистояли, збулись
Українською школою в Ризі...
А ви в Україні
Можете збутись школою
Чи українським університетом
Чи бодай українською ганчіркою
Щоб витерти носа міністрам?!

8.12.2005
Рига-Київ

МАЙСТРИНЯ СВІЧОК

МІРЗА РАМАНЕ

Дивовижно прекрасна жінка
Демонструє свої свічки
І дарує мені найкращу
— Це вам буде. Так. Від мене...
Дивлюся на п'ятидесятилітню красуню
Я, тридцятилітній дурень,
Дивлюсь як на стару перезрілу кобіту
Поглядом: чого вона з мене хоче...
Білі, бузкові, золотаві свічі
Зазирають мені просто у вічі,
В нестерпні очища мої чоловічі,
І кожна ось-ось спалахне,
Щоб спопелити мене,
Вилюбити до дна...
Чи забув афоризм Утмена:
Молоді жінки — гарні,
А старші — гарніші...
От тобі на!
Чи знав я, як дихає самотина
У тридцять дурних своїх літ,
Коли не вродився на світ,
А вже вродилась майстриня,
Дивних свічок господиня.
Не спалахнула пішла,
А могла спопелити мене до тла
У тридцять дурних моїх літ,
Коли я не зродився на світ
У її презрілих вічках
Мірза Рамане — незапалена свічка...

МАНДРУЙМО, ЗНАЙМО, ЛЮ-

ПРЕМ'ЄРА РУБРИКИ

ЗАКАРПАТТЯ

МУКАЧІВСЬКИЙ ПАЛАНОК

Засновник:
Всеукраїнське
товариство "Просвіта"
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф - редактор
Павло МОВЧАН

Головний
редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА
Ярема ГОЯН
Павло МОВЧАН
Анатолій ПОГРІБНИЙ
Олександр ПОНОМАРІВ
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора,
відділ політики

Володимир ПАВЛІВ
279-49-47

Заступник головного
редактора
Марія ЛИТВИН
279-49-47

Заступник головного
редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
278-63-69

Відділ мови
Олександра ТКАЧ
270-55-57

Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ культури
Валентина ДАВИДЕНКО
270-55-57

Відділ просвітницької роботи
Ольга СКРИПКІНА
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна МИХАЙЛЕНКО
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail:
slovo_prosvity@ukr.net

http://
slovoprosivity.com.ua/slovo

Індекс газети
"Слово Просвіти" — 30617

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
"Преса України" у середу.
Зам. № 3301208

Загальний наклад — 24 000

Листування з читачами — тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

При використанні наших публікацій посилання на "Слово Просвіти" обов'язкове.

Передплатна ціна, враховуючи поштові послуги:
на місяць — 3,29 грн.
на 3 місяці — 9,59 грн.
на 6 місяців — 19,18 грн.

Цей пам'ятник видно, як тільки повертаєш зір до шкільної будівлі. На постаменті — юнак із гордо піднятою головою, проникливим поглядом вдивляється в кожного. Із плеча звисає робоча спецівка, а руки складені на стосику книг, немов після праці в депо знову прийшов на урок. Ні, мимоволі не погоджуюсь із думками, це тепер кожний із нас іде на уроки самого Григора Тютюнника: людяності, доброти, правди, а ще національної гідності та справедливості.

Уже в самому приїзді маленького, ще шестирічного Григора (тоді Григорія) Тютюнника сюди на Луганщину, в селище Щотове, неподалік міста Антрацит, поєдналися людське милосердя і жорстокість тоталітарного державного режиму.

Так би й жив собі маленький хлопчик у рідному селі Шилівка Зінківського району Полтавської області, коли б не сталася трагедія: у ніч із 29 на 30 листопада 1937 року його батька Михайла Васильовича заарештували репресивні органи, а вже 5 грудня (до речі, в день народження сина) особлива трійка УНКВС по Полтавській області ухвалила: “Тютюнника М. В. заключить в исправительно-трудовые лагеря сроком на десять лет, исчисляя срок с 30 ноября 1937 года”.

Пізніше Григорій Тютюнник в автобіографії писав: “Після того, як батька забрали в тюрму в 1937 р., взяв мене до себе батьків брат Филімон Васильович Тютюнник... Сьогодні я

знаю, для чого взяв мене дядько. Він і його дружина, Наталя Іванівна Рябо-вещька, з сусіднього з нами хутора Троянівка, вчили й виховували мене, а кажучи просто, були моїми батьками. Вони обоє працювали в школі. Дядя був бухгалтером, тітка викладала українську мову й літературу. З того часу я запам'ятав “Як упав же

Україна має потужний потенціал талановитих програмістів, але вони працюють на економіку інших країн, у тому числі тоді, коли виконують іноземні замовлення, не залишаючи Батьківщини. До речі, частка експорту в загальних надходженнях до бюджету від культурної діяльності по європейських країнах складає близько 30 %, тоді як у нас узагалі неможливо з'ясувати, що ми маємо від експорту культурної продукції.

У Великобританії доходи творчих індустрій сягають приблизно 112,5 млрд. фунтів стерлінгів на рік. Дух захоплює. А це ще й робочі місця — у творчих індустріях цієї країни зайнято понад 1,3 млн. осіб, а експорт їхньої продукції складає близько 10,3 млрд. фунтів стерлінгів на рік.

Хто сьогодні в Україні може сказати, що ми маємо від комп'ютерних програм і комп'ютерного забезпечення, адже в нас працюють спеціалісти, котрі серед перших у світі в цій царині. Від видавничої справи, музики, кіно, відео, реклами, дизайну, виконавчого мистецтва, образотворчого мистецтва й антикваріату, від комп'ютерних ігор, від моди, врешті-решт? Думаю, ніхто не узагальнить, не назве конкретної цифри.

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ

він з коня”, “На майдані”.

Треба сказати, що до початку війни Г. Тютюнник устиг закінчити в Щотовому тільки три класи початкової школи, однак у житті так сталося, що й атестат про середню освіту він теж отримав тут, — 1957 року, як випускник вечірньої школи робітничої молоді.

Сюди буде приїздити тоді, коли навчатиметься в Харківському державному університеті. А ще старший брат Григорій Тютюнник у листі від 30 жовтня 1956 року, в якому вперше згадувалося про роботу над романом “Вир”, писав: “Мені цікаво, Грицику, от що. Візьми ти, будь ласка, та заведи такий блокнот і записуй буквально все, що говоритиме наш славний Филімон Васильович. Особливо те, що стосується хроніки Шилівки. Все, що він скаже. Бо це, брате, золотий пил, самоцвіти народного гумору, на який наше покоління вже не здатне. Тільки роби це так, щоб він не помічав, бо йому буде ніяково і, може, неприємно. З розумом роби, а не в лоб. А тоді оті всі записи мені переправши. Фіксуй окремі влучні, цікаві словечка, на які так багата його мова. Бо задумав я, брате, писати про Шилівку або повість, або романяку

Пам'ятник Г. Тютюннику у с. Щотове на Луганщині

«МУДРИЙ СКАРБНИЧИЙ — ПАМ'ЯТЬ ЛЮД-

цілого. Це поки тобі лише признаюся”.

Літературний музей Григора Тютюнника в Шилівській школі відкрився у грудні 1988 року, пам'ятник на шкільному подвір'ї споруджено через десять літ — у 1998. Його автор — луганський скульптор, лауреат Національної премії України ім. Тараса Шевченка, народний художник України І. М. Чумак.

Уже не раз доводилося говорити, що створення Літературного музею Григора Тютюнника, по суті, започаткувало й паростки національного виховання, адже в школі тепер не тільки повноцінно вивчається українська мова і література, досліджується життєпис письменника, фольклор краю, а найголовніше — вже четвертий рік як школа розпочала перехід на українську мову навчання. Отож не такий уже й денационалізований Донбас, як когось здається.

Студент Харківського університету Григорій Тютюнник з двоюрідною сестрою Вірою

А ще тут шороку проходять літературно-мистецькі Тютюнниківські читання, у яких беруть участь письменники Луганщини.

Із часу створення Літературним музеєм постійно опікується його завідувачка — двоюрідна сестра письменника, вчителька із сорокарічним стажем Віра Филімонівна Кулачкіна. Серед експонатів і фондів музею спогади сучасників, численні фотознімки, книги, а також найдорожче — листи Григора Тютюнника.

Для видатного українського письменни-

ка Григора Тютюнника луганська земля, куди потрапив 1937 року шестирічним, назавжди стала рідною.

Навчаючись на російському відділенні філологічного факультету Харківського державного університету, свої перші літературні твори він написав російською мовою, однак рідна мова жила в його свідомості, художньому світосприйнятті й треба було, щоб стався своєрідний емоційний поштовх повернення до найсакрального.

Про це Григорій Тютюнник уперше написав 3 березня 1963 року своєму товаришеві Петрові Колєнському в листі із міста Артемівськ Перевальського району на Луганщині: “Трошки про себе. 1). Твердо взявся за вивчення рідної мови. Гризу словник Грінченка, перекладаю”.

До речі, цей лист написаний українською мовою на відміну від попередніх, які були адресовані старшому братові — письменникові Григорію Тютюнникові та тому ж Петрові Колєнському, товаришеві по навчанню в Щотівській вечірній школі та Харківському державному університеті.

Рік учителювання запам'ятався найрадіснішою подією в сім'ї Тютюнників: у них народився син, про що й повідомляє щасливий батько своїм родичам у селище Щотове: “Дорога тьотю! Вірочка!

Родився у нас син, Михайло Тютюнник. Так що поздоровляю Вас, тьотю, з званням бабусі, а тебе, Вірочка, з короною тітки. Син — козак, вага 3 кг 900 гр. Учора іду в роддом,

Підліток Гриша з двоюрідною сестрою Вірою

а він з гори на лижах пре! Отакий шибеник! Здоров'я Люди хороше і надіюсь, що воно не стане гірше. Люда пише в записках, що всі діти плачуть, а Мишко поїсть — і набік, спить. Козацької владі.

Як Ви, тьотю, доїхали? Чи все було гаразд? Напишіть, щоб я був зовсім спокійний за Вас. Цілую. Гр. Тютюнник”.

Отож цей лист не тільки написаний українською мовою, але й з притаманними автору ширістю, національним гумором, ліризмом і безпосередністю в епістолярному спілкуванні.

Після переїзду до Києва письменник продовжував підтримувати родинні стосунки із тіткою Наталією Іванівною Рябовещькою та двоюрідною сестрою Вірою Филімонівною Кулачкіною, свідченням цього є вітальні листівки. Одна із них датована 30 грудня 1967 р.:

“Дорогі мої щотівці!

Широ вітаю, любі, з Новим роком і зичу усім Вам здоров'я, щастя і приязні сердечної. Ми вже відремонтувалися і трохи скупчилися в новій хаті. Лишилося чекати на гостей.

Епістолярні джерела й літературні твори, пов'язані з життям Григора Тютюнника на Луганщині, спонукають до всебічного осмислення його життєпису, глибинного національного характеру творчості.

Кланяємося Вам усі”.

Щотівське депо стало з 1955 року робочим місцем Г. М. Тютюнника, адже він після флотської служби знову повернувся в сім'ю дядька Филімона Васильовича Тютюнника. Цінними для вивчення життєпису письменника є також спогади мешканця шахтарського селища Миколи Іллєча Слободчукова: “Працювали ми разом на токарному верстаті, обточували колісні пари. А познайомилися ще у військкоматі. Григорій мене й токарської справи навчив. Він і вчитель, і робітник був здібний, працьовитий, бо скоро за зміну ми замість двох колісних пар обточували по десять. Веселий був, життєрадісний. До друзів щиро ставився, а от несправедливості терпіти не міг. З тих пір ми друзі на все життя”.

У сім'ї Слободчуків зберігається як дорогоцінний скарб один із листів друга їхньої молодості:

“Дорогий куме!

Добра моя кумо!

І все золоте сімейство Слободчуків!

Шлю Вам які-такі гостинці й радий буду, якщо дізнаюся, що ви їх одержали та згадали свого вайлуватого кума і товариша.

Хай зима Вам не буде холодною.

Хай картоплі достанеться десь на всю зиму.

Хай не хворіють діти і добре вчаться.

Хай старшому Слободчукову добре маюється, середульшому — любому моєму хрещеникові — буде тепло в хрещено-батьківській сорочці, найменшенька нехай цвіте, як хусточка, кума хай пахне парфумами, а кум прийме сорочку з кумового плеча так, як я колись від нього прийняв.

А у свята, як кум питиме чарку, то й кума хай згадає.

Щиро обіймаю Вас усіх.

Гр. Тютюнник”.

Тепер цей лист читається як своєрідна епістолярна новела, якій притаманне шанобливе ставлення до народних звичаїв, широчина сердечності.

На нашу думку, найбільш близьке до автобіографічності оповідання Григора Тютюнника “Іван Срібний”, яке вперше було надруковане 1975 року в журналі “Вітчизна” під назвою “Коли сховався місяць”. На жаль, у першій публікації редакторською рукою була скорочена кінцівка цього літературного твору, що, без сумніву, привело не тільки до зниження його художнього звучання та порушення композиції, а й нівелювало одну з основних думок: коли ліризм і благородство головного героя вступають у пряму суперечність із чиновницькою пихатістю та зарозумілістю.

У наступних публікаціях Григорій Тютюнник зміг відтворити рукописний варіант.

Щонайперше впадає в око розюча спорідненість портретної характеристики Івана Срібного зі спогадами ровесників Григора Тютюнника про самого письменника: “Він працював у депо лише чотири дні по мобілізації, на тому ж верстаті, що й до служби. Ходив на службу у флотській робі “хебе”, яку зекономив (серед матросів це називалося “засундучити”), та безкозирці, яку знімав у бані в роздягальні і клав у свою шафочку, щоб не замацькати: хай буде пам'ять. Так і працював за верстатом з непокритою головою, підв'язавши білу хвилясту чуприну мотузочком або тонкою дротинкою...”.

Після першої публікації оповідання листом до Григора Тютюнника відгукнувся Олесь Гончар, адже одним із яскравих складників його літературного таланту було витончене художнє чуття, здатність безпомилково оцінювати твори своїх сучасників. Вважаємо за доцільне процитувати лист повністю, тому що в першій публікації є суттєва неточність: замість слова “перекидати” надруковано “переказати”.

“Дорогий Григоре!

Прочитав оце “Коли сховався місяць” і аж день посвітлішав. Давно не зазнавав такої радості від прочитаного... Ось воно те, що треба людям і літературі. Щоб не забувала, якою вона повинна бути.

ДОСЛІДЖЕННЯ

Закінчення.
Початок у ч. 2 за 2006 рік

Після остаточного приходу до влади більшовиків (листопад 1920 р.) над «Просвітою» встановлюються нові порядки. Роботу товариств суворо контролює ревком, а згодом просвітнянські осередки підпорядковуються підвідділу позашкільної освіти відповідних територіально-повітових відділів народної освіти під патронатом Політосвіткому (очолював Кам'янецький політично-освітній комітет поет Іван Дніпровський-Шевченко). Всі осередки проходили перереєстрацію з дозволу Політосвіткому, а до того ж займалися кадровим питанням, і проводили будь-які заходи тільки з дозволу політичного комісара. Скажімо, просвітняни Китайгорода 23 грудня 1920 року просять ревком дати дозвіл на виготовлення печатки і штампю. На заяві 30 грудня заступник голови ревкому накладає резолюцію «дозволити».

Радянська влада переслідує просвітнян, і в 1923 році зовсім припиняє роботу «Просвіти». Так, Лясковецькому осередку «Просвіти» 16 жовтня 1922 року уповноважений губернського управління держзему робить застереження і додає акт №1596 від 5 вересня 1922 р., який зшити білими нитками, фальшиво, бо ж підписати його відмовився голова сільської ради Головка і діловод Гладенький, як члени комісії. У документі йдеться: «Прошу товариство «Просвіта» дати пояснення, куди поділось 10 віконних рам з приміщення «Просвіти» і чому саме приміщення у неприглядному стані».

Звичайно, що «власнотушці» створювали дивні колізії, провокації, а потім ще й вимагали від просвітнян пояснення. Все йшло до того, аби закрити осередки на місцях, тому що їхня діяльність не вписувалась у чітко окреслені ідеологічні рамки, заважала інтернаціоналізації, суперечила ленінській національній політиці.

А ще ж існували таємні циркуляри. Так, 18 травня 1922 року на спеціальному засіданні Політбюро ЦК РКП(б) прийнято рішення про збільшення утрічі окладів працівникам ОДПУ. Потім надійшла директива, завізована В. Леніним про те, що у зв'язку із запровадженням нової економічної політики ОДПУ повинно докласти максимум зусиль для пошуку і реєстрації ворогів радвлади, аби нанести їм нищівного удару. Незабаром,

«ПРОСВІТА» – ФОРПОСТ НАЦІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ: ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Микола Магера, Василь Горбатюк, Віталій Мацько

у лютому 1923 р., до ОДПУ надходить цілком таємний циркуляр, схвалений Леніним. Документ опублікував у своїй книзі «Золото партії» Ігор Буніч, циркуляр надає ОДПУ дозвіл, кого найближчим часом потрібно знищити. Серед багатьох дереволіційних партій (крім більшовицької) підлягали до розстрілу і репресій члени релігійних організацій і всі націоналісти. Від цього циркуляра кров холодне. Кого ж на штиках привів до влади український народ під час громадянського протистояння (1918—1920) і чому повірив лівим силам, а не підтримував ідеї Української Народної Республіки?

Скоро, дуже скоро потрапили під сокиру сталінських репресій просвітняни, бо вони не знали про те, що їхню долю вирішив у лютому 1923 року Ленін, схваливши драконівський документ і цим розв'язав руки працівникам ОДПУ. Уже 1929 р. були заарештовані Юхим Січинський, Григорій Голоскевич, Володимир Герасименко, Юхим Філь, Йосип Оксіюк, Іван Любарський, Володимир Гериневич, Антон Шумлянський, Федір

Шумлянський, Василь Храневич, Євген Кондрацький, Йосип Кобилянський, Кость Туркало, Михайло Кривинюк та інші.

У наш час товариство «Просвіта» на Хмельниччині масового характеру не набуло. Причина цього — безгрошів'я, відсутність приміщення, де б регулярно могли збиратися просвітняни, та людський чинник. За часів правління Леоніда Кучми ставлення влади і до розвитку української мови, культури, і до діяльності товариства «Просвіта» охолело. На місцях це відчували одразу.

Пригадую, як у 1999 році виступав перед вчителями-мовниками м. Старокостянтинової, запропонував їм вступити до «Просвіти». Яке ж було моє здивування, коли із 20 осіб тільки одна-єдина вчителька-пенсіонерка подала заяву. Спрацювала, очевидно, пересторога.

Прикро й за те, що у Кам'янець-Подільському районі за час незалежності не знайшлося жодного ентузіаста, щоб відродити «Просвіту» і зареєструвати районний осередок. Вдумаймося у цифру: станом на 17 грудня 1920 року тільки у Кам'янецькому

Письменники-просвітняни Хмельницької області біля пам'ятника Т. Г. Шевченку в Каневі 6 вересня 2005 року

повіті діяло 34 первинні просвітнянські осередки. Найактивніші з них — у селах Китайгород, Жванець, Оринин, три осередки у місті Кам'янці-Подільському, в Калині, Смотричі, Боршиківці. Що ж тепер сталося із кам'янчанами? Чому не переймають досвід попередників, своїх батьків? Очевидно, вогник згас під впливом марксистсько-ленінської ідеології, під нашаруванням ідей минулого і під впливом соціальних негараздів сучасності.

Тим не менш сьогодні активно діють просвітняни Дунаєвського району (голова осередку Валентина Байталюк), Чемеровецького району (Світлана Павлишина), м. Шепетівки (Галина Островська), Старосинявського (Любов Сердуніч), Полонського (Роман Пелих), Летичівського (Емілія Кондратишина), Вінковецького (Світлана Саврій), Деражнянського (Ольга Ковпак), Ізяславського району (Василь Кравчук), села Пасічна Старосинявського району, де працюють учителі-ентузіаста Ігор та Тетяна Русин. Активними є члени Хмельницького міського Товариства української мови імені Т. Шевченка «Просвіта» (голова товариства З. Діденко).

Налагоджено двосторонній зв'язок з українцями діаспори. Так, у середині 90-х років велику кількість книг у дарунок одержано від Товариства української мови імені Т. Шевченка, що діє у м. Чикаго (голова товариства Віра Боднарчук). Тоді ми подарували літературу юнацькій обласній бібліотеці, обласній науковій універсальній бібліотеці, передали в дарунок бібліотеці Хмельницького економічного технікуму, Хмельницькій школі-інтернату №2. Просвітнянські заходи підтримували наші земляки з-за кордону. До почесної Книги слави обласного товариства «Просвіта» вписані імена: професор Віра Боднарчук (голова ТУМ Чикаго), Ярослав Січинський (батько, мати, дід якого були активними просвітнянами на Поділлі), його рідна сестра Оксана Шандор-Січинська (1921 р. н.), Ольга і Петро Матула, Теодор Костюк, Олександр Воронин (Варава). Патріоти землі української підтримували тісний контакт із управою обласної «Просвіти», допомагали долати труднощі й досягати успіхів.

● **Віталій МАЦЬКО**, кандидат філологічних наук, доцент, м. Хмельницький

СЛІДАМИ НАШИХ ВИСТУПІВ

Прочитав у числі 40 «СП» за 2005 р., що існує думка, ніби галичанам легко було зберегти рідну мову в українських умовах. І пригадав розмови з мешканцями села Михайлівка Нововоронцовського району Херсонської області (там я вчителював), де поряд із корінними михайлівцями проживали переселенці з села Журавин колишньої Дрогобицької області, перевезені сюди за вказівкою Сталіна.

Мешканці Михайлівки приходили до мене погомоніти. Колишні галичани розповідали, як після українсько-польської війни 1918—1920 рр. почався наступ на все українське. Але, незважаючи на заборони, вони відновили роботу «Просвіти», товариства «Сокіл», «Сільського господаря». Мої співрозмовники показували світлинки, на яких вони в мазепинках, виблискував тризуб, майорів жовто-блакитний прапор. Це були члени товариства «Сокіл».

Польські органи влади довго не відкривали в селі школи, а коли відкрили, то вона стала школою з польською мовою навчання. До таких шкіл учителям-українцям дорога була закрита, тож навчання й виховання в них було польське. Тому просвітняни села почали організовувати приватну школу, яка працювала по чергово у сільських хатах. Першим учителем був Пізняк. Він також очолював місцеву «Просвіту». Закипіла робота зі створення хати-читальні, щовечора проводилася просвітницька робота. Можна тільки дивуватися, як у тих умовах, особливо в 30-ті роки, навіть віддалені від Львова села регулярно забезпечувалися безкоштовною літературою, а центральна бібліотека «Просвіти» 1934 року була укомплектована 17-ма тисячами томів різноманітних книг (не враховуючи періодику).

На території Західної України в різний період виходило від 35 до 45 українських газет і журналів. Найстарішу газету «Діло» та наймолодшу «Напередодні» читали і в Журавині. Активними просвітнянами цього часу були Юрій Морквян, Федір Іванчик, Дмитро Кузьо, Іван і Юрій Кузі, Федір Басараб, Іван Завдан, Марія Кузьо (за чоловіком — Біжик), Юрій Біжик, Марія Басараб і багато інших. Вони готували концерти, вистави. На кож-

З УКРАЇНСЬКОГО ШЛЯХУ НЕ ЗВЕРНУЛИ

ну п'єсу чи концерт вимагався дозвіл польського староства, що було аж у м. Ліську (теперішня Польща), але активістам вививати цей дозвіл якось удавалося. Відзначали всі релігійні свята. Перед Різдом готували сценарії з колядками, які протягом 7—19 січня виконували три групи колядників. Наколядовані гроші йшли на Українську Греко-Католицьку Церкву й на «Рідну школу». Урочистими були проведення національних свят — 22, 29 січня, 1 листопада та інших. Тому молодь пам'ятала і про героїв Крут, і День Соборності, і День проголошення Незалежності УНР.

Запам'яталося селянам і святкування 950-річчя хрещення України-Руси. Святкування було заплановане на 19 серпня — у день храмового свята в селі Журавин. Сюди на урочистості повинні були з'їхатися люди з усієї округи. Та польські постерунки (поліцейські дільниці) заборонили приїзд. Люди спочатку добиралися обхідними стежками, але коли всі дороги, що вели до села, були щільно забиті возами й пішими, жандармерія не змогла зупинити тисячні натовпи. Вона напала на тих, хто держав у руках жовто-блакитні прапори. Рвали прапори, ламали деревка. Але люди вдалися до хитрощів: вони всі прапори заховали на возах, а коли вийшли на майдан, підняли їх. Священники відправили літургію, виголосили проповіді, освятили хрест. Молитву за Україну, Гімн України співав багатотисячний майдан, незважаючи на заборону. Народні гуляння тривали цілий день. Польське керівництво цього так не залишило і багатьох організаторів притягли до відповідальності.

...Другою вчителькою приватної школи в Журавині стала Марія Дем'яновська, яку діти любили за її патріотизм. А тим часом в офіційній польській школі насаджувалася польський шовіністичний дух. Колишні учні пам'ятають, як учитель запропонував їм завести нові зошити з української мови. Підписати зошити звелів польською. Учні поклали ручки й підписувати зошити відмовилися.

Не обійшло село Журавин і «Общество ім. Качковського». Мешканцям насаджували суржик із російських, церковно-слов'янських і західно-

українських слів. Але під московське зомбування потрапили 3 чи 4 особи, та й ті вірили їхній пропаганді до т. зв. «золотого вересня» (до «визволення» 1939 року), коли пересвідчилися, хто такі насправді «руські братя».

Учителя Пізняка на посту голови «Просвіти» замінив активний її член Дмитро Коваль. Він був не тільки майстром на всі руки, а й здібним організатором, умілим керівником хору, драматичних гуртків. Під його керівництвом робота ще більше поживалася. Та почалися масові арешти. Найнебезпечніших для влади відправляли в страшний концтабір — Березу Картузьку. Та арештантами зламати українців нелегко. У тридцятих роках ми вже мали своїх представників у польському сеймі. Їх називали не депутатами, а послами. Ставилися категоричні вимоги (і в першу чергу «Просвітою») надати українцям право навчати дітей українською мовою. Готувалися масові петиції з цією вимогою. Для їхньої підготовки до містечка Лютовиська приїхав навіть посол (прізвища співрозмовників не пригадали).

Учасники цих подій пригадують, що посол мав право проводити зібрання за зачиненими дверима, куди жандармам заходити не дозволялося. Та на одне з таких зібрань жандарм прийшов. Зібрання почалося з виконання Гімну «Ще не вмерла Україна». Усі встали, крім жандарма. Посол зупинив виконання Гімну й крикнув: «Прошу встати! В іншому разі ви будете волею присутніх викинуті за двері зали». Жандарм змушений був підвестися.

За свої національні права, за рідну мову західним українцям доводилося весь час боротися. Вони йшли на жертви, але не відступали. Став жертвою польської жандармерії і Дмитро Коваль. У кінці 30-х за ним зачинилася брама Берези Картузької.

Просвітняни не замикалися в рамках Західної України. Вони протестували проти репресій, голодомору в Радянській Україні. Щоб привернути увагу світової громадськості до організованого Московою голодомору, член організації українських націоналістів 19-річний студент Микола Лемик 1938 року вбив московського

консула у Львові, добровільно здався поліції, щоб на суді розкрити правду про геноцид українського народу. Його підтримали просвітняни села Журавин. А як тільки розгорнулася боротьба за незалежність Карпатської України на Закарпатті, тисячі хлопців із Прикарпаття поспішили на допомогу закарпатським братам. Пішли молоді журавинці разом із січовиками Закарпаття захищати волю, синьо-жовтий прапор, герб, тризуб і Гімн «Ще не вмерла Україна». Та угорські фашисти 1939 року потопили в крові героїзм народу. Загинув героїчною смертю в цій боротьбі земляк журавинців Іван Завдан. «Визволителі», які прийшли зі Сходу і в село Журавин, розгромили «Просвіту». Почалася нова сторінка боротьби, яка принесла ще більше крові й страждань. Та волю до боротьби не зломил. Колишні борці за волю України та їхні нащадки схилиють голови перед тими, хто в нерівній боротьбі віддав життя за майбутнє рідного народу. Це той же Дмитро Коваль, якому 1939 року вдалося вирватися з Берези Картузької, але 1943 року він був розстріляний німецькими пострілами. Це Іван Ощипок, член ОУН, який у Магадані відбудув десятирічну каторгу та з підірваним здоров'ям помер у Нікополі. Це Юрій Морквян, який не повернувся з радянських концтаборів, це Ілько Басараб, який після 10 років каторжних робіт на Півночі (Воркута) повернувся до переселених земляків своїх, щоб між ними померти. Це Юрій Кузьо, катівний фашистами в Освенцимі (помер у Швеції). Це Федір Паталяк та Іван Потішняк, замучені в цьому ж концтаборі. Це декілька вивезених на сибірські простори сімей, чия доля невідома, це учасники повстанських боїв Йосип Марущак і Дмитро Кузьо, яким після років у тюремних застінках довелося вмирати над Дніпром, це Іван Славич, який загинув під Бродами в боях із більшовицькими полчищами, це Йосип і Лука Довгі, які від більшовицьких кул загинули в лавах повстанців, це вчитель Пізняк. Такий далеко не повний перелік тих, кого готувала «Просвіта» до жорстоких випробувань у боротьбі за національні ідеали. З обраного шляху вони не звернули.

● **Гнат БІЖИК**, член «Просвіти», м. Нова Каховка Херсонської обл.

ВИСТАВКА

КАЗКОВИЙ СВІТ
ЄВГЕНА

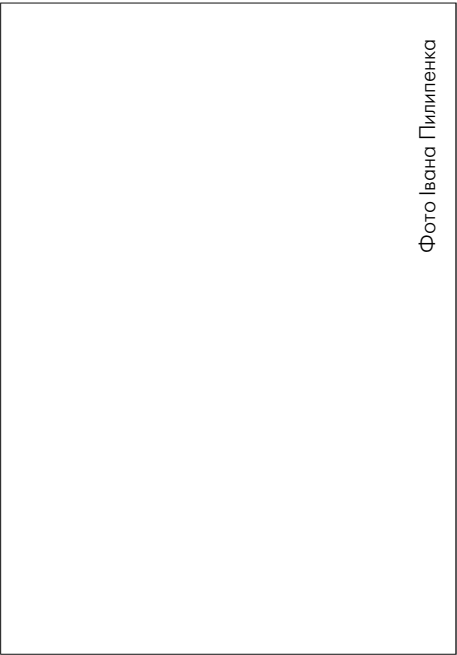

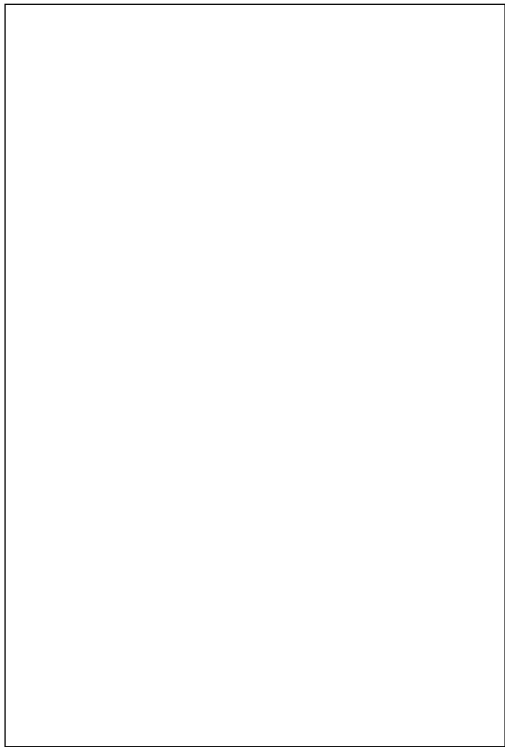
Фото Івана Пилипенка

КОНКРЕТНІ СПРАВИ

Фото Івана Пилипенка

НОВЕ ВИДАННЯ

У ВІЙСЬКУ ЗА УКРА-

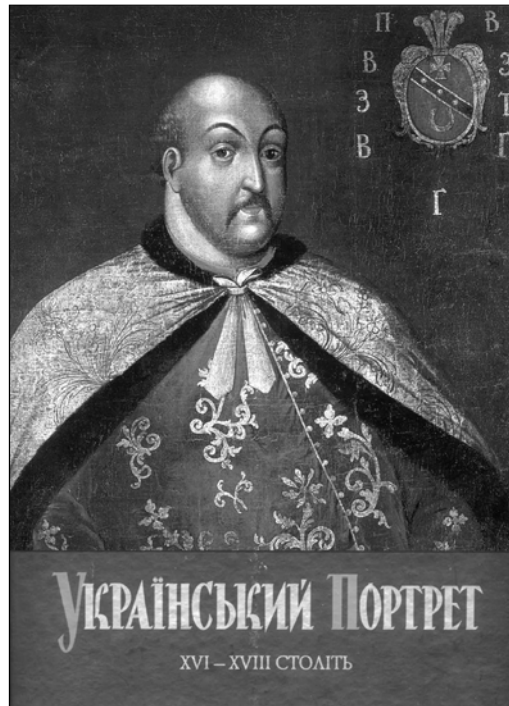

НАШІ ВИДАННЯ

Поза сумнівом, розписи в Соборі святої Софії в Києві є першими у вітчизняному мистецтві відверто змістовними, дифузивними, де в сакральну безвічну сферу проникли мирські сюжети — і серед них портрет сім'ї Ярослава Мудрого... Сюжети оповідні, наративні, що покликані конкретно в часі вписати особистість у позаісторичний контекст, яким була, власне, сама доба Християнства. Візантійський вплив на давню українську культуру — факт незаперечний. Адже, вдивляючись у Києво-Софійські фрески, ми можемо співвіднести образи-символи з образами майже реальними, які були принесені візантійськими майстрами в “поганський” світ зі світу усталеної еллінісько-християнської доби. І варто лише звернутися до давніх фресок, барельєфів чи ваз, аби переконатися, що євангелічні чи біблійні сюжети й мозаїчні портрети позначені не абстрактно-символічними рисами. Крізь зримі рельєфні образи просвічує незрима глибина, що ще не набула плоскісних вимірів і висоти символу. Нетлінність земної істоти — ось сенс цього жанру...

Духовно-соціальна гармонія тут сусідє з неповторністю кожного сущого, хто досягав певної суспільної ієрархії і вже тим самим заслуговував на особливу увагу бути увічненим, бути вписаним, — а не втраченим, як це робилося в пізніші часи, — в єдиний позачасовий сюжет, у якому, власне, чин портретописання є актом перемоги вічного понад часовим, добра над злом, актом торжества людини над тваринним світом. І кожен митець, який творив портрет із пам'яті чи з натури, знаючи весь земний шлях свого героя, зобов'язаний був своїм хистом зафіксувати цю перемогу пам'яті над безпам'ятством, вічного над швидкоплинним, особистісного над загальним, що йменувалося миром, спільнотою, людністю... Закцентовані індивідуальні риси кожного, хто відбитий на портреті, були покликані не лише відображати точність, скопійованість, подібність, а й наголосувати на присутності цієї особистості в світі різноликому, проте не сфокусованому. Цими фокусами часу і, певною мірою, кристаликами позачасового ставали ті, кого сподобилися відтворити майстри пензля. Адже вони — просто майстри, а не можновладці, не сановники, не “значкові товариші”. Кому ми повинні завдячувати нині: майстрам пензля чи тим, кого вони зафіксували на своїх полотнах? Зрозуміло, що і тим, і тим. Проте вражаючи диспропорція

ВІД ТЛІННОГО ДО БЕЗВІЧНОГО...

Філософське осмислення портретів наших пращурів — у передмові Павла МОВЧАНА.

не на користь митців, які, власне, і заслуговують на те, аби ми стверджували: мистецтво вічне, імена — безсмертні... Час усе нівелює... Що скажуть нинішнім молодим, які виховуються телеканалами та інтернетами, імена Лизогубів, Даниловичів, Дараганів, Сулим, Вишневецьких, Забіл, Родзянок? Майже нічого. Адже ми не маємо власної національної історії... Ніби світ тяжіє до аноніму. Можливо, в цьому криється великий зміст. Адже людські амбіції вимагали б історичних узаконень, людина тілесна брала б гору над духовною, а талант, досконалість, майстерність потребували б особливих винятків: я — талант, я — особистість, я — винятковість, я — я... я — самодостатність... Так, ніби він, талант, не від Бога, а від самого себе. Адже ніхто не перевершує Всевишнього в творенні краси, довершеності, цільності. Отже, все від Бога — і талант митця, і талант того мож-

Із-поміж численних художніх виставок, що їх Національний художній музей України влаштовував протягом останніх років, “Український портрет XVI—XVIII століть” — виставка унікальна. Під одним дахом вдалося зібрати добірну мистецьку розкіш різних музеїв нашої країни. За сприяння Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка та Міністерства культури у видавництві “Артанія Нова” вийшов друком каталог-альбом, присвячений цій виставці. Пам'ять про відкриття...

Альбом складається з 8 розділів, що відповідає структурі виставки. Щоправда, він містить значно більше творів, аніж було представлено в залах музею.

Еволюцію портретного жанру факхово представлено в статті мистецтвознавця Лариси Членової. Володимир Олександрович докладніше розповідає про портретну гравюру. Про львівський портрет та збірку “Одеського замку” віднайдемо у статті Тетяни Сабодаш.

новладця, який і уособлював свій час. Так, Бог є всім ушчим, включно з нами і для нас, адже чомусь уцілилі ці ромби, квадрати, паралелепієди, ці обмежувальні рамки, це полотно, ці фарби і ці портрети. Чи не нагад нам, сущим, про далеке відгомоніле, віддаленіле, але яке потрібне саме нам, людям XXI століття. Вічність присутня в нас і як Бог. Тому й ім'я цій вічності — Бог. Він нам не накидається, не нав'язується, він приходить не через насильство, гвалтівництво, не через “так треба”, а через “так є”...

Уважніше дивіться в ці лики, не відводьте очей, і Ви побачите за ними великий час наших пращурів, отже, і нас самих у складках вічності. Шукаючи минуле, ми знаходимо себе, перенесені звідти в сьогоднішнє, тому для нас такі важливі деталі, візерунки, золота нитка, перначі, булавки, посохи, набірні рукоятки, оксамити й адамашки... Пальці тягнуться їх поторкнути,

а погляд хоче побачити той історичний простір, затулений персонами чи парсунами, в якому і ти був, адже пам'ять на генному рівні зберігає щось позасутнісне, безвічне, якому, як ти здогадуєшся, ймення твоєї Батьківщини... Україна... Вона зводиться не лише до чорноземів, супісків, суглинків, лісових масивів чи степових перелогів... Вона, Батьківщина, не лише зрима, матеріальна, земне, предметне, часове, а й незрима, духовне, що якоюсь матрицею лягає на наші душі, які безпомилково вгадують високу спорідненість з усіма тими Галаганами, Вишневецькими, Забілами.

А художники, які зафіксували ці обличчя, ці постави, ці маєстаті, ніби здогадувалися про нашу спрагу, спрагу XXI століття, і натхненно відтворювали портрети, слугуючи Богу, слугуючи вічності, тому що вони себе відчували Господніми співавторами, його підмайстрами, знали, що у Всевишнього все неповторне.

Нам залишається фрагменти того часу, деформовані уламки, черепки, бите скло, осколки мармуру. Де та слава, бучність, бундючність, вельможність і могутність наших родів? Якщо зберігся цей невеликий відбиток портретів, “парсун”... — то це не лише тому, що ентропійні закони беруть гору над творчими актами, а й підтвердження, що є вищі закони, продиктовані космічною механікою, земне, предметно-зримає лише одним із вимірів Божого творіння — людини, духовна субстанція якої не висловлювана, проте нам, людям конкретної землі, конкретної доби, конкретної історичної даності — дороги, необхідні оті ознаки земної причетності наших пращурів, які творили цей земний простір, боронили, утверджували його. Ім'я якому Україна... Український портрет... Чуте? Український. Богом також означений, окреслений і даний нам, щоб ми в протидії безвічного з часовим пам'ятали, що час і простір — нероздільні, що образ і дух — нерозривні, і ми, всі сущі на цій українській землі, через обстоювання власного історичного часу досягли позачасового, наближаючись до Бога, а не віддаляючись шляхом знеособлення, знелюднення, звиродіння... І портрет — це конкретизація неповторного образу богоподібного творіння — людини, яка тобі співкровна, отже, і необхідна.

● Павло МОВЧАН

СВІТ

Перш за все, слід зазначити, Халіл Жибран (1883—1931), усе-світньо відомий письменник, художник і мислитель першої половини ХХ ст. — митець не арабський, а американський.

Хоча його родина походила з Лівану, проте належала не до мусульманської, а до християнської (маронітської) громади. Звідси — незвичне для європейського вуха прізвище, що вводить у культурологічну оману. Звідси — оригінальність його творчості, що черпала думки та творчі засоби з багатьох розмаїтих традицій, саме тому міркування цього автора цікаві людям різних культур і віросповідань уже багато десятиліть.

Поема “Пророк” уперше побачила світ 1923 року. Відтоді її перевидано десятки разів і перекладено багатьма мовами світу, тож поява українського перекладу — подія радісна й приємна.

Важко сказати, до якого жанру належить твір. З одного боку — це притча, навіть парабола, насичена розмаїттям символів. Є Місто, є Море, є Пророк, є люди; Пророк тужить за Морем, і Місто видається йому в'язницею, нарешті припливає корабель, аби назавжди забрати його звідти... І раптом люди, яким досі не було ніякого діла до Пророка, приходять і просять його поділитися своєю мудрістю й одкровенням Істини. І він промовляє до них, віддаючи до решти своє знання, а потім іде, хоча співвітчизники щиро просять його лишитися... Можливо, він і радий зостатися ще трохи в Місті, але корабель приплив саме по ньому, і залишатися вже не можна. Тепер у серці Пророка, хоча він рушає до

ПРИТЧА ДЛЯ МІСТА

“Пророк”. Халіл Жибран. Швидше за все, я б ніколи не прочитала цієї книжки. Якось побачивши її на книжковій ятці, лишень ковзнула поглядом: “Напевне, це твір якогось арабського письменника... Життєпис Магомета?... Навряд чи ця книжка для мене...”, — і рушила далі. Які ще культурні асоціації може викликати подібне поєднання назви й ініціалів автора?

Але так трапилося, що друзі подарували мені саме українське видання “Пророка” Х. Жибрана (Пер. з англ. О. Гладкий. — Львів: Свічадо, 2005). У їхніх щирх запевненнях: “Тобі має сподобатися ця книга!” — геть не було іронії... Тож довелося читати.

Несподіванки почалися одразу.

Прекрасного Краю за Морем, довіку житиме туга за Містом, яке довгий час видавалося йому тюрмою-кліткою.

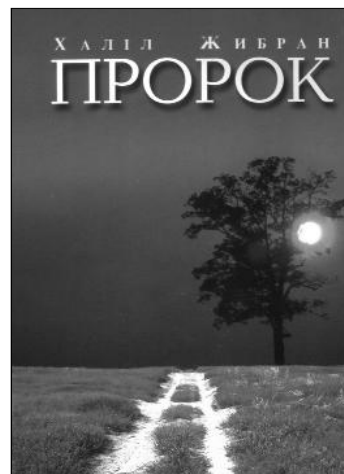
Але головне тут — не сюжет, він охоплює лише перший і останній розділи поеми, створюючи своєрідне обрамлення, що надає їй композиційної цілісності. Найважливіша частина твору — вервиця монологів Пророка. Усі вони мають однакову структуру. З натовпу виходить хтось один — жрець, старійшина, юнак, учитель, астроном, красномовець тощо — і ставить пророкові запитання, що найбільше хвилює саме його: “Учителю, розкажи нам про...” Кожен питає про своє: жінка з немовлям на руках — про дітей, багач — про пожертву, шинкар — про їжу, але відповідь Пророка важлива для всіх, цілої громади, й на всі часи, адже він дивиться на світ очима вічності...

У свою чергу промови Пророка розпадаються на фрагменти-афоризми, кожен із яких та-

кож окремий цілісний і завершений витвір.

Написано “Пророка” верлібром. З одного боку це цілком зрозуміло: 1920-ті роки — розквіт американської модерної поезії. Але Х. Жибран відштовхується не від творчих експериментів Е. Паунда та Т. С. Еліота. Джерело, з якого черпає цей поет, — біблійна, давньосемітська й арабські літературні традиції (особливо Книга Еклезіаста та Книга Ісуса Сина Сирахового), звісно, дещо переосмислені в контексті здобутків ХХ ст. у царині поетології.

Поема Х. Жибрана — справжній Текст у розумінні Р. Барта: її можна читати безліч разів, розгортати на будь-якій сторінці, при цьому кожен її елемент може жити як самостійний твір і водночас давати повне уявлення про ціле. У світовій літературі не так уже й багато таких книг. Тож добре, що нарешті український читач також може долучитися до спільноти Міста й собі вислухати мудрі слова Пророка.

Під міською брамою і коло домашнього вогнища бачив я, як ви принижуєте себе та поклоняєтеся власній свободі, як раби, які принижуються перед тираном і прославляють його,

хоч він убиває їх. Авжеж, у храмовому гаю, і в тіні твердині бачив я найвільніших серед вас, тих, хто носить свою свободу, як ярмо і як кайдани.

І моє серце стікало кров'ю; бо тільки тоді можна бути вільним, коли навіть бажання шукати свободу, перестане бути ярмом для вас і коли ви перестанете говорити про свободу, як мету і бажання.

...думка — це птах простору, який у клітці зі слів може розправити свої крила, та не може летіти.

Халіл Жибран “Пророк”

● Зоя ЖУК

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

МИСЛИТЕЛЬНА УКРАЇНСКА НООСФЕРА

В Українському центрі народної культури “Музей Івана Гончара” за участю української громадськості Києва, Полтави, Львова, Харкова, Чернігова й інших міст України відбулася презентація видавничої серії “Українське мислення” і її першого випуску — збірника “Думки” Володимира ДАНИЛЕЙКА.

Автор — член Національної спілки журналістів України, Національної спілки письменників України, Національної спілки мистецтва України, Національної спілки художників України, Національної спілки кобзарів України; ініціатор гурту “Гомін” (Київ), керівник гурту “Орта” (Полтава)...

Його книга, впорядкована Остапом Ханком, — це своєрідна енциклопедія українського мислення. У збірнику подано свіжі й часто несподівані роздуми автора — сторінка за сторінкою перед читачем розгортається своєрідна енциклопедія українського мислення. Зацікавлений читач знайде тут чимало нового — від започаткування літературного написання звуків української мови “дж”, “дз” (нарівні зі звуками “йі”, “йа”, “йе”, “йу”) як однієї літери, датування всіх подій і явищ (до книжкографії включно) за трипільським літочисленням, космографічного, етнічного й родового показників, — і до українського погляду на світ.

У наступних випусках серії “Українське мислення” — “Зерна мислення” Григорія Скороводи, мисль “Руської правди”, Українське Трипілья, тритомник “Український Палеоліт” (“Кам'яна Могила”, Мізин, Гінці). Серія потенційно не має кінця — як і саме мислення українців, адже ніколи навіть найдоскіпливіші дослідники і вчені не зможуть до кінця охопити й осмислити українську ноосферу...

● Остап ХАНКО

ЛАУРЕАТИ ШЕВЧЕНКІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ 2006 РОКУ

Анатолій ПОГРІБНИЙ — літературознавець і критик, не перший рік обстоює українські національні пріоритети в державотворенні, бореться за те, щоб українська мова нарешті здобула не лише право, а й можливість стати державною, тобто, бути мовою культури, освіти, засобів масової інформації, ділового спілкування мільйонів людей.

Книги А. Погрібного — це болючі роздуми про наболілі проблеми сучасного державотворення, тернисті шляхи рідного народу до самоусвідомлення своєї ролі і місця в європейській спільноті.

Перечитуючи пристрасні, полемічні книги Анатолія Погрібного, захоплюємося глибиною висловлених думок, високим не підробним пафосом кожного рядка.

Херсонський поет **Анатолій КИЧИНСЬКИЙ** належить до найтонших ліриків сучасної української поезії. Його проникливе, високоестетичне слово ввібрало в себе народну, класичну й модерну традиції, які яскраво доповнюють багату канву сучасної української поезії, а також витворюють дивовижний світ почувань глибокої і ніжної людської душі.

Документальна праця у 9-и книгах “Господні зерна” **Григорія ГУСЕЙНОВА** — унікальна багатотомна праця — цілий всесвіт української культури, в центрі якого — мудрий і чесний патріот. Автор старанно і з любов’ю реставрує шари нашої культури в її різновекторних аспектах, — і на очах читача постає велична краєзнавчо-художня будівля. Відтворена в епопеї краєзнавчо-художня панорама — не “тіні забутих предків”, не фантоми минувшини, а живе життя: люди в ній живуть і страждають, закохуються й творять дива. Життя народу постає під талановитим пером письменника і краєзнавця в могутньому й гармонійному плинні. Образ України у “Господніх зернах” постає складною, симфонічною, подекуди драматичною надрегіональною цілісністю.

Поет, перекладач, літературознавець із Мюнхена **Ігор КАЧУРОВСЬКИЙ** — винятково обдарована особистість: упродовж свого понад півсторічного творчого життя він активно працював у кількох самостійних галузях літературної творчості та філологічної науки, і в кожній із них доробок майстра є відкриттям нових інтелектуально-мистецьких обширів, даючи відповіді на найвищі ду-

ховні запити сучасного українського інтелегента. Кожна нова публікація його творів завжди була видатною подією в культурному житті — спершу української діаспори, а зі здобуттям Незалежності — і “материкової” України.

Висвітлюючи знакові постаті творців українського слова в Україні та за її межами, автор керувався подвійною настановою: по-перше, поінформувати читача про доробок несправедливо забутих і замовчуваних літераторів, по-друге, — звільнити від стереотипів наші уявлення про творчість визнаних майстрів української літератури.

Львівський художник **Євген БЕЗНІСКО** у своїй творчості постає як неповторний митець із виразно національними рисами. Вкорінений у національну традицію, своїм мистецьким доробком він розширює обрії українського мистецтва сучасності. Цикл творів за мотивами поеми Івана Франка “Мойсей” становить велику художньо-естетичну вартість і є вагомим здобутком сучасної української художньої культури. Ці твори відповідають на ключові питання духовності й моралі, що робить їх фактом нових досягнень української інтелектуальної думки XXI століття.

Твори, які складають цілісність його живописної Франкіани, сповнені метафоричністю сюжетних дійсств і містичністю ландшафту, який виступає тлом й емоційно збагачує внутрішній простір змодельованих сцен. Глибоко перейнявшись духом біблійної історії, Євген Безніско задіяв увесь арсенал образно виразальних засобів, які визначили високий художньо-естетичний рівень циклу. Це робить його твори новим досягненням українського мистецтва початку XXI століття, котре збагачує інтелектуальний та естетичний потенціал духовної культури України.

Ілюстрована історія “Україна — козацька держава” **Володимира НЕДЯКА** явила досі не бачений в Україні твір, своєрідний артефакт. Її автор виступає як упорядник унікального історико-мистецького матеріалу, а водночас і як художник-ілюстратор, фотограф, мистецтвознавець.

Завдяки його глибоко науковому і патріотичному проникненню в історію, зібрано й систематизовано величезний масив історичних фактів, документів, ілюстрацій про славетне минуле героїчної козацької доби.

Альбом-каталог “Декоративне мистец-

тво України кінця XXI століття 200 імен” відомого мистецтвознавця **Зоя ЧЕГУСОВОЇ** уперше за часи незалежності розгортає широкую панораму творчих здобутків вітчизняних майстрів професійної кераміки, скла, текстилю, металу та дерева кінця XX століття. Багатолітня праця мисткині розкриває феномен сучасного декоративного мистецтва, яке органічно пов’язане з давніми багатими традиціями українського народного мистецтва.

Львівський **Театр імені Леся Курбаса** завжди вирізнявся високоінтелектуальним і неповторним репертуаром. Театр здійснив цикл сценічних постановок філософських творів Платона, Сковороди, інсценізував поезії Богдана-Ігоря Антоновича та Василя Стуса. Основним напрямком у роботі талановитого колективу є шлях духовного пізнання у багатовимірному просторі гри, продовження українських барокових традицій, стилістики “шкільного театру”, де головним є античний принцип “пізнати себе”.

Критики називають цей колектив унікальним театральним явищем, бо він повернув українській сцені інтелектуальний прес-тиж, створив свою методологічну школу й поєднав багатогранну сценічну практику з процесом пізнання сучасної Людини.

Багаторічний творчий шлях **Валерія МАТЮХІНА** — це яскравий приклад безмежної відданості національній культурі України, її народу. В процесі активізації розвитку національного мистецтва діяльність Валерія Матюхіна завжди відзначалася цілеспрямованістю і самовідданістю у справі пропаганди української музики. Виконуючи українську музику різних стилів, жанрів і напрямків, він активізував процеси розвитку української музичної культури. Особливо це стосується жанру камерної музики.

Валерій Матюхін — видатна особистість, яка всією своєю творчістю приносить користь розвитку національної музичної культури.

Висока майстерність **Василя НЕЧЕПИ** — музиканта й співака, його подвижницька багатолітня праця на ниві розвитку національної культури викликає захоплення не лише в Україні, а й далеко за її межами.

“Бандурист-характерник” утверджує силу й красу фольклорно-пісенної традиції, демонструє багатство її змісту й мелосу.

ДЕЯКІ ІЗ ШЕВЧЕНКОВИХ ЗАПОВІДЕЙ

*Моліться Богові одному,
Моліться правді на землі,
А більше на землі нікому
Не поклоніться.*

*II Нема на світі України,
Немає другого Дніпра.*

*III Свою Україну любіть,
Любіть її... Во время люте,
В останню тяжкую минуту
За неї Господа моліть.*

IV Розкуйтеся, братайтеся!

*V Борітеся — поборете,
Вам Бог помагає!*

*VI В своїй хаті своя й правда,
І сила, і воля.*

*VII Не дуріте самі себе,
Учітесь, читайте,
І чужому научайтесь,
Й свого не цурайтесь.*

*VIII Чи є що краще, лучче в світі,
Як укупі жити,
З братом добрим добро певне
Познать, не ділити?*

*IX Обніміться ж, брати мої,
Молю вас, благаю!*

*X У нашім раї на землі
Нічого кращого немає,
Як тая мати молода
З своїм дитяточком малим.*

Уклад

Іван ШПИТАЛЬ

VOX POPULI

Яке місце посідає Тарас Григорович у нашій культурі й історії? Що сьогодні думають про нього і його творчість українці? Чи його поезія актуальна в наш час? Відповіді на ці запитання напередодні свята ми шукали вулицями столиці...

Антон, студент Київського інженерно-будівельного інституту:

— Шевченко зробив неоціненний внесок у розвиток України як самостійної держави. Він — велика людина, адже був одним із тих, хто будив національну свідомість українців. Сьогодні Україна не є вільною в повному сенсі цього слова. Тому і зараз твори Тараса Григоровича актуальні. Я люблю прозу більше, ніж вірші.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО АКТУАЛЬНИМ БУДЕ ЗАВЖДИ

Олег, студент КНУ ім. Тараса Шевченка:

— Шевченко посідає чільне місце не лише в українській літературі, а й у світовій. Це людина від Бога. Якби не він, наша Україна не була б незалежною. Його твори актуальні, їх читали і будуть читати. Через його поезію ніби проникаєш в інший світ: “Єретик”, “Кавказ” — можна перечитувати безкінечно...

Ірина, студентка КНУ ім. Тараса Шевченка:

— Я навчаюся на історичному факультеті, і з історичної позиції Шевченко займає особливо почесне місце. Це людина, яка своїми думками, діями й словами будила інших до дій. Завдяки йому в неспокійному XIX сторіччі поширювалася

ідея унікальності українського народу, важливості його самоствердження. Не дарма найкращий університет України названо на його честь.

Борис Павлович, викладач:

— Тарас Григорович Шевченко — головний провідник нації. Його твори сьогодні актуальні, але пот-

рібно їх висвітлювати трохи з іншого боку: не хрестоматійно. У мене є цікавий примірник “Кобзаря”, виданий 1917 року. Основну його частину було підготовлено до друку до Лютневої революції, а додатки — після (через два місяці). У додатках вписано рядки, які раніше були викреслені цензурою з Шевченкових творів. Сьогодні те саме: треба повернути вкрадені рядки народу.

Майя Кирилівна, пенсіонерка, громадянка Російської Федерації:

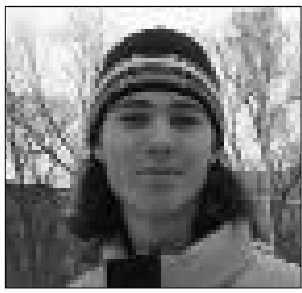
— Ставлюся до Шевченка, як і до своїх письменників: схиливаю голову, поважаю. На жаль, я мало знаю про нього творчість. Тут, у Києві, мешкають мої діти й онуки. Коли приїжджаю до

них, вони читають мені зокрема й Шевченка, і я читаю разом із ними.

Олег Михайлович, доцент Київського інженерно-будівельного інституту:

— Це питання навіть не повинно обговорюватися. Шевченко — геній, він багатогранний: це ж і художник, і письменник, і поет. Сьогодні його твори, безперечно, актуальні. Шевченко на поличці серед усіх стоїть перший!

Максим, студент КНУ:

— Хороший письменник був. Писав про те, що було важливо для українського

народу в той час, коли він жив. Можливо, це й дало поштовх до теперішньої незалежності України. Я вивчав його поезію у школі. А так, щоб спеціально, не вивчав.

Галина, пенсіонерка:

— Ставлюся і до особистості, і до його творчості з великою душею: це пророк наш. Удома є його портрет, книги. Відвідуємо всі заходи, присвячені йому. Для тих людей, які по-справжньому цінують усе українське, а не тільки прикриваються цим, аби напхати собі кишені, твори Тараса Григоровича є і будуть актуальними. Мені подобаються його вірші. Коли є вільний час, беру “Кобзар” і перечитую. Шевченко сьогодні повинен бути особливо шанованим, бо саме він прорік, що люди мають боротися за своє майбутнє.

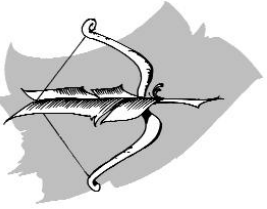
● **Катерина ГРЕБІНЬ,**
Фото автора

НОВОРІЧНА РЕФЛЕКСІЯ

**ПРИСЛУХАЄМО-
СЯ**

Закінчення. Початок на с. 1

**ЛАУРЕАТ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРЕМІЇ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

*Продовження.
Початок у ч. 2, 3, 5, 6 за 2006 р.*

“Отямтеся, Донбас — не той, який ви бачите з київських висот. Не треба плакати, що тут 51 відсоток українців. Він увесь український, за винятком кількох сотень негідників, які на дух не переносять України”.

(Із листа радіослухача С. Тищенка з Донецька)

Защиту листа представниці молодого покоління Донбасу — Валерії Чернецької з Артемівська: “(...) Я закінчила 11-й клас у російській школі, бо українських у нас немає. І це — перше, протест із приводу чого я хочу висловити: на яких підставах ми, українці мого краю, позбавлені права на навчальний заклад із нашою (державною!) мовою викладання?

Може, скажете, я мала можливість добре вивчити українську мову і в російській школі? Але ось із мого колишнього розкладу уроків на тиждень: українська мова — один раз, російська мова — також один раз; українська література — двічі, російська література — тричі. Ось я й думаю: чому такий парадокс? Краще б економили на російській мові, а не на українській.

Часто чую від молоді, що українська мова не потрібна, як не потрібна й Україна. Боляче це чути. Тільки ж подумаймо: чому молоде покоління так ставиться до рідної мови? Ясно, що є три джерела впливу на нього: батьки, засоби масової інформації, оточення. Але що зазвичай чує молодь від батьків? Про низьку зарплату, провини в усіх бідах незалежності України, про добрі радянські часи. Увімкне хлопець або дівчина телевизор: майже все російською та ще й якого змісту фільми тут прокручують! — про якусь бодай повагу до рідної землі, хоч ти тижнями сиди біля екрана, нічого не побачиш. А може, не забувають про це нагадувати в школі? Але ось що нам неодноразово казала вчителька російської мови і літератури: український народ без російського — ніщо й нікуди, він — бездарний, безкультурний, такий, що спився, що навіть власної своєї мови не має... Увімкніть будь-яке FM-радіо, що його постійно слухає молодь. Українські пісні там не надто популярні, особливо у нас, на сході. То як, скажіть, молодь може дізнатися про те, що в Україні є власна культура, музика, виконавці? Звідки, коли з усіх боків її облягає російська попса?

Ось і складається таке враження, що тут живуть не українці, а росіяни з невеликою кункпо українців. Тому я і тривожуся: що буде далі з Україною, що буде з нашою мовою? Мені здається, що ми, українці, маємо буквально все для майбутнього нормального життя: родючу землю, власні традиції, культуру, мову, навіть державу. Не маємо тільки *народу*, як і не маємо відчуття впевненості, що вчинили правильно, вибравши Незалежність. Я ж думаю, що краще вже бути голодним, але вільним, ніж напівголодним, та рабом.

А ще вражаюся: як же вистачає сорому керівництву Росії твердити про якісь обмеження прав росіян в Україні! Я цього не розумію”.

Утім, авторка листа, не маючи змоги зробити щось самостійно, добре знає, що могла б зробити українська *влада*, якби їй по-справжньому боліло те, що болить цій світлій розумінням суті речей і явищ дівчині. Наполягає вона на звільненні з посад “тих чиновників “старого світу”, як і “прокомуністів та лжепатріотів”, які гальмують процеси відродження України, на обов’язковій перевірці знання та використання державної мови службовцями тощо.

Уриваю цитування і запитую: про що ці листи свідчать? Безумовно ж, про неможливі в будь-якій цивілі-

зованій спільноті брутальні духовно-мовні аберації, а одночасно й про інше: про живу українську душу донбасівського краю. Замулюють її, утискають, зневажають, а вона, чисто та голосно озиваючись у цих листах, усім нам нагадує: “Жива я, жива, я тільки хочу, щоб мене почули та допомогли відчутти волю”.

Як хочеться, щоб після перемоги українців на парламентських виборах перспективи для здійснення цього нарешті відкрилися!

Тяжкі випробування, яких зазнала і сьогодні знає українська душа Донбасу, промовисто виразне статистика, зібрана головою донецької “Просвіти” *Марією Олійник*. Ось хоча б наростання аберацій у царині освіти. Якщо в часи т. зв. українізації кількість українських шкіл на Донеччині зросла за один лише 1924 рік із 7 (стільки було в 1923 році) до 181, а вже на 1932 рік було тут 79 % (!) українських шкіл (1769 із загальної кількості 2239, не рахуючи численних шкіл із грецькою, німецькою, татарською та іншими мовами навчання), то в 1945–1946 навчальному році кількість українських шкіл зменшилася до 66 %, а ще через якихось п’ятнадцять років (а саме — на рубежі 60–70-х років) — у Донецьку *було закрито останню школу з україн-*

нували, що ось-ось уже прийде до Києва ледь не весь Донбас (*для заці-ти*, зрозуміло), що як було, рушаючи у цей край, не подумати: “Ну ось — Донбас до Києва, ми ж, керівники НСПУ, в Донбас...”

Донбас до Києва і справді, як з’ясували ми, фантазував вирушити, і то не тільки поїздами, а й колонами автобусів. Та що, одначе, вдіеш? Наче й оплачували волонтерів добре, а вони в переважній більшості порозбігалися. Точнісінько так, як безпардонно розбігалися вони, вже навіть будучи в Києві, під час Помаранчевої революції. Ну, порозбігалися — і квити! Уявляю, скільки злості й розчарованості було в інспіраторів цього походу на столицю з приводу ось такої виявленої “несвідомості” донбасівського люду...

Одначе застали ми донбасівський люд, як мовиться, на місці. Ні торб, ні сумок, щоб їхати в Київ, ніхто не готував. Мир, спокій, звичний для кожного ритм, звичні для кожного справи. Особисто я мав у Донецьку ще й той клопіт, що донькою шукав наметове містечко, в якому, якщо вірити телебаченню, мусила перебувати маса донеччан. Та насправді — які перебільшення! Адже якби я не пішов на звуки російської попси, яка глушила геть усе в одному з центральних

руки на одному зі щитів, що ними було обставлене наметове містечко:

*Моя страна, моя країно!
Как сын тебя боготворю!
Я украинец, Украину,
Хоть и по-русски говорю!
Мои и Пушкин, и Шевченко,
Как пальцы на одной руке,
Як в українській мові “ненька”,
Как “мама” в русском языке.
Но и тебя, як син прохаю,
Я сердцем каждый день ловлю,
Люби, як я тебе кохаю,
Кохай, як я тебе люблю.*

Як я переконалий, цей найширший погляд на поєднано-споріднене функціонування двох мов — рідної насправді і рідної через обс-

ЖИВА ДУША ДОНБАСІВСЬКОГО КРАЮ

ською мовою навчання. А всього 1989 року в Донецькій області залишилося 8,7 % українських шкіл (переважно сільських “малокомплект”), в яких навчалось тільки 2,3 % учнів. Такі були темпи зросійщення! Як би здивувалися та вразилися з них і Олег Кошовий, і Уля Громова, й інші “молодогвардійці”, котрі прийшли у 30-х роках у Краснодарі в українських школах!

Щодо сьогоденної ситуації з українськими школами на Донеччині, то хоч певні зрушення тут і наявні, як усе ж не зауважити: за один лише 1924 рік кількість цих шкіл (181) зросла більш ніж за всі 16 років із 1989 по 2005-й, коли до існуючих раніше додалось всього 144 школи. З урахуванням 955 українських класів у російських школах, а також тих 412 шкіл, що мають не стільки українську мову навчання, як вигаданий чиновниками “статус шкіл з українською мовою навчання”, загалом 2005 року в Донецьку офіційно вчилися українською 17,1 %, а в Маріуполі — 14,7 % учнів.

У тому, наскільки нетривкий навіть і цей доволі умовний здобуток українців Донеччини, переконує той факт, що всі ці українські школи діють за обставин, коли більшість міських і районних рад області прийняли на сесіях антиконституційні рішення про державність російської мови на своїх територіях або й той факт, що українська школа № 36 Донецька в 2003 році була просто зліквідована. Ганьбою не тільки для краю, а й для всієї України стало те, що батьки колишніх учнів цієї школи домагаються права на навчання своїх дітей українською мовою поза межами власної держави. Їхню позовну заяву прийнято до розгляду Європейським судом у Страсбурзі.

Знову згадаю про свою поїздку в квітні 2005 року в Донецьк, де відбувся секретаріат Національної спілки письменників України. Якраз тоді кипіли пристрасті довкола арешту голови Донецької обласної ради Колесникова, для захисту якого в парку навпроти Марійського палацу в Києві “синьо-білі” розбили наметове містечко. Цю тему так старанно, мов найкоштовнішу знахідку для своїх програм, смакували різні телеканали, включаючи “5 канал”, а Шуфріч і шуфрічі переко-

скверів міста, міг би того наметового містечка і зовсім не знайти. Попса, одначе, вивела, але, на мій подив, вивела фактично на безлюддя чи так скажу — на *байдужелюддя*. Було за стовпом, на якому галасував гучномовець, із десятків наметів, але... порожніх, т. зв. черепах, був також пункт безплатної вітрениківської прогресивно-соціалістичної літератури, попиту на яку не спостерігалося, і було трохи люду, але в особі або просто перехожих, або просто зівак.

Навіч я переконався: тоді як Київ через певні телеканали страхав нас тим, що Донбас увесь на ногах і що весь він протестує, насправді Донбас жив, повторюю, звичайнісіньким життям. Деякі ж властиві для нього речі і зовсім розминалися з нашими упередженими уявленнями.

Ось, скажімо, гостинні господарі показали нам у Донецькому обласному українському музично-драматичному театрі унікальну за мистецькою видаєністю виставу за драмою Лесі Українки “Орґія” (режисер Марко Бровун). Успіх п’єси, у якій на прикладі Греції та Риму гостро порушено актуальні й сьогодні стосунки України й Москви (не на користь, а на поганьблення другої), — чи він, цей успіх, можливий у Донецьку? Як виявилось, цілком можливий. Ця вистава йде там уже більше року. Та й загалом щодо театрального життя (усього в області п’ять державних театрів) вражаюча статистика: у той час як завантаженість зали у згаданому українському театрі становить 84,1 %, то в театрах російських — у середньому 39,8 %; тоді як у 2004 році вистави українського театру відвідало понад 195 тисяч осіб, то вистави всіх чотирьох російських театрів разом — лише 168,5 тисячі осіб. Це промовистий штрих до визнання того, що Донбас має свою ще не пізнану як слід таїну! Ту таїну, що в ньому озивається, бринить поклик української душі? Гадаю, що так.

Тенденцію нарощування у Донбасі шанобливості у ставленні до України та її культури, зокрема в колах творчої інтелігенції, засвідчує вельми характерна, як на мене, поезія, що я її із задоволенням переніс у свій блокнот у “помаранчеві” дні на Хрещатику. Написана вона була від

тавини, часто й незалежні від індивіда, цілковито розходиться з культивованим шовіністами україноневисништвом. Людам із подібними переконаннями (а їх все більше у Донбасі) з хуліганства України та її культури принципово не по дорозі. Можна також стверджувати, що задекларована у вірші білінгвальна орієнтація для частини мовців є переходною до остаточного й принципового утвердження в українській мові, за аналог чого варто згадати світоглядно-мовну еволюцію передчасно померлого поета середини минулого століття Леоніда Кисельова. Його усталену з дитячих літ російськомовність нараз пронизав у сімнадцятирічному віці спалах генетичного усвідомлення:

*Я постою у края бездны
И вдруг пойму, сломясь в тоске,
Что все на свете — только песня
На украинском языке.*

Відомо, що за цим зізнанням стався через якийсь час перехід юнака до засад українського патріотизму, як і до творчості лише українською мовою, що було, в потрактуванні літературознавця з Канади Я. Розумного, “актом етичним, громадсько вмотивованим і спрямованим проти симптомів збайдужіння великого прошарку інтелігенції, а тим самим загалу населення до української ситуації”.

І про той напис на Майдані, і про Л. Кисельова нагадав мені лист *Світлани Баранової* з м. Селідове Донецької області, яка підписалася так: *російськомовна Світлана*. Маса нарікань у цьому листі на відсутність умілого пропагування української мови, на невміння нею зацікавлювати (через пісню, кіно, гарну книжку), але мені приємно, що до моєї передачі ставлення цієї напівросіянки найкраще. “Коли чую її, то залишаю всі справи, щоб не випустити жодного слова, бо дуже болоча та актуальна вона. Російська мова мені зручніша, але за українську дуже переживаю”.

Або ось і моя вже згадувана зустріч зі студентами Донецького державного університету управління, ректор якого — Станіслав Поважний — підготував для мене сюрприз: напередодні мого приїзду наказав зняти табличку з дверей катедри, де було вказано, що її керівник — В. Янукович. Показуючи незафарбоване міс-

це від тієї таблички, ректор запитав, чи не хотів би я зустрітися з викладачами катедри. Звісно, я охоче згодився, і розмова відбулася — про перспективи розвитку освіти в Україні, Болонський процес, національне виховання. По-моєму, всі сторони були задоволені, а особливо, як мені здалося, ректор цього закладу. Вже наприкінці мого перебування він зізнався, що сюрприз у вигляді тієї таблички він зробив не без бажання зробити для мене щось приємне. Чому? Він нагадав (це вивітрилося з моєї пам’яті), що коли на початку 90-х років його затверджували на посаду ректора, я як тодішній перший заступник міністра якимись фразами його підтримав...

Та особливо я дякував ректору за його студентів. Скільки їх було у залі? — не менше трьох-чотирьох сотень, але я й сам навряд чи сподівався, що ось так, ну зовсім-зовсім нормально сприйматимуть вони і мою українську мову, і розмову про українську державність та українську культуру. Було безліч гострих запитань, що їх багато хто намагався формулювати українською мовою, були мої відповіді, які я аніяк не намагався зм’якшити пристосуванням до незнайомої мені аудиторії, і були часті оплески, які, я вважаю, насамперед характеризують державницьку позицію цих студентів. Чесно зізнаюся, що гул певного розчарування прокотився залом тільки раз, коли у зв’язку з питанням про Євробачення я висловився не на користь Ані Лорак, а на користь гурту “Гринджоли”. Ну, розійшлися у смаках...

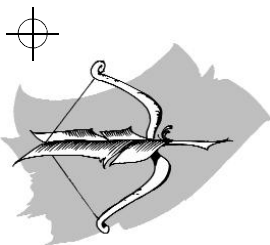
На доказ того, що теплий прийом у цьому університеті не був ректорською “інсценівкою”, а містив щирість у ставленні до моєї проблематики, зачитую листа юнака також ще студентського віку (23 роки) *Романа Шкільнюка* з Маріуполя, який зізнається (зрозуміло, що від подібних випадків я маю неабияку втіху), що пробудження в ньому українця відбулося внаслідок моїх радіопередач: “Відтоді, як я почав слухати вашу програму, я сповнився національної свідомості, хоча ще років із п’ять тому я навіть образився, коли батьки сказали мені, що я українець”. Тепер же цей юнак зовсім поіншому розуміє, що таке національне честь, хоча найважливіше, задля чого я згадую його листа, — те, що він боронить у ньому честь люду свого краю. Ось згадує він, як якась філологиня на телебаченні беззастидно говорила про Донбас — мовляв, тут усе асимільоване, лишився суржик, люди тут — ні те, ні се. “Болісно мені було це чути, і хоча в мене я визнавав за нею рацію, але... Але я ніколи не погоджуся зі зневажливим ставленням до донеччан, маріупольців та ін. Бо коли хтось вважає, що нас як українців уже тут не існує, тоді мені хочеться не українською мовою розмовляти, а крити таких “знавців” російським матом, адже я відчуваю глибоку образу за свій край. Тому я прошу вас: продовжуйте свою важливу й самовіддану справу на радіо, яка мене захоплює і є якимось для мене необхідним українцем, тільки ж частіше кажіть — мені, нам, усій країні, усім, будь ласка, — що на Донеччині мешкають такі самі люди, а не суцільні “ренегати”, ті ж українці, і кажіть, що їх тут багато. Просто — вони тут загублені, вони більше, ніж десь, пригнічені російськими імперіалістами й нашими перевертнями. Тобто — ми не виродки, не бидло, не “москалі”, і нерозумно тільки докоряти нам, тільки шпигати, адже найбільша наша провина лише в тому, що нам менше пощастило. Не треба перебільшувати — краще допоможіть”.

“Краще допоможіть...” Коли будеш, українська владо, спиратися у Донбасі найперше на ось таких світлим розумом і мужніх позицією громадян, як Роман Шкільнюк із Маріуполя?

Далі буде.

● **Анатолій ПОГРІБНИЙ**

СВЯТІ МІСЦЯ НА РЕКОНСТРУКЦІЇ

— *Ігоре Дмитровичу, в якому стані перебувають місця, пов'язані з іменем Тараса Шевченка та музеї українського генія у ці дні, коли надходять його дати?*

— Не варто вважати дати визначальними, бо така постать як Тарас Шевченко — поза датами і часом.

145-ті роковини з дня смерті не є тією круглою датою, до якої державні програми приймаються і виконуються. Але це є одним із приводів до розмови — день народження, день смерті Тараса Шевченка, які традиційно в українському суспільстві дещо більші, ніж відзначення дат. Це оцінка того стану, в якому ми живемо, як ми мислимо, і куди, власне, йдемо.

Конкретно — що стосується державних шевченківських музейних установ. Національний музей Тараса Шевченка, як і Шевченківський національний заповідник, одного й того ж 2003 року з переходом у 2004 рік було зачинено, передано під проведення ремонту й реставрації.

Спершу про Канів, оскільки я мав до цього безпосередній стосунок упродовж п'ятнадцяти років. До речі, коли мене обирали директором Канівського державного музею-заповідника Тараса Григоровича Шевченка, так він називався в 1989 році, то мені колеги поставили умову — насамперед здійснити реконструкцію Шевченкового меморіалу, здійснити капітальний ремонт музею, який на той час був у стані, близькому до аварійного. Минулого року, це був успішний рік, понад 9 мільйонів гривень із державного бюджету — безпрецедентна сума! — було виділено і освоєно на капітальному ремонті й реставрації Шевченківського музею на Чернечій горі. Що стосується безпосередньо ремонту Національного музею в Києві, то тут, я думаю, припущено стратегічну помилку, оскільки влада в грудні 2004 року виділила значні кошти, які були проплачені підрядникам без належної документації. Підрядники працювали без ліцензії, не було прийнято концепції реконструкції музею, — я це говорю сьогодні як міністр, оскільки цей музей підпорядкований Міністерству культури й туризму. І сьогодні ми маємо, по суті, три зачинені музеї Шевченка в Україні. Це музеї у Каневі, музеї у Києві, щоправда, він працює у виставковому режимі, проводить культурно-освітню роботу, і нині там починає роботу виставка Тараса Шевченка-художника. Також ведуться роботи і в музеї Тараса Шевченка в Переяславі, в тому будиночку лікаря Козачковського, де Тарас Григорович написав свій «Заповіт»... Я думаю, проблеми, які постали зі станом музеїв в Україні, пов'язані з відсутністю комплексної програми підходу до Тараса Шевченка як постаті, яка, по суті, заклала підвалини української сучасної нації, до постаті, яка постійно присутня в свідомості українців.

— *А Ви не запропонували виробити таку програму?*

— Ми працюємо зараз над цією програмою — Міністерство культури й туризму та колеги-музейники. Ми з вами (з редакцією «Слова Просвіти» — Л. Г.) говорили про проведення «круглого столу», тепер ми розіб'ємо цю тему на кілька «круглих столів». Незабаром перший буде проведено у Національному музеї Тараса Шевченка, де буде розглянуто одну із проблем, інший — ми зробимо виїзд до Переяслава, щоб узяти під опіку створення унікального музею «Заповіту» Тараса Шевченка, де ведуться роботи, але знову ж — не комплексно. Єдиний діючий сповна — національний

Фото Олександра Литвиненка

Його ім'я щодня лунає в повітряному просторі України, — політики всіх партійних майданів цитують «Кобзаря», намагаючись підсилити рядками Тараса Шевченка свої

музей-заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка» на Звенигородщині, хоча і там будуть вдаватися до ремонту, готуючись до ювілею — 200-ліття. Дуже цікавий музей відкрився в Львові, та поки що він без статусу. Це Шевченківський музей у Львові, він розмістився у Палаці мистецтв — хоча Шевченко ніколи не був у цьому місті, але завжди був присутній у духовному житті Галичини.

— *Шевченківські дні. Як Ви їх розумієте?*

— Насправді я б не дуже хотів, аби шевченківські дні цього року в Україні пройшли лише в традиційному плані читання поезій, виголошення патріотичних промов...

— *Але буде вручення Національної премії в Оперному театрі і хай би звучала поезія...*

— Так, я вже провів зустріч із президентом НТКУ з приводу трансляції...

— *Із приводу того, що за всі роки незалежності минулого року не транслювався Шевченків вечір!*

— Вони посилаються на те, що їх не запрошують. Але люди такої трансляції очікують, бо це певний сигнал. Шевченко був присутній на екрані й за тієї держави, правда, ім'я його використовувалося...

— *Використовується й нині. Як би Ви могли все відкласти і зайнятися Шевченкіаного, — з чого б почали? Як міністр, звичайно.*

— Я почав би зі створення єдиного національного центру Тараса Шевченка, оскільки кожна з інституцій, які я називав, проводить певну роботу, але немає єдиного координуючого центру. Ми не такі багаті ні на кошти, ні на людські ресурси, щоб можна було дозволити собі не належно до цього ставитися. І культурний національний центр Тараса Шевченка мав би об'єднати і в Україні, і за її межами всі інституції, а їх, за підрахунками, немало, і вони забезпечували б присутність Тараса Шевченка в культурному, духовному просторі українців, утримували б музеї і осередки Тараса Шевченка в належному стані, — скажімо, в тому ж Казахстані.

— *Утримували б матеріально?*

— І матеріально, і методично, і науково. Бо відбулася втрата належного рівня...

— *А не найважча думка? Чи так уже легко — нагально об'єднати Шевченкіану під одним дахом?*

— Але в цьому є потреба!

— *Я знаю, що українські музейники люблять посилатися на Росію, на інші зарубіжні музеї. Так от, — якщо взяти Музей Пушкіна, то на його базі працює цілий інститут. Дім Пушкіна — це архів, документи, дослідження, врешті, центр збереження російської мови. Чому в нас в Україні до цього часу не створено такого інституту для Тараса Шевченка? Інституту Шевченкознавства!*

Шойно Ви говорили про об'єднання під один, шевченківський центр, але ні тактики, ні стратегії цього об'єднання ще не вироблено. Можливо, варто починати з Інституту Шевченкознавства? Він би все це вивчив, дослідив, напрацював рекомендації, тоді була б ясна доцільність чи недоцільність такого об'єднання. А хіба мова Шевченка, Шевченківський словник і т. ін. — не були б доброю допомогою теперішнім мовним проблемам? Без наукової бази подібний Центр буде адміністративною формальністю...

— Я назвав національний центр Тараса Шевченка власне як форму. Коли говорити про зміст, то Ви, по суті, його розшифрували. Це має бути інститут, але не обов'язково, щоб називався саме так. Бачите, в Росії називається оригінально — Пушкінський Дім. У нас це може бути, а ми пам'ятаємо з історії, що у нас був Інститут Тараса Шевченка. Потім — відділ шевченкознавства в Інституті української літератури АНУ, він і зараз діє. Є потреба в тому, щоб створити національний центр Тараса Шевченка, він може називатися Інститутом Шевченка.

— *Вибачте, я Вас знову перебиваю задля уточнення: а чи не будуть зруйновані оці маленькі колективи, які вже працюють?*

— Ми були з Вами свідками й навіть учасниками подій, які відбувалися в Національному заповіднику і в Національному музеї Тараса Шевченка, тут, у Києві. Це говорить

звертання до виборців, а ті також покликають національного пророка — як уміють: «Встань, Тарасе, подивися, до чого ми дожилися», оскаржуючи всі партійні програми та виборчі технології... І поки український інформаційний простір не поспішає ловити відлуння Тарасової відповіді, березень закликає лаштуватися в дорогу до Шевченка. На Звенигородщину, в Канів, у Переяслав-Хмельницький, в Яготин, урешті, — на бульвар Шевченка в Києві, де розташовано Національний музей Т. Шевченка, що мав би бути відправною чи завершальною точкою подорожі до Тараса, бо в житті кожного українця має бути дорога, що веде до Кобзаря.

Перша декада цьогогорічного березня: 192-і роковини від дня народження, 145 років від того світанку, який назавжди забрав із собою сонце української поезії. А, крім того, — саме в березні благословлялося в світ перше поетичне видання Тараса Шевченка, 25 березня 1845 року розпочалася його подорож в Україну... Березень і Шевченко — нероздільні, й багато хто хотів би саме в ці дні побувати в найвідоміших шевченківських місцях, та чи не в кожному з них ризикує почувти: «У нас реконструкція»...

Прокоментувати цю ситуацію ми попросили міністра культури і туризму Ігоря Дмитровича ЛІХОВОГО, в недалекому минулому — генерального директора Національного заповідника «Чернеча гора» в Каневі.

— Ви знаєте мою позицію, яка полягає в тому, що будівництво храму чи каплички в межах Національного заповідника в Каневі вимагає, звісно, значних коштів, бо це дуже відповідальний крок. Має бути високомистецький проект, споруда, яка органічно увійде у той ландшафт. Та сума, яка зібрана, — сімсот тисяч гривень — здана в першому пориві людьми, які декларували підтримку цій ідеї. Безперечно, така церква може ще й бути об'єднувальною для нашої Православної Церкви.

— *І цю ідею підтримав Президент Віктор Ющенко. Тисячі українців, які нині збирають кошти цілими селами, трудовими колективами засвідчують, що це не порив, а воля...*

— Організаторам цієї акції треба проводити роботу щодо конкурсу самим, — можливо, архітектори візьмуться безкоштовно його зробити? Адже пенсіонери відривають свої внески від пенсій, студенти від стипендій... Це певний тест на те, чи Україна готова насправді, а не на словах декларувати свою повагу до Тараса Шевченка. Я думаю, що вона цей іспит витримає. Два роки тому я, як директор Національного заповідника в Каневі, отримав державний акт на землю, — на 37 гектарів. На цій території може вестися будівництво для культурно-освітніх потреб. Храм знайде своє місце, яке оптимально впишеться в силове поле Тарасової гори.

— *Чим порадуємо шанувальників Шевченка?*

— Насамперед — іде процес накопичення наукового продукту, оскільки концепція розвитку Національного заповідника Тараса Шевченка, як і Національного музею Тараса Шевченка, потребує глибокої наукової розробки, над цим працюють і той, і інший колектив. Скажімо, відділ шевченкознавства Інституту літератури працює над виданням мистецької спадщини Тараса Шевченка із залученням спеціалістів. На жаль, рік минулий не завершився виданням жодного з томів — «Повного зібрання творів» Т. Шевченка, зупинилися на шеститомнику.

Опубліковано нові дослідження Володимира Яцюка, справді нове слово в Шевченкіані. Найважливіше те, що ми зараз перебуваємо на етапі нових якісних змін, які виникли в процесі глибокого переосмислення діяльності колективів, про які говорили, — внутрішнього і зовнішнього.

— *Ми всі радіємо, коли чуємо, як підтримує Президент нашу національну історичну й культурну спадщину. А хіба Шевченко не є вершиною її? Чому ж тоді не існує такого державного проекту — «Тарас Шевченко»?*

— Він має бути! Було кілька розрізнених програм. Але має бути єдиний проект, має бути структура, яка реалізовуватиме його. Минулого року всі гроші, які надійшли на закупівлю поповнення фондів, були повністю використані: закуплені унікальні видання творів Т. Шевченка, твори ілюстраторів, — продуктивний був рік. Шкода, що в нас немає друкованого органу, який би міг доносити все це до загалу. Залишилося не так багато часу до 200-літнього ювілею Тараса Шевченка, — і ми повинні відзначити його як зріле суспільство, яке готове створювати нові експозиції, нові музеї, відчувати свої зобов'язання перед дітьми.

● Розмову вела Любов ГОЛОТА

ПОЖЕРТВИ
НА ТАРАСОВУ
ЦЕРКВУ

Продовження. Поч. у ч. 39–52
за 2003 р., ч. 2–9, 11–14, 16–18,
20–2, 28, 30, 32, 34, 37, 39,
41, 43, 45, 51 за 2004 р.,
ч. 3, 6, 7, 9, 11, 14, 15, 20, 22, 26–28,

Андрійчук І. Д., с. Ковалівка	20,00
Бітюков О. В., Бітюкова Л. Г.	20,00
Бішко О. Я., с. Стебник Львівської обл.	100,00
Богачова Ю. В., м. Полтава	10,00
Бойко Д. М., м. Київ	10,00
Бойко М. І., м. Київ	10,00
Бойко С. Г., м. Київ	10,00
Гавренко О. В., Порубанський В. В., м. Біла Цер- ква Київської обл.	332,00
Гавришко Р. І., м. Львів	150,00
Горохівське районне об'єднання ВУТ “Просвіта”	
Волинської обл.	100,00
Гринишин П. В., Гринишин О. М., м. Стрий	500,00
Львівської обл.	
Громадяни смт. Муровані Курилівці та с. Українське Вінницької обл.	
(ч/з Кубова Г. П.)	70,00
Гусаченко І. К., м. Київ	100,00
Данилюк В. О., м. Тростянець	10,00
Івано-Франківської обл.	10,00
Дяченко С., м. Полтава	10,00
Земляцтво “Братів Рогатинців”, м. Львів	310,00
(ч/з Польового Я. І.)	
Злонкевич Ю. М., м. Борщів	30,00
Тернопільської обл.	
ЗОШ І ст. № 7	
м. Івано-Франківськ	200,00
Катюха А. О., м. Фастів	20,00
Київської обл.	
Клименко Я. І., м. Дніпропетровськ	10,00
Коврига Т. Г., м. Муровані Курилівці	10,00
Вінницької обл.	
Колесник Л. В., смт. Муровані	17,00
Курилівці Вінницької обл.	50,00
Корж Н. А., м. Полтава	
Корсунський В. С.,	

м. Сєвєродонецьк Луганської обл.	20,00
Кошляк, м. Полтава	10,00
Купчак М. П., м. Тернопіль	50,00
Ландарь В. О., м. Полтава	50,00
Лебедева Т. Г., м. Муровані Курилівці	20,00
Вінницької обл.	
Левицька О. З. із сином Богданом, м. Сімферополь	50,00
АР Крим	
Левицький З. Є., с. Ковильне	50,00
Роздольненського р-ну, АР Крим	50,00
Лемещук О. Б., м. Трускавець	50,00
Ліпченко Л. З.	240,00
Литвинов Л. Л., м. Суми	100,00
Лісова В. П.	100,00
ЛО Товариство	
репресованих, м. Львів	2275,00
Лящук Д. М., м. Львів	50,00
м. Суми (Білолюбська К. Г., Голєнкова А. В., Голєнков А., Ки- сельова А., Бг'ляг'ва М. В.)	18,00
(ч/з Бабєнко Н. В.)	
Мешканці м. Борщів	
Тернопільської обл.	100,00
(ч/з Ктотор)	
Мешканці м. Борщів	
Тернопільської обл.	100,00
(ч/з Яремій)	
Міська поліклініка № 3, відділ відновного лікування, м. Івано-Франківськ	250,00
Міський благодійний фонд “Шев- ченко і воля”, м. Кременчук	1158,37
Нифанюк О. Г., м. Макіївка	15,00
Донецької обл.	
Нифанюк С. М., м. Макіївка	15,00
Донецької обл.	
Новомиколаївське районне об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта”	
Запорізької обл.	
(ч/з Малікову Л. С.)	30,00
Об'єднання товариства “Просвіта” Галицького р-ну	70,00
Львівської обл.	
Обласна рада	500,00
м. Івано-Франківськ	
Обласне об'єднання “Просвіта” м. Львів	214,00
(ч/з Сумарчук О. О.)	
Обласне об'єднання товариства “Просвіта”	

Галицького р-ну Львівської обл.	11,00
Оріночко Ю. Д., м. Київ	10,00
Парафіяни с. Острожець	
Мостиського р-ну	
Львівської обл.	120,00
Первинна профспілкова організація “Галременерго”	3000,00
ДАЕК, м. Львів	
Письменко Т. Ю., м. Дніпропетровськ	15,00
Пугач В. Г., м. Ужгород	100,00
Рибак П. І., м. Львів	50,00
Рида О. М., м. Київ	10,00
Родина Бабєнків, м. Суми	12,00
Романко І. В., Романко Г. Н., с. Портівське Мангуського р-ну	30,00
Донецької обл.	
Семенюк Т. Ф.	50,00
Скачко Н. Н., м. Харків	50,00
Сокольська Л., м. Одеса	110,00
Сосідко, м. Полтава	15,00
Сопівський осередок “Просвіти” Івано- Франківської обл.	2340,00
СПД Новодворський В. І., м. Київ	600,00
Стогнота Л. К.	100,00
Стороженко Л. Л.	50,00
Тарадай І. А., м. Червоноград	50,00
Львівської обл.	
Ткачівський Г. Й., м. Івано-Франківськ	50,00
Учні і вчителі Привітнянської СЗШ (ч/з Брижак В. Г.)	51,15
Харитоновна В. В., м. Антрацит	30,00
Луганської обл.	
Харківська обласна державна адміністрація (ч/з Бабаєва В. Н. та Ющенко Я. П.)	1095,00
Худа М. П., м. Муровані	72,25
Курилівці Вінницької обл.	
Чернявська Т. Г., м. Черкаси	50,00
Юдина Я. П., м. Севастополь	100,00
Якимець В. П., м. Луганськ	10,00
Якимець В. П., м. Луганськ	5,00
Якимець В. П., м. Луганськ	10,00
Якимець О. В., м. Луганськ	10,00
Якимець О. В., м. Луганськ	5,00
Якимець О. В., м. Луганськ	10,00

Маловисківська міська
організація Всеукраїнського
об'єднання ветеранів

Поліщук В. М., голова організації	5,00
Матвієнко М. П., голова районної організації “Просвіти”	5,00
Пашенко М. Д.	5,00
Мазуренко А. З.	5,00
Сорока І. В.	5,00
Неживий Г. Г.	5,00
Осадчук В. П.	5,00
Козак В. Є.	5,00
Соловей Л. Л.	5,00
Небензя В. М.	5,00
Кисельов В. П.	5,00
Гуменюк В. Д.	5,00
Колотілова С. І.	7,00
Мельник З. М.	4,00
Слісенко М. Ф.	5,00
Дорохтей Л. С.	2,00
Марциненко Є.	4,00
Аушева Т.	5,00
Гречуха П.	5,00
Дяченко В. С.	3,00
Білова О. С.	3,00
Тюріна З. Д.	4,00
Іванова О. А.	3,00
Шамка О.	3,00
Тончій А.	3,00
Федорова Л. М.	4,00
Володіна М. П.	2,00
Безпала Г. В.	3,00
Шведєнко М.	2,00
Брехунець М. К.	2,00

Чоповський І. С.	5,00
Тарасенко А. Д.	2,00
Никифорок М. В.	3,00
Перебейніс В.	2,00
Кирилов М. І.	5,00
ВСЬОГО:	142,00

Мешканці смт. Муровані
Курилівці та с. Українське
Вінницької обл.
(ч/з Кубова Г. П.)

Кубов Г. П., смт. Муровані	
Курилівці	10,00
Кубова Н. А., смт. Муровані	
Курилівці	10,00
Кубов Т. Г., смт. Муровані	
Курилівці	5,00
Кубова О. М., смт. Муровані	
Курилівці	5,00
Третяк І. А., смт. Муровані	
Курилівці	5,00
Третяк О. Г., смт. Муровані	
Курилівці	5,00
Третяк А. М., смт. Муровані Курилівці	5,00
Третяк Р. Г., смт. Муровані Курилівці	5,00
Кубов І. П., с. Українське	
Сулима М. О., с. Українське	5,00
Сулима П. П., с. Українське	5,00
Карпівняк М. П., с. Українське	5,00
ВСЬОГО:	70,00

СЛОВО ОФІРУВАЧА

ЗВЕРНЕННЯ
ДО ВСІХ УКРАЇНЦІВ СВІТУ

Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені
Тараса Шевченка виступило з ініціативою спо-
рудження Кобзарєвого храму біля Чернечої го-
ри в Канєві.

20 травня 2001 року був устанєвлений Хрєст
на місці спорудження майбутнього Храму “Та-
расєва Церква”, що має стати симвєлом єд-
нання всіх українців усього світу.

Ми мусимо всім миром звести Кобзарєву
Церкву — церкву єднання, церкву братєлюб-
ства, яка б свідчила, що Бог і Україна єдині.

Усім, хто хоче зробити пожєртву на споруд-
ження Храму, повідомляємо необхідні реквізити:

Дєбровільні пожєртви
“На Кобзарєву Церкву”:
МБФ “Українська Рєдина”
Р/р № 26045200145101
у Подільській філії АКБ “Київ”,
МФО 320401, ЗКПО 21709106

Фото Олександра Литвиненка

Миколу Максименка вітали міністр культури і туризму Ігор Ліховий, директор музею Наталія Клименко та скрипаль Кирило Стеценко

...у Національному музеї Тараса Шевченка, де відкрилася виставка творів народного художника України, лауреата Національної премії України імені Т. Г. Шевченка Миколи МАКСИМЕНКА.

Свій перший портрет Кобзаря він намалював восьмирічним хлопчиком. Розповідає про це так: "Зайшов до школи і побачив там портрет Пушкіна, а Шевченка немає. Поду-

мав: як же це може бути, адже в сільських хатах часто його портрет там, де й ікони. Повернувшись додому, взяв "Кобзаря" і на аркуші паперу змалював той портрет олівцем. А потім прикріпив під стріхою хати, аби всі бачили".

Через десятки літ картини житомирського художника побачать у багатьох країнах світу. Його колористично інтенсивні пейзажі й натюрмор-

ти наповнені такою життєвою енергією, сонцем і живильними соками української землі, що автор сам зізнався на відкритті виставки: "Я вдячний моїй матері, що вона подарувала мене саме цій благословенній землі. По яких світах я не мандрував, яких екзотичних краєвидів не малював, кращих від наших не знаю. Душа мого народу щира, чутлива до добра й краси, усе

УСІ КВІТИ ПОЛІСНЯ...

життя я прагну віддячити своїм мистецтвом за щастя творити в моєму краї". І Микола Антонович тричі вклонився гостям виставки. А я подумала, що, мабуть, так він вклоняється, подумки їх голублячи, кожній квітці й зелу, яке малює: ніжним "Маминим півником", яскраво-гарячому "Пижму", вітрильній білизні березової галявини. До речі, про білий, улюблений колір, він захоплено розповідав, що своїм учителем вважає Іллю Грабаря, який розкрив можливість всіх відтінків білого.

Микола Антонович багато подорожував, вивчав мистецтво живопису зарубіжних художників, бо переконаний: тільки глибоко пізнавши світову культуру, можна виробити власний неповторний стиль. Його творча манера й справді вирізняється інтенсивністю колориту й вишуканою декоративністю, що несподівано ріднить імпресію з українським народним живописом. Майстер непримовно захоплюється чарами природи, земних дарів у своїх натюрмортах, милується блиском міді, молочним світінням порцеляни. Життя у рамках його картини — радісне, з озонним повітрям ран-

Фото Олександра Литвиненка

ків, медовою млістю серпневого півдня і, що важливо, цей живопис завжди передає національний колорит. Таку Україну захоплено відкривали для себе на зарубіжних виставках голландці, німці, італійці. Саме за серію пейзажів "Україно моя" у 1992 році Миколі Максименку було присвоєно Національну премію України імені Т. Г. Шевченка.

"Вікна нашої телестудії навпроти вікон цього великого працелюба, — розповів на

презентації житомирський журналіст. — Вочевидь, тією ж мірою, що й хистом, Бог наділив його невтомністю в творчому труді".

Доля художника не була легкою: фронтове поранення під час війни, часткова втрата зору. Та ніколи в полотнах Миколи Максименка ви не знайдете надлом, похмурих тонів. У цих залах переживаєш відчуття, ніби віконце твоєї будні хтось чистенько витер і відкрив серцю світло золоте...

ПРОГУЛЯНКИ СВІТАМИ

Козак

Замок

Циганка

міркувати над цією темою, коли автор створить замислену ним серію таких композицій у малій скульптурі. Це в найближчих планах. А вже тепер ім'я молодого українського митця відоме після Міжнародних ювелірних виставок, де Юрій Юрченко двічі, представляючи творчу майстерню знаного емальєра Олександра Сорокіна, здобував перші премії у номінації "Інтер'єрна прикраса".

Він завжди надавав перевагу камерній скульптурі, вважаючи, що мистецькі твори повинні бути в близькому людині середовищі, доповнювати й гармонізувати його. Навіть освоївши ювелірне мистецтво, скульптор залишився вірним своєму ідеалу в цьому жанрі — Фаберже, який переконав усіх своєю творчістю, що найцінніше — це ідея і розробка, а не ті коштовності і матеріал, з якого виготовлено твір. Навіть нинішній проект молодого скульптора — срібні шахи насамперед вражають образним вирішенням: кожна фігурка пластично передає яскраві людські характери. Добродушний і поважний Король схожий на керівника творчої майстерні Олександра Сорокіна, зовні безтурботний, але зі своєю філософською текстурою душі Блазень-Кінь — це сам автор. Королева, вочевидь, трохі кипить від злості. А Тури, Пішаки, як середньовічна армія: хто закуняв на своєму сторожовому посту, хто під хмелем. Шинка і ковбаси відстовбурчують кишені, муха безтурботно вмолилася на барабані. Такими шахами насправді не грають, але будуть ними милуватися, усміхатися веселим образам і цінувати за оригінальну творчу ідею і філігранність роботи, а не за блиск дорогого металу.

Усі фігури цих коштовних шахів майже мініатюрні, й скульптор працює тільки стеком, створюючи їх спершу в пластиліні, потім у воску і лише з нього відливається форма в металі. Значно швидше можна втілити свої ідеї в іншому матеріалі. Юрій не приховує, що має ще одну творчу пристрасть — це кераміка, де він працює спільно з художницею Тетяною Баченко. Виготовлені нею форми він перетворює на дивовижний посуд із вигадливою пластичною лінією. Орнамен-

Лев

том, а то й сюжетною картиною оздоблює чашки й глечики. Ті мальовничі оповіді на керамічній поверхні, як мандрівки світами давнього Трипілля, Ассирії чи Індії. Бо справжній художник завжди почувається, наче вдома, у будь-якому вимірі часовому чи географічному. І навіть у такому макрокосмосі, що до нього дорослій людині треба нахилитися, — до різновидів, до тих, хто гуляє під тими травами, як під деревами.

Смарагдова жабка зі зниклою поглядом. "Підмічено точно", — скаже Юрій.

•

Сторінку підготувала
Валентина ДАВИДЕНКО

ЛЮДИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

1676 року кошовий Іван Сірко писав у Межигірську Спасо-Преображенську обитель, що військо за-порозьке надсилатиме свій прибуток у цю обитель, при якій міститься шпиталь для недужих козаків. “Проводячи молоді роки свого життя в колі козаків серед гулянок, веселощів і розваг, а ще більше того в жорстокій і впертій боротьбі з ворогами різних вір і народностей, за-по-рожець під кінець, бачачи наближення грядущої навіч старості й почувавши себе вже не здатним до війни, [...] нерідко йшов у ченці якого-небудь найближчого чи дальнього монастирів — Самарського, Мотронинського, Межигірського, Афонського і там закінчував останні дні свого життя” (див. Д. Яворницький “Запорозжя. До історії козацької культури”. К., 1993).

Латинське слово *invalidus* (слабкий, немичний) у середньовічній Європі набуло певної спеціалізації та стало означати заслуженого вояка (ветерана), який потерпає від каліцтва чи старечої кволості. Перший монастирський прихисток для таких людей виник у Парижі, де 1677 року за наказом Людовіка XIV почалося будівництво Палацу інвалідів. На початку XVIII століття в цьому закладі мешкало 1,5 тис. ветеранів, наприкінці — близько 4 тис. Нині Палац інвалідів — військовий музей (у якому, зокрема, перепохований прах Наполеона).

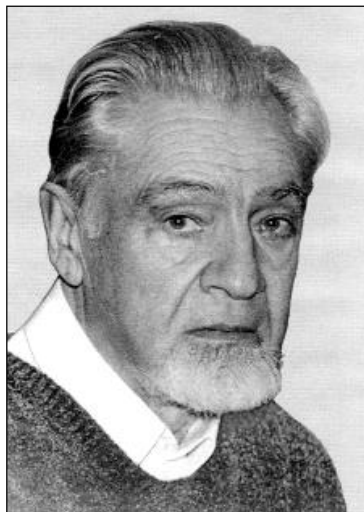
У наші дні (й у нашій мові) інвалідами називають людей зі стійкими порушеннями (зниженням або втратою) загальної чи фахової працездатності. Спроможність працювати вважалася найголовнішою функцією громадянина в соціалістичному мурашнику. На Заході праця є чимось подібним до культу, але те, що людина одержує від суспільства, важить не менше того, що вона зробила для нього. Саме на цьому акцентуючи увагу, нині соціологи використовують термін “люди з особливими потребами”, навражд ч поширений у побутовій мові, але влучний за сутністю.

В інструкції МОЗ України, якою керуються установи медико-соціальної експертизи, інвалідність визначається як соціальна недостатність (дезадаптація) внаслідок обмеження життєдіяльності людини, викликана порушенням здоров'я зі стійким розладом функцій організму, що спричиняє необхідність соціального захисту і допомоги.

КІЛЬКІСТЬ І ЯКІСТЬ

Як свідчить табл. 1, 2004 року на кожних 10 тис. дорослого населення України припадало 55 інвалідів. Це важливий кількісний показник, який не віддзеркалює всієї проблеми. Маємо брати до уваги також і її якісну характеристику, а саме ступінь втрати працездатності; йдеться про розподіл інвалідів за групами. Бачимо, що серед тих, кого вперше визнали інвалідами, 16,1 % людей повністю втратили працездатність і до того ж потребують сторонньої допомоги для вирішення повсякденних побутових проблем (**перша група**).

47,1 % інвалідів, які мають можливість виконувати ту чи іншу роботу лише в спеціально створених умовах (скорочений робочий день, індивідуальні норми виробітку, додаткові перерви в роботі тощо) та в надомному виробництві, при цьому зберігаючи спроможність сям-так самостійно “боротися з побутом”, належать до **другої групи**. Частковий втраті працездатності, яка може поновитися за рахунок реабілітаційних заходів чи (перекваліфікації) відповідає **третьої група** інвалідності (на неї припадає до третини всіх випадків). Отже, маємо 4 вихідні показники (загальна кількість + розподіл за групами), які мусимо ана-

лізувати, обговорюючи, наприклад, щорічну динаміку показників стійкої непрацездатності. Це незручно, оскільки кожний показник може змінюватися більше чи менше незалежно від інших.

Спробуємо від 4 вихідних перейти до 2 інтегральних критеріїв, присвоївши кожній із трьох груп інвалідності певний кількісний ранг: вважатимемо, що перший групі відповідає 10-й ранг, другий — 4-й, а третій групі — 1-й ранг (найменший і “найлегший”). Назагал така рангова (бальна) характеристика достатньо умовна, бо функціональна спроможність організму (фізіологічний відповідник його працездатності) не “скаче” від групи до групи, а плавно змінюється у всьому діапазоні показників здоров'я. Проте з практичних міркувань можемо і навіть мусимо вдатися до таких оцінок (приклад — чітко фіксовані грошові виплати, які інваліди різних груп одержують

від держави). Якщо йдеться про 2004 р., то простенький розрахунок $0,161 \times 10 + 0,471 \times 4 + 0,368 \times 1 = 3,86$

засвідчує, що середній (зважений) ступінь інвалідизації наближається до 4 балів (А), і що цей показник, на жаль, мало змінився впродовж останніх років (Б). Натомість багато цікавішими для аналізу є відмінності, зумовлені різною патологією; хоча перелік причин інвалідності має дев'ятнадцять позицій, на п'ять із них (наведених у табл. 1) припадає майже три чверті всіх випадків. Маємо дві “легкі” і три “важкі” причини втрати працездатності (в першому випадку йдеться про травми і кістково-м'язові захворювання, в другому — про патологію кровообігу, рак і розлади психіки). Тут зробимо одне застереження. Відомо, що травми, отруєння і нещасні випадки дуже часто є важкими (не сумісними з життям) і забирають в Україні багато громадян молодого й середнього віку — чому ж вони стосовно

інвалідності є “легкими”? Тому що йдеться про тих, хто вижив, — “чим більше могил, тим менше інвалідів”. Це сумне правило стосується загалом усіх різновидів патології, але побутові, виробничі та кримінальні нещастя ілюструють його найкраще.

Ступінь інвалідизації, маючи самостійне значення для аналізу, є водночас і проміжною ланкою для розрахунків показника, який можемо назвати “соціальним навантаженням”. Якщо йдеться про 2004 р., то, помноживши зважений ступінь інвалідизації (3,86) на кількість інвалідів (54,7), матимемо 211 — це і є умовне (без одиниці виміру) число, яке характеризує моральні й матеріальні збитки держави і суспільства, пов'язані з низькою (чи відсутньою) працездатністю певної частки громадян, доглядом за ними й виплатами на їхнє утримання.

Із 1996 до 2000 року показник навантаження зменшився на 15 %, але далі, на жаль, заляк; лівова частка його припадає на хвороби системи кровообігу (1996 р. — 35 %, 2000 р. — 33 %, 2004 р. — 37 %). Це наше, сказати б, питома демографічне тавро і щодо захворюваності, і щодо смертності. Зрозуміло, що медико-соціальні проблеми, пов'язані з патологією серця і судин, існують у всьому світі, проте закордонних колег сьогодні хвилюють інші колізії — зокрема і дуже поширені розлади психіки та поведінки в людей найстаршого віку (хвороба Альцгеймера). Ми, на щастя чи на жаль, — до цього лиха не доживаємо...

ІНВАЛІДНІСТЬ ЛЮДЕЙ ПРАЦЕЗДАТНОГО ВІКУ

Коли йдеться про людей дорослого віку, показники інвалідності сумарно віддзеркалюють ситуацію щодо двох соціально неоднакових груп: людей працездатного віку (жінки до 55 років, чоловіки до 60 років) і людей пенсійного віку. Старші люди (пенсіонери) зі зрозумілих причин більше хворіють, отже, мають підстави для переходу в категорію інвалідів (із цим пов'язані певні пільги та збільшення державних грошових виплат). У такому контексті вельми інформативними із медико-соціальної точки зору є показники інвалідності людей працездатного віку (табл. 2), на яких тримається економіка кожної держави. Як свідчить порівняння таблиць 1 і 2, традиційні показники кількості інвалідів на 10 тис. населення відповідного віку (дорослого чи працездатного) мало відрізняються. Натомість запропоновані нами інтегральні індекси досить інформативні. Так ступінь інвалідизації людності працездатного віку є меншим, ніж у дорослого населення в 1996 р. на 16 %, у 2000 р. — на 20 % і в 2004 р. — на 22 %; показники соціального навантаження за ці роки є меншими в

Таблиця 1. Показники первинної інвалідності дорослого населення (2004 р.)

Причини інвалідності	На 10 тис. людності	Розподіл за групами (%)			Ступінь інвалідизації	Соціальне навантаження
		I	II	III		
Хвороби системи кровообігу	17,3	22,1	50,3	27,6	4,50	78
Новоутворення	9,0	21,5	64,0	14,5	4,86	44
Травми, нещасні випадки	5,5	9,2	35,4	55,4	2,89	16
Кістково-м'язова патологія	4,8	8,0	31,4	60,6	2,66	13
Розлади психіки та поведінки	3,0	14,7	62,4	22,9	4,20	13
Всі причини, 2004 р.	54,7	16,1	47,1	36,8	3,86	211
Всі причини, 2000 р.	54,0	16,1	47,5	36,4	3,88	209
Всі причини, 1996 р.	62,1	14,4	55,9	29,7	3,97	247

Таблиця 2. Регіональні показники первинної інвалідності населення працездатного віку (2004 р.)

Адміністративні території	На 10 тис. людності	Ступінь інвалідизації	Соціальне навантаження
АР Крим	53,9	3,14	169
Вінницька	50,2	2,58	130
Волинська	51,6	3,01	155
Дніпропетровська	54,6	3,03	166
Донецька	65,9	2,76	182
Житомирська	61,6	3,18	196
Закарпатська	50,2	3,42	172
Запорізька	51,8	3,30	171
Івано-Франківська	61,5	2,57	158
Київська	47,2	3,43	162
Кіровоградська	52,7	2,86	151
Луганська	47,1	3,24	153
Львівська	53,0	2,64	140
Миколаївська	52,4	3,13	164
Одеська	53,2	3,52	187
Полтавська	51,2	2,93	150
Рівненська	55,7	2,83	158
Сумська	40,7	3,01	123
Тернопільська	51,2	2,86	146
Харківська	41,0	3,19	131
Херсонська	51,2	3,09	158
Хмельницька	50,8	2,86	145
Черкаська	48,3	2,91	141
Чернівецька	47,4	2,88	137
Чернігівська	61,8	2,99	185
м. Київ	41,3	3,39	140
м. Севастополь	39,4	3,27	159
Україна, 2004 р.	52,1	3,03	159
Україна, 2000 р.	52,8	3,09	163
Україна, 1996 р.	54,1	3,35	181

працездатному віці відповідно на 27 %, 22 % і 25 %.

Цікава і складна проблема — регіональні відмінності показників інвалідності (мінімальні й максимальні величини яких відрізняються в 1,4—1,7 раза). Назагал, — спираючись на ступінь інвалідизації та соціальне навантаження, — можемо виокремити два полярні типи: 1. Сприятливий (“вінницький”), для якого характерні обидва низькі показники (відповідно 2,58 і 130); 2. Несприятливий (“одеський”) — обидва високі (3,52 та 187). Водночас маємо низку проміжних варіантів, які тяжіють або до “донецького” типу (низький ступінь інвалідизації і високе соціальне навантаження), або до “київського” (міського) типу, якому відповідають високі ступінь інвалідизації та низьке соціальне навантаження. Що краще, а що гірше? Однозначної відповіді немає. Втрати працездатності передують хворобі або травму. Ефективне лікування сприяє водночас і зменшенню кількості інвалідів (за рахунок повного одужання), і збільшенню їх кількості (за рахунок виживання в найскладніших випадках). Ці співвідношення складаються по-різному залежно від того, про яку патологію йдеться — травму, рак чи гіпертонічну хворобу. До аналізу цієї проблеми ми маємо намір повернутися, спираючись на статистику про **накопичену** кількість інвалідів у регіонах (бо **первинні** показники стосуються лише тих, хто став інвалідом упродовж поточного року).

Медико-соціальна проблема, пов'язана з інвалідністю, має кілька аспектів. По-перше, йдеться про активну профілактику захворювань, які спричиняють втрату працездатності — особливо в молодому та середньому віці. По-друге, маємо піклуватися про гідне матеріальне забезпечення інвалідів. Ці два завдання не вирішені в сьогоденній Україні, але принаймні вони усвідомлені державою та суспільством. Проте замало уваги приділяється створенню комфортного життєвого середовища для людей з особливими потребами (від спеціальних ліфтів до кабінку у громадських туалетах) і організації спеціальних робочих місць: багато важить додатковий заробіток, а ще більше — усвідомлення свого місця на цьому світі. Ще за Людовіка XIV в Палаці інвалідів шили взуття, виготовляли гобелени й різнокольорові гравюри. Працевлаштування інвалідів — один із засобів їхньої соціальної та психологічної реабілітації, без якого методи “вузької” медичної реабілітації не завжди ефективні.

Ганна ВОЙТЕНКО, головний експерт Центру медико-соціальної експертизи м. Києва, Володимир ВОЙТЕНКО, професор

ОПИТУВАННЯ

ЗАКАРПАТТЯ

Усі знають про вампіра Влада Дракулу. Від самої лише згадки про нього робиться моторошно. Одразу в уяві з'являється страшний чоловік зі шрамами на обличчі. Найцікавіше те, що в графа Дракули українське походження.

1329 року король Угорщини подарував рицарю Драгові та його брату Валькові Хустський замок із прилеглими до нього землями (тоді вони складали 1/3 частину всього Закарпаття). Брати почали обживати отримані землі. Заснували село, назвали його Драг (у перекладі з румунської — чорт), нині Драгово. Але ніхто не повірив у неймовірну безкорисливу щедрість короля. Угорський монарх просто напозичав у Драга дуже багато грошей, тож мусив віддавати борги, хай навіть українськими землями... Усе більше ставало їх у Драга. Це налякало короля, тому він подарував відомому відважному воював баронові Пітеру Берені Виноградівський замок. За задумом короля, він мав вести боротьбу з Драгом, а відвоювані землі міг залишити собі. Пітер відтіснив Драга аж у гори Тран-

БАШТИ СЯГАЛИ НЕБЕС...

зу виникає думка: а може, це спочивають жертви кровожерливого Драга?

Зараз у замку єдині мешканці — комарі. Якщо їх стає більше і вони нахабніють, отже, до замку недалеко. Щоправда, від нього залишилися лише фрагменти стін та енергетика бойовища.

“Він схожий на фортецю Іскандер, бо висота його башт сягає небес!” — захоплено вигукнув турецький мандрівник і поет Евлія Челебі, побачивши великий Хустський замок, якого не могли взяти приступом войовничі яничари.

Спочатку на горі була зведена дерев'яна фортеця, а вже навколо неї утворилося поселення, яке назвали Хуст. Без відповіді залишається питання про точну дату побудови фортеці. Існують версії, що угорський король будував її від 1191 року протягом сотні літ. Є й припущення, нібито ця подія сталася ще в дотатарську добу.

Страшний неприступний замок був побудований між рікою Тисою і долиною нарцисів. Ці квіти допомагали хустянам знищувати ворогів. Переповідають, що під час захоплення міста татарами мешканці робили вигляд, ніби підкоряються та-

кій долі. А коли завойовники засинали, хустяни мостили їм під голови подушки, всередину яких напихали нарциси. Від отруйного запаху цих квітів вороги помирили уві сні...

1241 року Орда на чолі з ханом Батием не змогла захопити фортецю над Тисою і, зазнавши невдачі, відійшла. Проте вже через рік повернулася з наміром йти до кінця і за будь-яку ціну взяти укріплення Хуста. Важкою була ця битва. Дуже пошкодивши укріплення, варвари пішли геть.

Працьовиті хустяни взялися за відбудову замку. Дехто за допомо-

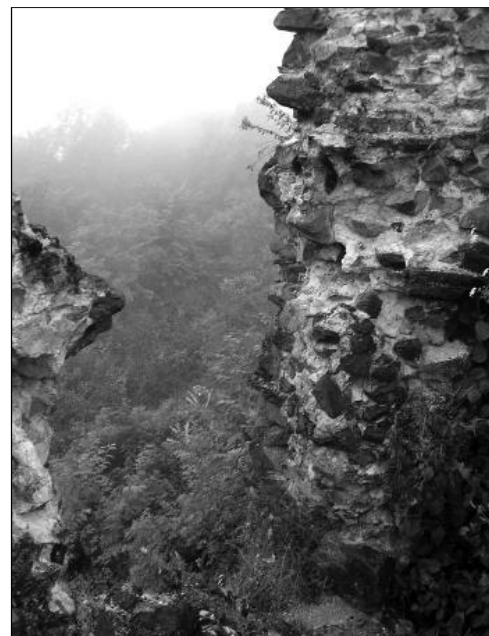
гою волів, а дехто на своїх плечах витягував на високу гору потрібні для будівництва кам'яні брили. Замковий комплекс був добре захищений. До парадного входу вів місток, який за потреби перекидали через глибокий рів.

Від 1526 року замок перебуває у володінні Трансільванського князівства. У XVII столітті замок (Хуст перебував у володінні Російської імперії) став ареною народного повстання, яке очолив Ференц Ракоці. Повстанці хитрощами (по-іншому не змогли б) потрапили всередину замку. Там вони переконали охорону перейти на їхній бік...

У XVI—XVII століттях почали застосовувати вогнепальну зброю, тому й замок треба було зміцнити. Будівля складалася з нижнього й верхнього дворів. Верхній був призначений для житла, також там були господарські споруди й колодязь, глибина якого — 160 метрів. На нижньому були споруди для прислуги, каземати, тюрма, а також церква.

1766 року під час грози блискавка влучила в погріб, де за фатальним збігом обставин зберігали порох. Тоді виникла легенда про те, що це опришок Питя вистрелив із дерев'яної гармати саме в порохову вежу.

Відтоді фортецю Іскандер більше не реставрували.

сільванії, де й народився Влад Дракула, син Драга...

Дорога до Хустського замку непроста. Спершу це досить широкий шлях, який поступово переростає у вузьку стежечку зі страшними заростями. Далі біля дороги видніється декілька могилок. Одра-

ШЕРНБОРНЗЬКИЙ ЗАМОК

Селище Шернборн відоме завдяки чудовому замку австрійського графа Шернборна. Цю будівлю звели 1890 року. Та є свідчення, що на тому місці колись була дерев'яна фортифікація.

Замок Шернборнів не був призначений для виконання оборонної функції, це радше реальне втілення чиеїсь мрії. Шернборни використовували споруду як віллу й дуже велику мисливську хатинку. Замок оточували не рови та мури, а екзотичні дерева. Ця фантастична споруда має 365 вікон, 52 кімнати, 12 входів.

Після визволення Закарпаття з-під іноземного панування замок перейшов у власність держави. А від 1946 року в ньому — санаторій “Карпати”.

Далі буде.

● Матеріали підготувала Євгена СЛОБОДЯНЮК

СЛОВО Просвіти

Засновник:
Всеукраїнське товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА
Ярема ГОЯН
Павло МОВЧАН
Анатолій ПОГРІБНИЙ
Олександр ПОНОМАРІВ
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора,
відділ політики
Володимир ПАВЛІВ
279-49-47

Заступник
головного редактора
Марія ЛИТВИН
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
278-63-69

Відділ мови
Олександра ТКАЧ
270-55-57

Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ культури
Валентина ДАVIDЕНКО
270-55-57

Відділ просвітницької роботи
Ольга СКРИПКІНА
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна МИХАЙЛЕНКО
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail:
slovo_prosvity@ukr.net

http://
slovoprosvity.com.ua

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середі.
Зам. № 3301210

Наклад — 11000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою
право редагування та скорочення
текстів.

При використанні наших
публікацій посилання на “Слово
Просвіти” обов'язкове.

Передплатна ціна, врахо-
вуючи поштові послуги:
на місяць — 3,29 грн.
на 3 місяці — 9,59 грн.
на 6 місяців — 19,18 грн.